

T.C.
BILECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Volkan IŞIK

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN

Bilecik, 2016
10088435

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Volkan IŞIK

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN

Bilecik, 2016

10088435

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSİS Belge No	
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	
Toplam Sayfa	

Öğrencinin Adı Soyadı: VOLKAN IŞIK
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN
Tezin Özgün Adı : "Gevrenin Kasıtlı Kirlenmesi Suçu"
Tezin İngilizce Adı : "The Criminality of Intentional Contamination of the Environment"

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 31 / 05 / 2016

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN

Üye : Doç. Dr. Hüseyin SADOĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Altan Fahri GÜLERCI

Üye :

Üye :

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı kararı.

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Volkan IŞIK

ÖNSÖZ

Günden güne kendisini daha fazla hissettiren ve yeryüzünde yaşayan tüm canlıları tehdit eden çevre kirliliği, belkide yeni yüzyılın en önemli sorunu olacaktır. Bu gün artık çevre sorunlarını ortadan kaldırmak veya en aza indirmek için bir çok ülke harekete geçmiştir. Uluslararası alanda sempozyumlar düzenlenmekte, anlaşmalar yapılmaktadır. Devletlerin iç hukukunda ise çevre kirliliği ile mücadele amacıyla hem hukuki hem de cezai anlamda bir çok yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. Ülkemizde de bu bağlamda başta anayasal olmak üzere yasal düzenlemeler yapılmıştır.

12.10.2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 181, 182, 183 ve 184. maddeleri “Çevreye Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçlardan 181. madde de düzenlenen “çevrenin kasten kirlenmesi suçu” üzerinde yapılan çalışma sonucunda ortaya çıkan bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN’a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN bütün süreç boyunca her anlamda yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Savunma sınavı sırasında jüri üyeleri Yrd. Doç. Dr. Hakan OLGUN, Doç. Dr. Hüseyin SADOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. Altan Fahri GÜLERCİ de çalışmamın son haline gelmesine değerli katkılar yapmışlardır. Bu vesileyle tüm hocalarım ve tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Serdar ŞİMŞEK’e teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak çalışma sürecinde desteğini esirgemeyen sevgili eşim Burçin IŞIK ile biricik oğlum Ömer Kağan IŞIK’a şükranlarımı sunarım.

Volkan IŞIK

ÖZET

Çevre; dünyaki canlıların üzerinde yaşadığı ve içinde bulunduğu, hava, toprak ve sudan oluşan sistem olarak tanımlanmıştır. Özellikle sanayi devriminden sonra dünya hızla kalkınmaya başladı. Teknolojik, kimyasal ve bilimsel gelişmeler beraberinde çevre kirliliğini getirdi. 1960 ve 1970’li yıllara gelindiğinde çevre kirliliğinin artık büyük boyutlara ulaştığı ve insanların sağlıklarını tehdit etmeye başladığı uluslararası camiada kabul edildi. Bir çok ülke çevre hakkını bir insan hakkı olarak tanıdı, anayasal ve yasal mevzuatlarında çevre hakkına yer verdi.

Türk hukukunda çevre hakkı ilk kez, 1982 Anayasası’nın 3. bölümünde düzenlenen “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” başlığı altındaki 56. maddesiyle koruma altına alınmıştır. 1982 Anayasası’nın 56/1. maddesinde, “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” ve aynı maddenin II. fıkrasında da, “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir” hükümleri yer almıştır.

Çevre kirliliği ilgili bazı eylemler 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda suç olarak düzenlenmiştir. Bunlar; TCK’nın 181. maddesinde düzenlenen “çevrenin kasten kirlenmesi suçu”, TCK’nın 182. maddesinde düzenlenen “çevrenin taksirle kirlenmesi suçu”, TCK’nın 183. maddesinde düzenlenen “gürültüye neden olma suçu” ve TCK’nın 184. maddesinde düzenlenen “imar kirliliğine neden olma suçu” dur.

Çevrenin kasten kirlenmesi suçunu düzenleyen TCK’nın 181. maddesinde iki farklı çevrenin kasten kirlenmesi suçu düzenlenmiştir. Birincisi ilk fıkrada düzenlenen; İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi suçudur. İkinci fıkrada düzenlenen diğer suç ise; atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçudur. Maddenin üç ve dördüncü fıkralarında cezayı ağırlaştırıcı nedenler sayılmıştır. Maddenin son fıkrasında ise; bu maddede deki fiilleri işleyen tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedileceği düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Sanayi Devrimi, 1960 ve 1970’li Yıllar, 1982 Anayasası, Çevre Kirliliği.

ABSTRACT

Environment; one of the coolest creatures that live on and in the water, air, earth and meram within the system. The rapid development of the world, especially after the industrial revolution began. Technological, chemical and scientific advances in environmental pollution. In the 1960's and 1970's, when the environmental pollution has reached major proportions and now people began to threaten their health was accepted in the international community. Many countries recognized as a human right, the right to the environment, environmental legislation has included the right to constitutional and legal.

For the first time, the environment in the Turkish Law 1982 Constitution 3. in the section Social and Economic rights and duties under 56. item has been taken under protection. The 1982 Constitution of 56/1. in article, "everyone, have a healthy and balanced environment" and of the same item II. paragraph of says, "develop the environment, protect the health of the environment and prevent environmental pollution is the duty of the State and citizens." provisions.

Some actions related to environmental pollution as well as crime in the Turkish Penal Code with number of 5237. These are; TPC's 181. the crime he crime of purposely polluting the environment, TPC's 182. the crime of polluting the environment with negligence, TPC's 183. the crime of noise pollution and TPC of 184. in the article, the crime of pollution with reconstruction.

The Environment regulates the TPC's guilty plea that deliberately Pollute 181. the two different environmental pollution crime on purpose in the article. The first is held in the first paragraph; contrary to applicable law with the specified technical procedures and to harm the environment, waste or residues into the soil, water or air is intentionally giving offense. Other crime held in the second paragraph; importation of waste or residues without permission is a crime. Aggravating the punishment in three and the fourth paragraph of the substance causes. The last paragraph of; this renders the verbs in the high legal persons about security measures to decide on.

Key Words: Environment, Industrial Revolution, In The 1960's and 1970's, Turkish Law 1982 Constitution, Environmental Pollution.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI

1.1.ÇEVRE İLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	3
1.2.ÇEVRE SORUNLARI.....	4
1.2.1. Hava Kirliliği.....	5
1.2.2. Su Kirliliği	7
1.2.3. Toprak Kirliliği.....	9
1.2.4. Flora Ve Fauna	10
1.2.5. Kültür Ve Tabiat Varlıkları	11

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE HAKKI

2.1. ÇEVRE HAKKININ GELİŞİMİ	14
2.2. ÇEVRE HAKKININ İNSAN HAKKI NİTELİĞİ	18
2.3. ÇEVRE HAKKININ ÖĞELERİ	21
2.3.1. Çevre Hakkının konusu	21
2.3.2. Çevre Hakkının sahipleri	22
2.3.2.1. Bireyler	22
2.3.2.2. Topluluklar	23
2.3.2.3. Gelecek Kuşaklar.....	23
2.3.2.4. Devlet.....	24
2.3.3. Çevre Hakkının Sorumluları	25
2.3.3.1. Devlet.....	25

2.3.3.2. Bireyler	26
2.3.3.3. Topluluklar	26
2.3.4. Çevre Hakkının Korunması için Yaptırım	27
2.4. TÜRK HUKUKUNDA ÇEVRE HAKKI	28
2.4.1. Anayasal Düzenleme	28
2.4.2. Yasal Düzenlemeler ve Yönetmelikler	29
2.4.2.1. Yasal Düzenlemeler	29
2.4.2.2. Yönetmelikler	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA

ÇEVRE SUÇLARI

3.1. ÇEVRENİN KORUNMASINDA CEZA HUKUKUNUN KONUMU	33
3.2. 5237 SAYILI TCK'DA DÜZENLENEN ÇEVRE SUÇLARI.....	37
3.2.1. Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu (m.182)	38
3.2.1.1. Kanun Hükümleri	38
3.2.1.2. Korunan Hukuki Yarar	38
3.2.1.3. Suçun Faili Mağduru	39
3.2.1.4. Suçun Maddi Unsuru	39
3.2.1.5. Suçun Manevi Unsuru	41
3.2.1.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri	41
3.2.1.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü	42
3.2.2. Gürültüye Neden Olma Suçu (m.183)	43
3.2.2.1. Kanun Hükümleri	43
3.2.2.2. Korunan Hukuki Yarar	44
3.2.2.3. Suçun Faili Mağduru	44
3.2.2.4. Suçun Maddi Unsuru	44
3.2.2.5. Suçun Manevi Unsuru	46
3.2.2.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri	46
3.2.2.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü	46
3.2.3. İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (m.184)	47

3.2.3.1. Kanun Hükümleri	47
3.2.3.2. Korunan Hukuki Yarar	48
3.2.3.3. Suçun Faili Mağduru	48
3.2.3.4. Suçun Maddi Unsuru	49
3.2.3.5. Suçun Manevi Unsuru	51
3.2.3.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri	51
3.2.3.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU

4.1. ATIK VEYA ARTIKLARLA ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU (TCK MADDE 181/1)	55
4.1.1. Korunan Hukuki Değer	55
4.1.2. Suçun Faili ve Mağduru	56
4.1.2.1. Suçun Faili	56
4.1.2.2. Suçun Mağduru	57
4.1.3. Suçun Konusu	58
4.1.4. Fiil (Eylem)	60
4.1.5. Hukuka Aykırılık.....	65
4.1.6. Manevi Unsur	67
4.1.7. Suçun Nitelikli Halleri	71
4.1.8. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	72
4.1.8.1 Teşebbüs	72
4.1.8.2 İştirak	73
4.1.8.3 İçtima	75
4.1.9. Yaptırım ve Yargılama	77
4.1.9.1. Yaptırım	77
4.1.9.2. Yargılama	79
4.2. ATIK VEYA ARTIKLARI İZİNSİZ OLARAK ÜLKEYE SOKMA SUÇU (TCK MADDE 181/2)	80
4.2.1. Korunan Hukuki Değer	80

4.2.2. Suçun Faili ve Mağduru	80
4.2.2.1. Suçun Faili	80
4.2.2.2. Suçun Mağduru	81
4.2.3. Suçun Konusu	81
4.2.4. Fiil (Eylem)	82
4.2.5. Hukuka Aykırılık.....	84
4.2.6. Manevi Unsur	85
4.2.7. Suçun Nitelikli Halleri	86
4.2.8. Suçun Özel Görünüş Şekilleri	87
4.2.8.1 Teşebbüs	87
4.2.8.2 İştirak	88
4.2.8.3 İçtima	88
4.2.9. Yaptırım ve Yargılama	89
4.2.9.1. Yaptırım	89
4.2.9.2. Yargılama	90
4.3. YARGITAY KARARLARI	91
SONUÇ.....	101
KAYNAKÇA	103
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tebliğ
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
Bs.	: Bası
C.	: Cilt
c.	: Cümle
CD	: Ceza Dairesi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
Çev.	: Çeviren
ÇK	: Çevre Kanunu
Der.	: Derleyen
E.	: Esas
Ed.	: Editör
f.	: Fıkra
HD	: Hukuk Dairesi
Ibid.	: Aynı
K.	: Karar

KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
Krş.	: Karşılaştırınız
m.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
RG.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
vd.	: ve devamı
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Sanayileşen ve küreselleşen dünyanın beraberinde getirdiği en büyük sorun çevre kirliliğidir. Sorunun büyük olmasının nedeni kirliliğin istisnasız tüm canlıların yaşam hakkını tehdit etmesidir. Çevre; canlıları özellikle insanları etkileyen ve ondan etkilenen dış şartların tamamıdır. Hızla artan nüfus, üretim ve tüketim faaliyeti, kaynakların bilinçsizce ve acımasızca kullanımı sonrası çevre tahrip edilmeye başlanmış, insanların ve diğer canlıların yaşam hakları tehlikeye girmiştir.

Pozitif hukukta haklar tanındıktan sonra bunların korunması için hem hukuki hem de cezai olarak çeşitli tedbirler alınmaktadır. Zaman içerisinde bir çok devlet; büyüyen çevre sorunlarını görmüş, bu sorunların artık yaşam hakkını etkilemeye başladığını fark etmiş, bunun sonucunda çevre hakkını bir insan hakkı olarak tanımışlardır. Bu bağlamda da hem cezai, hem hukuki hem de idari düzenlemeler yapmışlardır. Ceza hukuku dünyanın çoğu ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de çevrenin korunması konusunda aktif bir görev almıştır. Bazı fiiller 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda suç olarak düzenlenmiştir. Nitekim çevreyi korumak ceza kanunumuzun amaçları arasında da sayılmıştır.

5237 sayılı TCK'nın 2. Kitap 3. Kısım 2. Bölüm "Çevreye Karşı Suçlar" başlığı altında madde 181 ve devamında suç olarak yer alan "çevrenin kasten kirletilmesi", "çevrenin taksirle kirletilmesi", "gürültüye neden olma" ve "imar kirliliğine neden olma" suçları ilk kez ceza hukukumuzda düzenlenmiştir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunu ana konu edinen çalışmamız dört ana bölümden meydana gelmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, çevrenin geniş bir tanımını yaptıktan sonra çevre sorunları üzerinde duracağız.

Daha sonra ikinci bölümde, çevre hakkını, çevre hakkının tarihsel gelişimini, öğelerini, haklar kategorisinde ki yerini ve Türk hukukunda çevre hakkını irdedeceğiz.

Üçüncü bölümde, önce çevrenin korunmasında ceza hukukunun fonksiyonuna ilişkin tartışmalara detaylıca değinip sonra çevre hakkının Türk Ceza Hukuku'nda korunmasını, bu bağlamda ceza hukuku mevzuatımıza giren yeni suç tipleri olarak 5237

sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü kısmının ikinci bölümünde "Çevreye Karşı Suçlar" başlığıyla düzenlenen suç tiplerini ayrı ayrı ele alacağız.

Dördüncü ve son bölümde ise tezimizin de ana konusu olan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181. maddesinde düzenlenen ve iki farklı suçu barındıran çevrenin kasten kirletilmesi suçunu inceleyeceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI

1.1. ÇEVRE İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Çevre kavramının tanımı konusunda, çevreyle alakalı kitaplarda, makalelerde, tezlerde ve benzeri bir çok kaynakta farklı tanımlarla karşılaşmak mümkündür. Bazıları çevreyi birbirine bağlı ve sürekli etkileşim halinde olan toprak, hava, su gibi unsurlar olarak tanımlarken, diğer bazıları ise canlıları özellikle insanları etkileyen ve ondan etkilenen dış şartların tamamına çevre demektedir (Duman, 2002:14).

Çevre kavramı bir sorun olarak dünya gündemine gelmeden yani 1970’li yıllardan önce, “bir şeyin etrafındaki diğer şeyleri, ortam ve koşulları göstermek üzere çevreleyen” şeklinde genel bir anlamda kullanılıyordu. Bu tanımda ortam; iktisadi ve siyasi koşullarıda ihtiva ediyordu. Bu anlamıyla çevre göreceli bir kavramdı. Çevrenin bir sorun olarak algılanmaya başlamasından sonra çevre daha geniş bir anlama kavuştu (Turgut, 2009:1).

Bir başka açıdan çevre, dünya üzerindeki canlı yaratıklarla, bunların üzerindeki hava ve içinde yaşadıkları toprak ve sudan oluşan sistem olarak tanımlanmıştır. Daha kısa ancak daha geniş anlamı tanımlarında çevre, organizmanın dışında kalan onun beden ve ruh hayatını etkileyen her şeydir (Duman, 2002:14). Buradan hareketle çevre doğal ve yapay olarak ikiye ayırıp incelenirse kapsamı daha iyi anlaşılabilir. Doğal çevre, en ufak insan müdahalesi olmaksızın mevcut olan çevredir. İnsan dışındaki tüm canlı ve cansız varlıklar doğal çevreyi oluşturur. Yapay çevre ise insan eliyle doğal çevrenin bozulması sonucu oluşan çevredir. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri insanlar çeşitli nedenlerle doğal çevreyi değiştirmişlerdir. Yeni teknolojiler, kültür ve sanayi ürünleri sonucu doğal çevre yerini yapay çevreye bırakmıştır (Keleş, Metin ve Sancak, 2005:4).

Ekoloji, Doğa ve Yaşam kalitesi kavramları çevre benzeri kavramlar olarak öne çıkmakta bazen de çevre kavramının yerine kullanılmaktadır. Ancak bu üç kavram da çevreye nazaran daha dar anlamı kavramlardır. Ekoloji; hayvan ve bitki topluluklarının çevreleri ile ilişkilerini ele alır. Doğa, insanın her hangi bir müdahalesi olmaksızın oluşan toprak, toprak altı ve üstü zenginlikler, su, hava, bitkiler ve hayvanlardır. Yaşam

kalitesi ise, çevrenin sadece doğadan ibaret olmadığını irdeleyen, aynı zamanda insanı toplumsal ilişkileri içinde ele alan bir kavramdır. Kişilerin yaşam ve refah seviyelerinin çevrenin kalitesiyle sıkı bir ilişkisi olduğunu savunur. Bu üç kavramın anlamlarına dikkat ettiğimizde, çevre, bu üç kavramı da kapsayan bir çatı özelliğindedir (Keleş, Ertan, 2002:16-17).

1.2. ÇEVRE SORUNLARI

Sistemde veya kişinin iç dünyasında aksaklık, gerginlik ve işlemeçlik yaratan, giderilmedikçe, sistemin işleyişini zorlaştıran, bozan veya sistemi tamamen çalışmaz hale getiren, kişiyi huzursuz eden arıza, aksaklık veya düzensizliğe sorun denir. Çevre sorunları ise; canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu sistemin işleyişini bozan, aksatan veya çalışmaz hale getiren arızalardır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere çevre sorunlarının iki boyutu vardır. Birincisi canlı ve cansız varlıkların birbirlerine yaptıkları etkiler sonucu ortaya çıkan nesnel boyut, ikincisi ise canlı ve cansız varlıkların etkileşimi sonucu ortaya çıkan durumu kişilerin algılaması ile alakalı olan öznel boyuttur (İmga, Olgun, 2012:180-181). Çevre sorunlarının öznel boyutu, sorunların çözümünde belirleyici olandır. Çünkü çevre sorunlarına karşı mücadelede en önemli görev devletlere ve uluslararası örgütlere aittir. Devleti de içinde yaşayan kişilerin oluşturduğu düşünöldüğünde, çevre sorunlarının öznel boyutunun ne kadar önemli olduğu ortadadır.

Çevre sorunları zaman içinde birikerek bu günkü boyutlarına ulaşmıştır. Çevrenin kirlenmesi, zaman içerisinde çevreyi oluşturan öğelerin bozulması veya değişime uğramalarıdır. İnsan etkileri sonucunda çevreye verilen zararlar başlangıçta doğanın kendisini yenileyebilme yeteneği nedeniyle fark edilememiş, fark edilmeye başlayınca da, çevrenin bu kirliliği, zamanla kendiliğinden yok edeceği sanılmıştır. Ancak zamanla kirliliğin hem boyutu büyümüş, hem de kirliliğe neden olan maddelerin nitelikleri değişerek bu maddeler daha zararlı hale gelmiş böylece çevrenin kendi kendisini tedavi edebilme yeteneği ortadan kalkmıştır. Çevre kirliliği artık daha büyük boyutlara ulaşınca insanoğlu tarafından fark edilmeye başlanmıştır. Toplumdaki bilinçlenme, çevre kirliliğinin insan hayatı üzerinde ciddi riskler doğurmasıyla zaman içerisinde artmıştır (Keleş, Ertan, 2002:21).

Sanayi Devriminin başladığı 18.yüzyılın son çeyreğinden itibaren sanayi kuruluşları giderek yaygınlaşmıştır. Bu kuruluşlardan çıkan atıkların bir sorun olarak değerlendirilmeye başlamasının tarihi 1950’li yıllardır. 1950’li yıllardan itibaren atmosferde sera etkisi yapan gazların iklim dengelerini bozmaları, toksik maddeler, zararlı atıklar sonucu hava, su, toprak kirliliği, ormanların tahribi ve erozyon gibi olumsuz etmenler çevrenin geri dönüşü olmayacak şekilde kirlenmesine neden olmuştur. 1952 yılında Londra’da hava kirliliğinden bir hafta içerisinde 4000 kişinin hayatını kaybetmesi çevre sorunlarının boyutlarını hem İngiliz kamuoyuna hem de dünya kamuoyuna gösteren ilk büyük örnektir.

Çevre kirliliğinin tüm dünya canlılarını ilgilendiren hayati bir sorun olduğu 1970’li yıllarda tam anlamıyla fark edilmiştir. Bu yıllardan başlayarak tüm dünyada çevre bilinci oluşmaya başlamıştır. 1980’li yıllarda ise çevre sorunlarının tüm canlılar üzerinde, özellikle insan hayatı üzerinde ne denli olumsuz etkilere neden olduğu kanıtlarla, örneklerle ve araştırmalarla ortaya koyulmuştur. Dünyadaki ekosistemler hassas dengeler üzerine kurulduğundan, büyük boyutlara ulaşan çevre sorunları insan sağlığını ve geleceğini etkilemektedir. İnsan ve diğer canlıların hayatlarının devamı için en temel ihtiyaç; temiz hava, temiz toprak ve temiz sudur (Yılmaz, 2013:3-4).

1.2.1. Hava Kirliliği

Çevre kirliliğinin en önemli yansımalarından biri belki de hava kirliliğidir. Hava atmosferi meydana getiren gazların karışımıdır. Bizi en çok ilgilendiren ve etkileyen tabaka ise troposferdir. Çünkü bu katmanda canlıların hayatlarını sürdürebilmesi için gereken çeşitli gazlar bulunur. Belli oranlarda bulunan bu gazların ideal karışımı temiz havayı ifade eder. Yetişkin bir insan 3-4 dakika hava alamadığı takdirde ölüme karşı karşıya kalır (Duman, 2002:16).

Hava kirliliği, atmosfere bırakılan artık maddelerin havanın fiziki bileşimini bozarak solunumu imkansız ve yetersiz hale getirmesidir. Havadaki kirleticiler belli bir miktarı aştıkları zaman zararlı duruma gelmektedirler (Yılmaz, 2013:4). Atmosferin bir başka tabakası olan stratosferin üst kısmında yer alan ozon tabakası canlılar için zararlı ışınları emen bir süzgeç görevi yapmaktadır. Bu tabakada meydana gelebilecek bir değişim güneşten gelen morötesi ışınlar için süzgeç görevinin aksamasına neden olacak

bu durumda dünya üzerindeki canlıların hayatını olumsuz etkileyecektir. Normal de Tabakanın ışınların küçük bir kısmını dünyaya geçirmesi gerekmektedir. Tabakanın kalınlaşması halinde canlıların D vitamini ihtiyacı sağlanamayacaktır. Tabakanın delinmesi veya incilmesi halinde ise dünyaya daha fazla ışın gelecek, buda canlılar da deri kanserinin artması, canlıların bağışıklık sisteminin bozulması gibi ciddi sonuçlara neden olacaktır. Hava kirliliği ile erken ölümler arasında bağlantı olduğu ispatlanmıştır. 2009 yılında yayımlanan Dünya Sağlık Örgütü'nün tahmin içeren raporunda, dünya genelinde yılda iki milyon civarında hava kirliliğine bağlı erken ölümün gerçekleştiği bildirilmiştir. Yine hava kirliliğinin az olduğu yerlerde yaşayan kişilerin hava kirliliğinin yoğun olduğu yerlerde yaşayanlara göre daha uzun ve sağlıklı bir ömür sürdükleri izlenmiştir.

Plansız şehirleşme ve sanayileşme, motorlu taşıt sayısının artması, bu taşıtların emisyonlarındaki yüksek oran, ilimsel şartlar, filtre kullanımındaki hata ve ihmaller gibi nedenlerden dolayı hava kirliliği yaşanabilmektedir (Yılmaz, 2013:5).

Hava kirliliğine neden olan başlıca element ve bileşenler; kükürt dioksit, azot oksitler, toz partikül madde, karbon monoksit ve kurşundur.

Kükürt dioksit; renksiz bir gazdır, atmosfere ulaştıktan sonra sülfat ve sülfirik asit olarak oksitlenir ve diğer kirleticiler ile birlikte büyük mesafeler üzerinden taşınabilecek damlalar veya katı partiküller oluşturur. Kükürt dioksitin ana kaynağı kükürt oranı yüksek yağların, kömürün ve linyitin yakılmasıdır. Ayrıca kükürt oranı yüksek bronz ve tuncun eritilmesi ile de kükürt dioksit ortaya çıkar. Teneffüs edildiğinde astım, kronik akciğer hastalıkları ve çocuk solunum yolları rahatsızlıklarına neden olabilmektedir.

Azot oksitler; azot monoksit ve azot dioksitinin toplamından oluşur. Azot oksit emisyonlarının kaynağı daha çok morlu araçlar ve endüstriyel tesislerdeki yakma kazanlardır. Bu gaza maruz kalınması durumunda solunum yolu rahatsızlıkları oluşabilmektedir.

Toz partikül madde; havada bulunan katı partikülleri ifade eder. Bu partiküllerin kimyasal bir karışımı yoktur. En büyük örnek; yollardan kalkan tozlardır. Bunun yanında kömür, maden ocakları ve inşaat alanları da bu maddenin oluşumunda en büyük

kaynaklardandır. Bu maddelerin solunması ciddi solunum yolu ve akciğer rahatsızlıklarına neden olabilir.

Karbon monoksit; kokusuz ve renksiz bir gazdır. Yakıtların yapısındaki karbonun tam yanmaması sonucu oluşur. Soğuk hava ve mevsimlerde en yüksek seviyeye ulaşır. Ana kaynağı motorlu araçlardır. Akciğer, kalp ve solunum yolu rahatsızlıklarına neden olabilir.

Kurşun; doğada metal olarak bulunmaz. Hava yolu ile taşınır. Kurşun, bakır ve tuncun işlenmesi, maden ocakları, kurşun ilaveli benzinin kullanılması ile çevreye yayılır. Kurşunun özellikle havada dolaşan küçük partikülleri sağlık açısından çok zararlıdır.

Türkiye’de hava kirliliği ile mücadele kapsamında 02.11.1986 tarih ve 19269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği 2008 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği 06.06.2008 tarihinde, 26898 sayılı resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yine Türkiye’de hava kirliliğine neden olan kaynaklarda gerekli önlemlerin alınarak hava kalitesinin korunması kapsamında; Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği ve Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği çıkarılmıştır (Yılmaz, 2013:7-8).

1.2.2. Su Kirliliği

Su canlılar açısından hayat kaynağıdır. En az hava kadar önemlidir. Dünyanın dörtte üçü sularla kaplıdır. Bütün canlı yaşamının ağırlığının da dörtte üçü sudan oluşmaktadır. Zaman içerisinde gelişen insanoğlu suya ve su kaynaklarına farklı ihtiyaçları için müdahalelerde bulunmuş ve bu müdahaleler doğal denge açısından dönülemeyecek kayıplara neden olmaya başlamıştır. Akarsular üzerinde elektrik üretimi için göletlerin, barajların kurulması, akarsu, nehir ve denizlere çeşitli atıkların karıştırılması su kaynaklarının doğal dengelerinin bozulmasına neden olmuştur (Keleş, Ertan, 2002:25).

Su kirliliği ekolojik dengenin bozulmasının hem nedeni hem de sonucudur. Su kirlenmesi su kaynaklarının kullanılmasını bozacak, niteliğini dūřürecekle veya su kaynaklarına zarar verecek biçimde suyun içerisinde organik, inorganik, radyoaktif ve biyolojik herhangi bir maddenin bulunmasıdır. Su içerisine karışan artık maddelerdeki organik maddeler bazı bakterilerin yardımı ile mineralizasyona uğrayarak zararsız bir hale dönüştürülür. Bu olaya kendi kendini dezenfekte etme de denilmektedir. Kendi kendini temizleme olayının olabilmesi için bazı bakteri guruplarının ve fazla miktarda erimiş oksijenin bulunması gerekir. İşte temiz ve doğal sulara ulaşan, boşaltılan organik veya toksik maddelerin fazla olması halinde sudaki erimiş oksijen son derece azalmakta, bunun sonucu bakteriler ölmekte böylece dezenfektasyon olayı gerçekleşememektedir (Keleř, Metin ve Sancak, 2005:23).

Suların kirlenme nedenlerini konu bakımından ve eylemler bakımından değerlendirmek daha doğru olacaktır. Suların kirlenme nedenlerini konu bakımından iki ana gruba ayırırsak. bunlardan birincisi, doğal ve yapay göller ile yer altı ve kaynak sularının kirlenmesi; ikincisi ise, denizlerin ve kıyıların kirlenmesidir (Keleş, Metin ve Sancak, 2005:24). Eylem bakımından ise suların kirlenme nedenlerini tarımsal faaliyetler, saniyeleşme ve yerleşim yerleri olarak üç temel başlıkta toplayabiliriz (Yılmaz, 2013:10).

Su kirliliği açısından önemli bir nokta da, sudaki ısı değişimlerinin de kirlilik sayılmasıdır. Irmak ve göllerde metabolizması gereği soğuk sulara ihtiyacı olan bir organizmanın, çeşitli nedenlerle bu suların ısıtılması sonucu ölmesi bu duruma örnektir (Turgut, 2009:2).

Türkiye su kaynakları konusunda günümüzde büyük bir sorun yaşamamaktadır. Ayrıca Türkiye su kaynakları konusunda çok zengin bir ülke de değildir. Özellikle hızlı nüfus artışı ve suların kirlenmesi tehlikesi büyük önem arz etmektedir. Türkiye’de iç tatlı su kaynaklarının kirlenmesine yol açan unsurlar şu şekilde sıralanabilir: Kentsel kanalizasyon sularının arıtılmadan veya kısmen arıtılarak yüzey sularına karışırılması, kanalizasyon sistemlerinden veya atık depolarından kaynaklanan sızıntıların yer altı sularına karışması, toprakta ve sulama kanallarında bulunan tarım ilacı ve kimyasal gübre kalıntılarının yüzey sularına karışması, erozyonu hızlandıran tabii göllerde ve baraj göllerinde çökelti birikimine yol açan tarımsal uygulamalar (Yılmaz, 2013:12).

Önümüzdeki yıllarda çevre sorunlarının giderek büyüyeceği ve buna paralel olarak yüzey sularının daha fazla kirleneceği göz önünde bulundurulduğunda, yer altı sularının değeri daha da artacaktır. Çünkü gelecek dönemde suyun miktarı kadar, kalitesi de önem arz edecektir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2011:58).

1.2.3. Toprak Kirliliği

Çevre sorunlarının neredeyse tamamı doğanın yanlış kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Doğanın temel unsurlarından olan, birçok canlı türünün üzerinde veya içinde yaşadığı toprakta görülen sorunlar önemli ve güncel çevre sorunlarından biridir. Toprak kirliliği: insan ve doğa ilişkileri sonucunda, toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısında doğal kullanıma aykırı düşen değişimler, yıpranma, tükenme ve bozulmalar oluşmasıdır (Keleş, Metin ve Sancak, 2005:29).

Canlıların besin kaynağını oluşturan ortam olarak, toprağın kendisi de bir doğal kaynaktır. Canlı doğal kaynakların varlığını sürdürebilmeleri, toprağın varlığına ve zenginliğine bağlıdır. Su kaynaklarının potansiyelinin korunması, flora ve faunanın barındırılması ve çevre bilimsel dengenin sağlanması bakımından temel bir işlevi olan toprağın kirlenmesinden çeşitli olumsuz sonuçlar doğar. İnsan yaşamı açısından da toprak vazgeçilmez bir değerdir. Bu değer, toprağın ekonomik ve toplumsal işlevinden ötürüdür. Toprak kirliliği, hava kirliliğinden, su kirliliğinden, tarım ilaçlarından ve yapay gübrelerden, atık ve artıklardan kaynaklanabilmektedir. Toprak sanayiden, taşıt egzozlarından ya da ısınma amacıyla kullanılan yakıtlardan doğan hava kirliliğinden olumsuz etkilenmektedir. Kentsel ve sınai atık sularının arıtılmadan toprağa bırakılması, dere, ırmak, göl gibi yüzeysel suların kirlenmesine yol açmaktadır. Kirli suların içindeki kirletici ve zararlı nesnelere toprağa karışıp birikmesi, toprağın yapısını bozmaktadır. (Keleş, Ertan, 2002:29).

Tarımsal ilaçların hepsi zehirli kimyasal maddelerdir. Bunlardan büyük bir kısmı bozulmadan uzun bir süre toprakta kalabilmekte ve kirlenme yaratmaktadırlar. Zehirli maddelerin besin zincirine taşınması insan sağlığı yönünden olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Kentsel, sınai ve tarımsal bütün etkinlikler sonucu ortaya çıkan bu katı atıkların kurallara uygun olmadan ve dikkatsiz bir şekilde toplanması, taşınması, depolanması ve işlenmesi toprağı kirletip kullanılamaz bir hale getirmektedir. Katı

atıklar içerisinde bulunan özellikle plastikler, naylonlar ve pet şişeler toprağa büyük zarar vermektedir (Keleş, Ertan, 2002:30).

Normal koşullarda doğanın bir santimetre toprak meydana getirebilmesi için birkaç 100 ile 4000 yıl arasında bir zaman geçmesi gerekir. İyi bir ürün üretimi için derinliği en az 80 santimetre olan bir toprak gereklidir. Böyle bir torağın vücuda getirilmesi için de 2000 ile 30000 yıl arasında zamana ihtiyaç vardır (Keleş, Metin ve Sancak, 2005:29).

Türkiye, yılda yaklaşık 1.4 milyar toprak kaybıyla toprak rezervi kalmamış 15 ülke arasında yer almaktadır. NASA'ya göre gerekli önlemler alınmazsa 50-60 yıl sonra ülkemiz çöl ya da bozkır olacaktır. Erozyon sonucu sadece verimli alanların toprakları kaybedilmemekte, şiddetli erozyon görülen nehirlerde barajlar toprak ile dolmakta bu da barajların kullanılabilirlik ömürlerini kısaltmaktadır. Örneğin GAP bölgesinin yüzde 53'ü şiddetli erozyon ile karşı karşıyadır. Ülkemizde 1990 yılına kadar erozyondan korunması gereken 57 milyon hektar alandan, ancak 1.5 milyon hektarında erozyon ile mücadele çalışması yapılabilmektedir. Toprak rezervinin azaldığı ya da kalmadığı yerde, tarım yapmanın güçlüğü hatta imkânsızlığı ortadadır. Bu nedenle erozyonun önlenmesi son derece önemlidir (Yılmaz, 2013:13).

1.2.4. Flora ve Fauna

Bir ülke veya yöreye özgü bitki örtüsüne flora, belli bir yere özgü hayvan topluluğuna ise fauna denir.

Flora mikroorganizmalarla birlikte çevrenin insan dışında yer alan ve biyolojik zenginlik olarak da adlandırılan canlı öğelerini oluşturur. Doğal bitki örtüsü, çevrenin kendisini yenilemesinde temel etkidir. Çevrebilimsel döngülerin sürmesi bakımından, sağlık ve dinlenme bakımından önemli yararları olan ormanlar, ulusal parklar, çayırlar ve meralar, sulak alanlar ve endemik bitkiler, bitki zenginliğinin başlıca türleridir (Keleş, Ertan, 2002:31).

Fauna diye bilinen hayvan varlığı, belli bir yere özgü yaban hayvan topluluğudur. Belli bir alanla sınırlı olabileceği gibi belli bir zaman dilimiyle de sınırlı olabilir. Fauna genetik bir kaynak oluşturması açısından çok önemlidir. Dünyada ve

Türkiye’de faunanın kaşı karşıya kaldığı en temel sorunlar, kirlenme, bozulma ve avcılıktır (Keleş, Ertan, 2002:31).

1.2.5. Kültür ve Tabiat Varlıkları

Kültür ve tabiat varlıkları da çevre kavramıyla iç içedir. Dolayısıyla çevrenin korunmasının ayrılmaz bir başka parçası kültür ve tabiat varlıklarının korunması konusudur. Kültür ve tabiat varlıklarının çevrenin korunmasında ne gibi bir etkisinin olabileceği akla gelen ilk sorudur. Ancak etrafımıza dikkatle baktığımızda göreceğiz ki tüm unsurlar ahenk ve düzen içerisinde bir araya gelerek tabiatı oluşturmaktadır. Onun yer yer değişen görüntüsü ve özelliklerini sadece unsurlarla tarif etmek mümkün değildir.

Tabiat varlıkları; tarih öncesi ve sonrası devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir. Tabiat varlıkları bazen bir dağ, bazen bir kayalık, bazense bir akarsu ve şelale olabilir. Bazen ise Kapadokya gibi hem kültür hem de tabiat varlığı özelliği taşıyan gizemli ve büyüleyici bir yer olabilir. Sadece bu örneklerden hareketle diyebiliriz ki tabiat varlıkları dünyamızın ve insanlığın başlı başına korunması gereken değerleridir (Duman, 2002:19).

İnsanın müdahale ettiği, yıktığı, bozduğu bir tabiat varlığı en azından görsel bir kirlilik oluşturur. Birçok insan böyle bir manzara ile karşılaşmak istemez. Çevreyi ve onun temel unsurlarını korumak, aynı zaman da tabiat varlıklarını da korumak anlamı taşır.

Kültür varlıkları çevrenin bir başka yönünü oluşturur. Kültür varlıkları tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatla ilgili bulunan yer üstünde, yer ve su altında veya su üstünde bulunan taşınır ve taşınmaz değerlerdir. Kaya mezarlıkları, kaleler, tarihi konaklar, han, hamam, medreseler, köprüler, mozaikler vb birçok taşınır ve taşınmaz varlık, kültür varlıklarına örnektir. Bu varlıklar yaşadığımız dünyanın geçmişine ışık tutar. Geçmişin ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyolojik özelliklerini yansıtır. Dolayısıyla kültür varlıkları bir ülkenin malı olsa bile tıpkı çevre

gibi insanlığın ortak malı ve zenginliğidir. Bu nedenlerle çevrenin korunmasına önem verirken, mutlaka kültür varlıklarının da korunması gerekmektedir (Duman, 2002:20).

Özellikle gelişmiş dünya ülkeleri ile birlikte Türkiye’de kültürel varlıkların korunması konusunda önemli bir çok hukuki düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemelerde çeşitli cezai müeyyidelere de yer verilmiştir (Duman, 2002:21).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE HAKKI

Kısaca, Bütün insanlara, sadece insan olmalarından dolayı tanınması gereken haklar bütününe insan hakları denilmektedir. Bu tanımdan hareketle insan hakları düşüncesinin üç temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi insan haklarının konusunun insan olmasıdır. İkincisi bu haklar bütün insanlara insan oluşlarından dolayı verilmektedir. Son olarak ise bu haklar evrenselidir. İnsan hakları düşüncesinin tarihini tam olarak bilmek mümkün değildir. Çeşitli doğu ve batı toplumlarında insan haklarının oluşumunu sağlayan birçok öge vardır. Ancak bugünkü anlamıyla insan hakları düşüncesi, 17. yüzyıl sonlarından başlayarak Kuzey Amerika ve Avrupa’da çıkan düşüncelerden bolca beslenmiştir (Keleş, Ertan, 2002:71).

Yeni bir insan hakkı olarak son yıllarda uluslararası belgelere ve devletlerin kendi hukuki metinlerine giren ve çevrenin korunmasının hukuksal aracını oluşturan çevre hakkı, çevre hukukunun ulusal düzeyde olduğu kadar, uluslararası düzeyde de ortaya çıkan yetersizliklerinin ve boşluklarının doğrudan bir sonucu gibi görünmektedir (Özdek, 1993:71).

Günümüzde gelişen endüstri ve nüfus artışı sonucunda, bütün insanlığın ve canlı varlıkların ortak yaşam alanı olan çevrenin daha çok insandan kaynaklanan eylemler sonucu kirletilmesi ve bunun ekolojik dengede yol açtığı tahribat ve zararın dayanılmaz bir hal alması, çevre sorunlarını bütün toplumların önde gelen sorunlarından biri haline getirmiştir. Yaşanan çevre sorunları karşısında insanoğlu havası ve suyu kirlenmemiş, toprağı bozulmamış, gürültüden ve diğer kirliliklerden uzak olan sağlıklı ve temiz bir çevreyi elde etmek ve onun doğal dengesini koruyabilmek amacıyla çevreyi koruma ve geliştirmeye yönelik çeşitli tedbirler almaya başlamış ve yaşamsal önemi büyük olan bu konuyu küresel ve hatta evrensel ölçülerde ele alma gayreti içine girmiştir. Bu çabaların sonucu olarak, “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” gerek uluslar arası düzeyde ve gerekse devletlerin kendi kamuoyunda kabul edilmeye başlanmıştır.

Çevre hakkı her bireyin, sağlıklı, dengeli, düzenli ve temiz bir çevrede yaşama hakkını ifade eder. Nitekim Anayasamızın 56. maddesinin birinci fıkrasında “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” denilerek çevre hakkı tanındığı gibi, aynı maddenin ikinci fıkrasında “Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve

çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” denilmek suretiyle çevre hakkının korunması hususunda devlete ve vatandaşlara sorumluluk yüklemektedir.

Çevre hakkı, çevrenin herkesin ortak varlığı olduğu temeline dayalı eşitlik ilkesi üzerinde yükselen bir haktır. Bu hakla ulaşılmak istenen doğayı sömürme değil, onunla uyumlu şekilde yaşayarak, doğadan herkesin eşit şekilde yararlanmasını sağlamak ve doğayı gelecek nesillere aktarmadır. Çevre hakkı ile diğer haklar arasında görülen çatışmalar, çevre hakkının, yani insanın var olma ve yaşamını sürdürme hakkının yararına dengelenmelidir (Duman, 2002:77).

2.1. ÇEVRE HAKKININ GELİŞİMİ

Çevre Hukuku, yeni ve diğer hukuk dallarından farklı bağımsız bir hukuk dalıdır. Çevre hakkı ise bir insan hakkını ifade eder. Çevre hakkı pozitif hukuk tarafından açık olarak tanınmasa da, çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi çevre hukukunun ana konusudur. İnsan hakları konusunda dönüm noktası, 2. Dünya Savaşı sonrası, savaşın yıkımının bıraktığı büyük çöküşlerin tekrarlanmaması için 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletlerdir. Birleşmiş Milletler Antlaşması ile insan hakları ilk kez uluslararası bir antlaşmada yer almıştır. Ayrıca üye devletlere insan hakları konusunda çeşitli ödev ve sorumluluklar yüklemiştir (Keleş, Metin, Sancak, 2005:117). Ancak sadece insan hakları konusu içerisinde ve dar bir çerçevede çevre hakkının incelenmesi ve işlenmesinin, dünyanın mevcut ve gelecekte daha da çoğalacak çevre kirliliği ile etkin bir mücadele etmesine olanak sağlamayacağına farkına varılmasından sonra, özellikle son 25-30 yılda çevreye karşı saldırıların önlenmesinde çevre hakkı insan hakları kalıbında evrimini sağlayan karakteristik bir hak türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde çevre korumasına yönelik uluslararası platformlarda bir çok ikili veya daha çok taraflı sözleşmeler yapılmaktadır. Uluslararası hukuk alanında çevre hakkının dile getirildiği ilk toplantı Birleşmiş Milletler Örgütünün Stockholm’de 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında gerçekleştirdiği “İnsan Çevresi Konferansı”dır. 100’den fazla ülkenin katıldığı bu konferansın ana mesajı her ülkenin çevreye karşı

sorumluluğunu kabul etmesi ve çevrenin korunmasının insanın yeryüzünde yaşamasının başlıca koşulu olduğudur.

Konferansın amaçlarından biri de gelişmekte olan ülkelerin kalkınırken çevre sorunlarının ortaya çıkmasını engellemek için gerekli önlemleri almalarını sağlamaktır. Konferansta zengin ülkeler ile fakir ülkeler arasındaki ayrımların giderilmesinin çevrenin korunmasında çok önemli olduğu belirtilmiş bununla bağlantılı olarak da her türlü kirlenmenin önüne kalkınmanın hızlandırılması ile geçilebileceği görüşü dile getirilmiştir (Keleş, 1978:89-93).

Stockholm Konferansı sonucunda mutabık kalınan bildirinin birinci maddesi bu konferansın ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Bu maddede “İnsan onurlu ve iyi bir yaşam sürmeye olanak veren nitelikli bir çevrede, özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları temel hakkına sahiptir” cümlesi yer almaktadır. Böylece ilk kez sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı karara bağlanmıştır. Konferansa katılan ülkeler çevre hakkını bireysel bir temel hak olarak kabul etmişlerdir.

Stockholm Konferansı’nda komite raporları özel kişilerin doğrudan hukuksal haklarına değinmemiştir. Konferans Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğu Ülkelerinin büyük bir kısmı tarafından boykot edilmiştir. Bu da konferansın genel kurulda onaylanmasına rağmen İnsan Hakları Bildirgesi gibi evrensel bir niteliğe sahipliği konusunda büyük tereddütlere neden olmuştur. Ancak tüm bunlara rağmen Stockholm Konferansı Bildirisi çevre hakkı bakımından ileriye dönük atılmış büyük bir adımdır. Konferans ve bildiri Birleşmiş Milletler Çevre Programının oluşturulmasına neden olmuştur (Özdek, 1993:72).

Stockholm Konferansı’nda kabul edilen bildiri hukuki açıdan bağlayıcı değildir. Ancak çok önemli bir hukuki belgedir. Zira birçok genel ilkeyi işleyerek çevre sorunları konusunda güncel ve yeni bir hukuki söz söylemiştir. Konferanstan sonra çevre hukuku diye bir hukuk dalı temelleri daha sağlam olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Özdek, 1993:73).

1982 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu “Dünya Doğa Şartını” ilan etmiştir. Bu bildiri; çevre hakkının uygulamaya geçirilmesi konusunda devletlerin yükümlülüklerini ve bireylerin katkılarını belirleyerek somut ilkeler öngörmüştür (Kuzu, 1997:88). Bu şart sürdürülebilir kalkınma kavramını da dile getirmiştir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1987 yılında “Brundtland Raporu” nu yayınlamıştır. Bu raporun ana konusu sürdürülebilir kalkınma kavramıdır (Özdek, 1993:75).

Birleşmiş Milletler öncülüğünde 1992 yılında Rio de Janeiro’da Çevre ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. 100’ü aşkın ülke başkanı ve hükümet başkanının katıldığı konferans Stockholm’den sonra gerçekleştirilen ikinci büyük çevre konferansı olması yönünden çok dikkat çekicidir. Çevre sorunlarının global karakterinin tüm ülkelerin katılımını ve her düzeyde eylemi gerektirdiği anlayışı ile organize edilen konferansta başlıca biyolojik çeşitliliğin korunması, sera etkisi, ormanların korunması, ozon tabakasının akıbeti, sulardaki kirliliğin önlenmesi konularında ortak kararlar alınmaya çalışılmıştır (Özdek, 1993:78,79). Ancak zirvede bağlayıcı bir çevre sözleşmesi imzalanamamıştır. Fakat bağlayıcı özellikte olmasa da zirvede; İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Çevre ve Gelişme Üzerine Rio Bildirgesi ve Orman Üzerine Bildirge düzenlenmiştir (Kabaoğlu, 2000:150).

Rio Bildirgesinde 27 emredici ilke kabul edilmiştir. Birinci madde de çevre hakkı; “İnsanlar sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezindedir. Doğa ile uyum içerisine sağlıklı ve verimli yaşama hakları vardır” şeklinde ifade edilmiştir (Kuzu, 1997:92,93).

Rio Konferansında kabul edilen İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi 1994 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak Türkiye ilk aşamada sözleşmeye taraf olmasa da 2004 yılında sözleşmeye taraf olmuştur. İklim değişiklikleri konusunda başlayan bu çalışmalar 1997 yılında Kyoto Protokolü ile somutlaştırılmıştır. Bu protokol de özellikle ülkelere sera gazı azaltımı konusunda yükümlülükler getirmiştir. Bu protokol ABD tarafından ekonomisine yük getirdiği gerekçesiyle imzalanmamıştır. Türkiye de taraf olmamıştır.

Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve ek protokollerde çevre hakkı düzenlenmemiştir. Ancak sözleşmenin bir nevi yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında çevre hakkı sözleşmenin diğer hakları aracılığı ile korunmaktadır. Mahkeme’nin 09.12.1994 tarihli Lopez Ostra ve Spain kararı çevre hakkının tanınması bakımından Avrupa için bir dönüm noktasıdır. İspanya’da oturan şikayetçi Bayan Lopez evine çok yakın bir mesafede bulunan ruhsat

almadan kurulan arıtma fabrikasının yaydığı gaz, duman ve kokuların çevre sakinlerinin sağlıklarını etkilediğinden bahisle iç hukuk yollarını tükettikten sonra AİHM'ne yapmış olduğu davayı kazanmıştır (Badur, 2006:63).

Avrupa Birliği çevre konularına sürekli çok yakın ve ilgili olmuştur. Üye devletlerinin çevre standartlarını ve uygulamalarını en iyiye ve ortak bir düzeye çıkarmayı hedeflemiştir. Avrupa Birliği'nde çevre hukuku ile ilgili düzenlemeler birkaç safhadan geçmiştir. İlk dönem 1957-1973 yılları arasındadır. İkinci dönem olan 1973-1978 yılları arasında çevreye verilen önem artmıştır. Bu dönemde üç eylem programı kabul edilmiştir. Birinci eylem programında yaşam ölçütlerinin iyileştirilmesi, kirliliğin ve gürültünün önlenmesi amaçlarını güderken, ikinci program çevre politikaları, istihdam ve çevre finansmanı politikalarını, üçüncü program ise birliğin diğer politikaları ile çevre politikası arasındaki uyumu sağlamayı amaçlıyordu. 1987-1992 yılları arasında ise dördüncü eylem programı kabul edilmiştir. Bu program ise, çevre politikalarıyla tarım, sanayi, turizm, enerji, ulaşım, tüketicinin korunması, toplumsal ve bölgesel politikalar arasındaki uyuma ağırlık verilmiştir. 1993-2000 yıllarını kapsayan beşinci eylem programında ise, Birlik hukukunun tümü sürekli ve dengeli gelişme ilkelerine oturtulmaya çalışılmış, bunların başında saniyede yeni ve temiz teknoloji kullanımı, teknolojik ve temiz atık yönetimi, bölgesel enerjiyi paylaşma, gaz emisyonlarının azaltılması, tarım ve ormancılıkta yenilikler gelmektedir. 2000-2010 tarihleri arasında ise Birlik çevre politikalarını mevzuat, piyasa mekanizması, yatay destek araçları ve finansman temellerine oturtmuştur (Keleş, Ertan, 2002:231).

Avrupa Birliği, çevre mevzuatları ile farklı çevre sorunlarına sahip üye devletlerin çevre sorunlarını belli ortak ve genel kurallar çerçevesinde çözmeye çalışmaktadır. Bu da zaman zaman sorunlara neden olmaktadır. Bazen çevre mevzuatı uygulamaları üye ülke için iç işlerine müdahale olarak algılanmakta bazen de mevzuat sorunlar karşısında yetersiz kalabilmektedir.

Dünyada ulusal düzeyde çevre hakkının tanınması ve iç mevzuata dahil edilmesi uluslararası hukuktan daha hızlı olmuştur. Neredeyse 1970 yılından beri kabul edilen bütün anayasalarda çevre hakkı düzenlenmiştir (Özdek, 1993:81).

Bu çerçevede dört anayasal kategoriden söz etmek mümkündür. Bazı anayasalar, bireylerin çevre hakkından temel bir hak olarak söz etmektedir. Bazıları özgül çevresel

garantiler içermektedir. Kimi anayasalar yaşam hakkı gibi belli temel hakları çevrenin korunması ile ilişkilendirmektedir. Kimileri ise bireylerin çevreyi korunması ile devletin çevresel ödevleri arasında bağlantı kurmaktadır. Yeni anayasaların ya çevre hakkını bir insan hakkı olarak tanıdığı ya da çevresel konularda devletleri ödevli kıldığı gözlenmektedir. Örneğin 1978 İspanyol Anayasası, 1974 Yugoslavya Anayasası çevre hakkını açık bir şekilde tanıırken; 1975 Yunanistan Anayasası ve 1971 İsviçre Anayasaları çevrenin korunmasında devletleri ödevli kılmışlardır (Özdek, 1993:81-82).

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası çevre hakkını açıkça tanımaktadır. Anayasa'nın "Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması başlıklı" 56. maddesinde; "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir, çevreyi geliştirmek, çevre hakkını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" hükmü yer almaktadır.

2.2. ÇEVRE HAKKININ İNSAN HAKKI NİTELİĞİ

İnsan hakları insanın insan olmasından dolayı doğuştan sahip olduğu haklardır. Bu haklar insanların insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak ortaya çıkar. İnsan hakları öbür canlılardan farklı olan insan için ortaya çıkar ve insanın özel olmasını korur. İnsan bir değer olarak merkeze alınırsa insanın değerini zedeleyen her şeye karşı çıkan her istem bir insan hakkıdır (Özdek, 1993:84-85).

İnsan haklarından bahsederken hak ve özgürlük kelimeleri birlikte kullanılmaktadır. Her ikisi de bir şeyi yapma veya yapmama serbestliği şeklinde düşünülebilir. Çevre hakkının bir insan hakkı sayılabilmesi için insanlara olumlu bir katkısının olması gerekir. Örneğin yaşamak insanlar için vazgeçilmez bir durumdur. Sağlıklı olmak ve beslenmek de aynı şekilde insanın yaşamasına destek olan temel ihtiyaçlardandır. Çevrenin de insanın yaşamını devam ettirmesinde çok önemli katkı ve etkisi olduğu düşünüldüğünde çevre hakkı bir insan hakkıdır (Keleş, Metin, Sancak, 2005:136).

İnsan hakları tarihsel evrimine göre doktrinde büyük çoğunluğun kabul ettiği bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmaya göre insan hakları; birinci kuşak kişi hakları

ve siyasal haklar, ikinci kuşak ekonomik sosyal ve kültürel haklar, üçüncü kuşak dayanışma haklarıdır.

Bireye devletin karışamayacağı bir alan bırakan birinci kuşak haklar insan hakları felsefesinin ilk adımı olarak ortaya çıkmıştır. Bireyin özgürleşmesinin ilk halkası olan kişisel haklar, devletin karışamayacağı bir alan oluşturarak bireyin yaşama hakkı gibi temel haklarını oluşturmuştur. İlk aşamada devletin güç ve yetkisinin sınırlandırılması anlamına gelen kişisel hakların uzantısı olarak bireyi devlet yönetimine ortak etmeyi hedefleyen siyasal haklar çıkmıştır (Keleş, Ertan, 2002:73). Klasik Haklar olarak da adlandırılan birinci kuşak haklar 17. ve 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Birinci kuşak insan haklarını ağırlıklı olarak koruyucu haklar yani negatif statü hakları oluşturmaktadır. Bu hakların temel özelliği, bu hakların sağladığı ayrıcalık ile hak sahiplerine devletin ve üçüncü kişilerin karışamayacağı bir alan oluşturulmasıdır (Kabaoğlu, 2000:10).

İkinci Dünya Savaşından sonra dünyada yaşanan ekonomik ve toplumsal sorunlara ve sanayi devrimi sonucu ortaya çıkan sınıf farklılıklarının doğurduğu sorunlara çözüm bulmak amacıyla ikinci kuşak insan hakları ortaya çıkmıştır. Böylece ekonomik, kültürel ve toplumsal haklar ortaya çıkmıştır. Toplumdaki değişik sınıf ve katmanlar arasındaki uçurumu gidermek, ekonomik ve toplumsal sorunları çözmek konusunda devlete görev yükleyen ikinci kuşak insan hakları, devletlerin bu sorunları çözmek için pozitif bir eylemine ihtiyaç duyar (Keleş, Ertan, 2002:74). Bu haklar tam olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Ancak 1848 Devrimleri ve 1871 Paris Komünü deneyinden, 1917 Sovyet Devrimine ve İkinci Dünya Savaşına kadar bir dizi tarihsel çabalar sosyal hakların tanınması için çok sağlam temeller oluşturmuştur (Özdek, 1993:35). İlk kez 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde uluslararası düzenleme getirilen ikinci kuşak haklar, daha sonra 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde ve 1966 tarihli Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde işlenmiştir.

Birinci kuşak insan haklarının tersine ikinci kuşak haklar daha pozitif terimlerle tasarlanır. Yani devlerin üretimde ve dağıtımda adil katılım için bizzat müdahalede bulunması gerektiği vurgulanır. Sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı ikinci kuşak haklar içerisinde yer alır. İkinci kuşak hakların önemli bir bölümü devlete,

kişilere devlet ya da üçüncü kişilerden olumlu bir davranışın yerine getirilmesini isteme yetkisi verir (Özdek, 1993:36).

Klasik haklar ile siyasal haklar bir araya gelerek birinci kuşak, ekonomik sosyal ve kültürel haklar ise ikinci kuşak hakları oluşturmuş, üçüncü kategorinin adı ise içinde çevre hakkının da olduğu bazı yeni hakların toplanmasıyla üçüncü kuşak insan hakları olmuştur. (Turgut, 2009:88-89).

UNESCO'nun insanlar arasındaki dayanışma ve işbirliği duygularını koruyup geliştirmek için uygun bir ortam oluşturmak amacı sonrasında ortaya çıkan üçüncü kuşak insan haklarının diğer bir ismi de dayanışma haklarıdır. Dayanışma haklarının kaynaklandığı sorunlar tüm insanlığın ortak sorunları olmakla beraber, bir tek birey tarafından çözümlenebilecek sorunlar değildir. Bu sorunların çözümü için tüm bireylere ve devletlere yükümlülükler düşmektedir. Çevre hakkının diğer iki hak kategorisi içerisinde değil de üçüncü kuşak hak kategorisi içerisinde yer almasının nedeni, dayanışma haklarının özelliklerini taşımasından ileri gelir. Çevre hakkı diğer dayanışma haklarında olduğu gibi tüm bireylerin ortak yaşam anlayışını dile getirir. Bu şekilde toplumun yaşam kalitesinin sağlanması herkesin birlikte hareket etmesine bağlıdır (Özdek, 1993:91).

Üçüncü kuşak insan hakları; bireye devletin karışamayacağı bir alan yaratma ya da onu devlet yönetimine katma amacıyla olmadığı gibi, belli dengesizliklerin giderilmesi ya da ihtiyaçların karşılanması için devletten bir eylem bekleyen nitelikte haklar da değildir. Üçüncü kuşak insan hakları devleti ve bireyi aynı sorumluluğun altına sokan, gelecek nesilleri ve devletleri ilgilendiren haklardır. Üçüncü kuşak hakların dört temel hak bütününden oluştuğu genel olarak kabul edilir. Bunlar; gelişme hakkı, çevre hakkı, barış hakkı ve insanlığın ortak kalıtından yararlanma hakkıdır. Bilgi edinme ve enformasyon hakkı da son zamanlarda bu dörtlüye eklenerek dile getirilmektedir (Keleş, Ertan, 2002:75).

İlk aşamalarda insan hakları bireyci karakterli olarak ortaya çıkmış, daha sonra sosyal düşüncelerle gelişerek ikinci kuşak ve dayanışma haklarını ortaya çıkarmıştır. Tarihin akışında meydana gelen bu değişime en güzel örnek mülkiyet hakkında meydana gelen değişimdir. İnsan hakları düşüncesinin resmi bildiri ve sözleşmelere yansımaya başladığı iki yüz yıl öncesinde mutlak ve kutsal kabul edilen mülkiyet hakkı,

o dönem kişi hakları düşüncesinin temelini oluşturmuş, mülkiyetin özgürlüğü sağlayacağına inanılmıştır. Sosyal düşüncelerin insan haklarına yansımaya başlamasıyla bu hakkın kutsal ve mutlak niteliği ortadan kalkmış, mülkiyet hakkının, malikine artık ödev ve sorumluluklar yüklediği de kabul edilmiştir. Çevre hakkının gerçekleşmesi için mülkiyet hakkına bazı sınırlamaların getirilmesi gerekmektedir (Özdek, 1993:92-93).

Çevre hakkı birinci kuşak haklardan mülkiyet hakkı ile çatışma içerisinde bulunmasına karşılık, yine birinci kuşak haklardan yaşam hakkı ile bütünleyici bir ilişki içerisinde. Sağlıklı bir çevrenin insanın yaşam kalitesini yükselteceği kaçınılmazdır. Bir görüşe göre çevre hakkı yaşam hakkının uzantısıdır. Diğer bir görüşe göre ise çevre hakkını yaşam hakkının içinde ele almak lazımdır. Ancak her iki görüşün de ortak yanı her iki hak birbiriyle doğru orantılıdır. Yani birinin kısıtlanması diğerini olumsuz etkiler (Özdek, 1993:94-95)

Çevre hakkı ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ile karıştırılmamalıdır. Her ne kadar çevre hakkının gerçekleşmesinde devletten olumlu bir eylem beklense de, bireyler ve tüm kuruluşlar da devletler gibi sorumluluk taşımaktadırlar. Çevre hakkının bütün bu öğelerin ortak çabası ve sorumlulukları sonucu gerçekleşmesi hedeflenir.

2.3. ÇEVRE HAKKININ ÖĞELERİ

Çevre hakkının somut bir şekilde ortaya çıkması için dört öğeyi içermesi lazımdır. Bunlar; hakkın konusu, hakkın sahibi, hakkın borçlusu ve hakkın korunması için yaptırımdır.

2.3.1. Çevre Hakkının Konusu

Kısa bir tanımla çevre hakkının konusu çevredir. Ancak çevrenin kavram olarak çok geniş kapsamı vardır. Çok hızlı bir şekilde gelişen ve değişen dünya düzeni çevre tanımını yapmakta zorlaştırıcı bir etken olmaktadır (Kuzu, 1997:157).

Çevre kavramı hukuk bilimi için henüz genç bir kavramdır. Bu kavramın kentleşme, iktisat, ekoloji, kamu yönetimi gibi bir çok bilim dalıyla sıkı ilişkisi vardır. İnsanın doğal çevreye yapmış olduğu müdahale doğanın bozulmasına, yani ekosistemin

dengelesinin bozulmasına neden olmaktadır. Çevre hakkının da konusu en geniş anlamda dünya ekosisteminin etkin şekilde korunmasıdır (Keleş, Metin, Sancak, 2005:140).

Çevre hakkının konusu sadece doğal çevre değildir. Çevre aynı zamanda sosyo-kültürel çevre ve yapay çevreyi de kapsar. İnsanın yıllar boyunca sahip olduğu birikiminin yansıması olan kültürel çevre aynı zamanda yapay çevrenin de önemli bir bölümünü oluşturur. Yani çevre hakkının konusu doğal çevre ile insanın tarih boyunca doğal çevresini işleyerek biçimlendirdiği insanın elinden çıkan çevrenin oluşturduğu bütün anlamında yaşama çevresidir (Özdek, 1993:103).

Çevre hakkının konusunu oluşturan çevrenin temiz, sağlıklı, dengeli ve güvenli olması gibi göreceli kavramlar çevre hakkının önemli güçlüklerinden birini oluşturur. Bu kavramlarda ortak bir tanımın olmayışı hakkın konusu ve içeriğini belirsiz kılar (Özdek, 1993:104).

Çevre hakkının konusunun dünya ekosistemini kapsar bir şekilde çok geniş tutulması, çevre sorunlarının evrensel ve gün geçtikçe artan karakteriyle bağlantılıdır. Çevre sorunlarının konusunun genişliği bütün dünya ülkelerinin ortak hareket etmesini de beraberinde getirmektedir. Yani sorun uluslararası bir sorun olarak algılanmalı, çevre hakkının korunması için gereken alan geniş tutulmalıdır.

2.3.2. Çevre Hakkının Sahipleri

Çevre hakkının sahipleri, bu hakka saygı duyulmasını ve ihlal edilmemesini isteyebilecek yararlanıcılardır (Keleş, Metin, Sancak, 2005:141). Bu şekilde yapılan bir tanım ile hak sahipleri çok geniş tutularak, hak kayıplarının önlenmesine ve çevrenin korunmasının daha etkin bir şekilde yapılmasına olanak sağlamaya çalışılmıştır. Çevre hakkının sahiplerini bireyler, topluluklar, gelecek kuşaklar ve devlet olarak belirlemek en uygun olanıdır.

2.3.2.1. Bireyler

Çevre hakkının tartışmasız en başta gelen yararlanıcısı bireylerdir. Diğer insan haklarında da bireyler en başta gelir. İnsanlara insan olmalarından dolayı eşit olarak

tanınmış haklar kimliği ile insan hakları bütün insanlara, ırk, sınıf, din, cinsiyet ve siyasal görüş ayrımı yapmaksızın eşit bir şekilde tanınmıştır. 1982 Anayasası'nın 56. maddesinde "herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" düzenlemesi ile çevre hakkının yararlanıcısı olarak bireyler kastedilmiştir (Keleş, Ertan, 2002:84).

Çevresel tehlikeler tüm insanlar ve uluslar için kaygı verici bir durumdur. Ortak ve en iyi çevreye ulaşılması uluslararası iş birliğinin amacı olmalıdır. Bu mücadelede de bireylerin rolü çok önemlidir. Çünkü çoğu devletlerin yönetimlerinde bireyler doğrudan etkilidir (Özdek, 1993:108).

2.3.2.2. Topluluklar

Sağlıklı bir çevrede yaşamaya tek tek bireylerden oluşan tüm toplulukların da hakkı vardır. Bu hak çevre hakkının kolektif bir özellik göstermesinden kaynaklanır. Yani bireyleri çevre hakkının sahibi olarak gösterirken toplulukları bu sahiplikten dışlayamayız. Özellikle çağımızda tüm hak ve hareketler bireysellikten çıkmakta ve bireysellikten çıkınca da daha etkili olarak yankı bulmaktadır (Özdek, 1993:108).

Çevre hakkından yararlananlar arasında tüzel kişiler de vardır. Bu tüzel kişiler kamu tüzel kişisi veya özel tüzel kişi olabilir. Bazen dernekler aracılığı ile de sorunları dile getirmekte, davalar açmaktadırlar. Bu nedenlerle tüzel kişilerin çevre uyuşmazlıklarında taraf olmasında uygulamada herhangi bir sıkıntı yoktur. Ancak bu tüzel kişiliğin hukuksal varlığının olmaması davalarda temsil sıfatı sorunları doğurmaktadır (Keleş, Ertan, 2002:85).

2.3.2.3. Gelecek Kuşaklar

Çevre hakkının gelecek kuşaklar için de yaşayabilecekleri uygun ve sağlıklı bir ortam bırakma amacına hizmet ettiği kabul edilen bir gerçektir. İnsanlar tarih boyunca sahip oldukları kültürleri, medeniyetleri, alışkanlıkları ve doğal çevrelerini gelecek nesillere aktarır. Bu nedenlerle çevre hakkının yararlanıcılarından biri de gelecek kuşaklardır. Gelecek kuşaklar ile dayanışma, hakkın etik ilkelerinden biridir. Bu felsefenin açıkça dile getirildiği 1990 tarihli Limoges Bildirgesinde gelecek kuşakların

çevre hakkı açıkça şöyle ifade edilmektedir; ‘‘Bugünkü kuşakların gelecek kuşaklara bugünkünden aşağı olmayan bir biyolojik çeşitlilik ve zenginliği güvence altına alan nitelikli toprağı iletme ödevi vardır’’ (Özdek, 1993:109).

Çevre hakkına bugünkü kuşaklar kadar gelecek kuşakların da sahip olması çevre hakkının kuşaklar arası niteliğine denk düşer. Bu nitelik doğal ve kültürel kaynakları kullanma ve onlardan yararlanma hakkına her kuşağın sahip olması anlamına gelir.

Bugünkü kuşakların çevre hakkı konusunda gelecek kuşaklara karşı bir borcu ve yükümlülüğü vardır. Ancak belki de henüz doğmamış olan gelecek kuşakların, gelecekte bugünden hesap sorması hukuksal açıdan mümkün değildir. Bu da ödevin hukuksal niteliğinin zayıf boyutunu ortaya koymaktadır. Fakat çevre hakkının gelecek kuşaklara iletilmesi, gelecek kuşakların da sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamalarının arzu edilerek bugünlerde o arzuya uygun olarak davranılması aslında bir ideal meselesidir. Bu ideal tüm toplumlarda ve tek tek bireylerde bir morale dönüştüğünde ise dünyanın geleceğine daha iyimser bakılacaktır.

2.3.2.4. Devlet

Bireylerin tek tek çevre hakkı konusunda sorunların üstesinden gelememesi durumunda artık devletlerin de bu konuya müdahil olması gerektiğı fikri kaçınılmaz olarak ortaya çıkmış ve devletler de çevre hakkının bir sujesi haline gelmiştir.

Devletin ilk aşamada insan haklarının, özelde de çevre hakkının yükümlüsü olduğu bir gerçektir. Klasik ve sosyal haklarda devletin yükümlülük rolü vardır. Ancak bu haklardan farklı olarak çevre hakkının toplumda bir dayanışma gerektirmesi bu hak açısından devletin yükümlülük sıfatının yanında hakkın sahibi konumunda da olduğunu göstermektedir (Özdek, 1993:11).

Çevre sorunlarının devletler tarafından bir başka devlete veya uluslararası kurumlara karşı ileri sürülmesi, gündeme getirilmesi, çevre sorunlarına bireyleri ve toplulukları aşan uluslararası bir boyut kazandırmıştır (Özdek, 1993:11). Bazen çevre sorunları o kadar büyük olur ki bu sorunlar devletlerin sınırlarını aşar, işte bu durumlarda devletlerin bu sorunları taraf olarak uluslararası platformlarda çözmeleri gerekmektedir. Örneğın; denizlerde meydana gelen büyük çaplı kirlilikler sonucunda, o

denize kıyısı olan bütün ülkeler etkilenmektedir, yine hava kirliliğinin çok üst seviyelere ulaştığı büyük alanlı çevre kirlilikleri bazen birkaç ülkeyi içine alabilmektedir. Bu sorunlar ise devletlerin ikili ilişkileri sonucu çözülmektedir. İkili ilişkiler sonucu çözülemeyen anlaşmazlıklarda uluslararası kuruluşlar devreye girmektedir.

Stockholm Bildirisi'nin 21. maddesinde; devletlerin kendi kaynaklarını işletmeleri bir hak, kendi etkinliklerinin başka ülkelerin kaynaklarını kirletmesi ise bir sorumluluk olarak belirtilmiştir. Bu ilkenin anlatmak istediği aslında ihlalde bulunan ülkeye karşı, ülkelerin ileri sürebilecekleri bir çevre hakkının olduğudur (Özdek, 1993:112).

Devletin çevre sorunlarına müdahalesi hak değil yetki görünümündedir. Devletlerin çevre sorunlarına taraf olmaları bireyleri aşan durumların ortaya çıkması sonucu, devletleri karşı karşıya getiren durumların oluşmasını önlemek amacını da taşır (Keleş, Ertan, 2002:87).

2.3.3. Çevre Hakkının Sorumluları

Çevre hakkının yükümlülerinin (borçlusunun), muhatabının belirlenmesinde hak ve ödev ilişkisi belirleyicidir (Kabaoğlu, 2000:74). Çevre hakkının sorumluları bu hakka saygı duymakla görevli kendilerine çevreyi koruma ve iyileştirme yükümlülüğü düşen kişi ve kuruluşlardır. Yani bu hakkın alacaklıları aslında borçlularıdır. Çevre hakkının sahipleri olan devlet, bireyler ve topluluklar, hakkın yükümlüsü niteliği de taşır.

2.3.3.1. Devlet

Çevre hakkının gerçekleşmesinde en büyük yükümlülük devlete düşer. Bu yükümlülük çevre hakkının gerçekleşmesinin devletin koruyuculuğu olmadan mümkün olmamasından kaynaklanır. Çevre sorunlarının önlenmesi, üstesinden gelinmesi, ancak devlet gücünün kullanılması ile gerçekleşir. Gerek ulusal gerekse uluslararası mecralarda devlet çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve gelecek nesillere nakli konusundan üzerine düşen görevlerini yerine getirir (Özdek, 1993:113-114).

Devletin çevrenin korunmasındaki yükümlülükleri pozitif hukuk metinlerine de yansımıştır. 1981 Anayasası'nın 56 maddesi, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önleme görevini açıkça vatandaşlarına ve devlete yüklemiştir.

Çevre koruyuculuğu devletin bir görevidir. Devlet sosyal yaşamı güvence altına almak zorundadır. Devletin çevre hakkının yükümlüsü olma niteliği, aynı zamanda kendisinin bizzat çevreyi kullandığından, çevreyi kirletmeme yükümlüsü de olduğunu gösterir (Özden, 1993:114).

2.3.3.2. Bireyler

Bireyler çevre hakkının yararlanıcısı olmakla birlikte aynı zamanda yükümlüleridirler. Yani çevre hakkının gerçekleşmesi için sorumlulukları vardır. Bu nedenle çevre hakkının yararlanıcısı olan bireyler, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ile de yükümlüdürler. Anayasa'nın 56. maddesinde; "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek ve çevre kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların görevidir" hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm çerçevesinde vatandaşlar yani bireyler hakkın yararlanıcısı olmakla birlikte, bu hakkın gerçekleşmesi konusunda ödevli kılınmışlardır (Keleş, Ertan, 2002:88).

Çevre hakkının sahibi ve insan haklarının öznesi bireylerdir. Bu bakımdan iki kavram birbirine uygun düşer. Ancak çevre hakkı bireylere aktif yükümlülükler yüklemesi bakımından diğer insan haklarından ayrılır. İnsan haklarının konusunun bireyler tarafından ihlal edilmesinden kaçınılması gerekirken, çevre hakkının gerçekleşebilmesi için çoğu zaman bireylerin etkin bir biçimde yani aktif olarak katılımı gerekir (Özdek, 1993:115).

2.3.3.3. Topluluklar

Çevre hakkının sahibi olan topluluklar aynı zamanda çevre hakkının borçlusu yani yükümlüsü de olmaktadır. Sağlıklı bir çevrede yaşamak toplulukların hakkı olduğu gibi aynı zamanda böyle bir çevrenin oluşması ve korunması için katkıda bulunmak da topluluklar için bir ödevdir (Özdek, 1993:116).

Çevre hakkının gerçekleşmesi tüm aktörlerin etkin katılımına ve işbirliğine bağlıdır. Yani Devlet, bireyler, kamusal ve özel kuruluşlar ile toplulukların etkin ve ortak kullanımı ve işbirliği ile mümkündür. Bu nedenle bu haklara dayanışma hakları denilmektedir (Keleş, Ertan, 2002:90).

Çevre hakkının toplulukları da borçlu kılması, bu hakkın gerçekleşmesinin aynı zamanda tek tek bireylerin yani tüm toplumun dayanışmasına ihtiyaç duyduğunu gösterir.

2.3.4. Çevre Hakkının Korunması için Yaptırım

Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak insanların yaşam haklarını kullanmaları için gerekli bir hak ise ve bir çok gelişmiş ülkelerde anayasalar ve yasalar yolu ile yine uluslararası hukukta mutabakata varılmış bildiriler yolu ile tanınmış ise, çevre hakkına yönelmiş her türlü ihlal ve saldırılara karşı da hem ulusal hem de uluslararası yaptırımlar olmalıdır (Kabaoğlu, 2000:78).

Hukuki sorumluluk açısından çevre hukukuna iki temel ilke hakimdir; kirleten öder ve kusursuz sorumluluk ilkeleri. Bu konuda ulusal hukukta 5491 sayılı kanunla değişik Çevre Kanununun farklı maddelerinde hükümler öngörülmektedir. Kanunun 3/g maddesinde, “Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir” hükmü ile “kirleten öder” ilkesi; kanunun 28. maddesinde; “Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar. Kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır” hükmü ile “kusursuz sorumluluk” ilkesi öngörülmektedir.

Ceza hukuku anlamında ise çevrenin korunması bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hukuksal bir sisteme kavuşturulmuştur. Çevre hakkının ihlali sayılan

durumlarda ilgili kanuni düzenlemeler ile bu ihlallere karşı hapis cezaları, para cezaları ve müsadere gibi etkin koruma yöntemleri getirilmiştir.

2.4. TÜRK HUKUKUNDA ÇEVRE HAKKI

2.4.1. Anayasal Düzenleme

Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarına bakıldığında çevre hakkı konusunda açık ilk düzenleme 1982 Anayasası'nda görülür. 1921, 1924 ve 1961 Anayasalarında çevre hakkı konusunda açık bir düzenleme yoktur.

1921 Anayasası ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartların gerektirdiği düzenlemelere ağırlık verdiği için, bu anayasada temel hak ve özgürlükler düzenlenmemiştir. Çevre hakkına da ilişkin de herhangi bir düzenleme yoktur (Kuzu, 1997:144).

1924 Anayasası, önceki anayasanın yetersiz kalmasına müteakip bir komisyon tarafından hazırlanmıştır. Bu anayasada temel hak ve özgürlüklere yer verilmiştir. Ancak bu anayasada çevre hakkı ile ilgili düzenleme yoktur. Fakat anayasada hür yaşama hakkı vardır. Yorum yapacak olursak yaşama hakkı sağlıklı ve dengeli bir çevrede mümkün olmaktadır. Geniş bir yorumla bu anayasada çevre hakkına ilişkin yargılara varmak mümkündür (Kuzu, 1997:147).

1960 darbesinden sonra sonra 1961 yılında ilan edilen anayasa bir tepki anayasasıdır. Bu anayasada özgürlüklerin sınırları genişletilmiş, temel hak ve hürriyetlerin yanı sıra geçmiş anayasalardan farklı olarak ekonomik ve sosyal haklar da düzenlenmiştir. Bu anayasada da çevre hakkı açıkça düzenlenmemiştir. Ancak anayasa da çevre hakkı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilicek maddeler vardır. Örneğin 1961 Anayasası'nın 36. maddesinde mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı olarak kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme çevre hakkı ile doğrudan ilişkilidir (Keleş, Metin, Sancak, 2005:149).

Türk hukukunda çevre hakkı ilk kez, 1982 Anayasası'nın 3. bölümünde düzenlenen "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığı altındaki 56. maddesiyle koruma altına alınmıştır. 1982 Anayasası'nın 56/1. maddesinde, "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" ve aynı maddenin II. fıkrasında da,

“Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” hükümleri yer almıştır. Böylece Anayasa, bireyin hakkı karşısında devlete ve vatandaşlara ödevler yükleyerek sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını tanıdıktan sonra, çevre korumayı en geniş biçimde düzenlemiştir.

1982 Anayasası’nda çevre hakkıyla ilgili 56. madde dışında çevreyi ilgilendiren başka maddeler de yer almaktadır. Bu maddeler açıkça çevre hakkını düzenlemese de yerleşme ve seyahat özgürlüğünün düzenlendiği 23. madde, konut hakkının düzenlendiği 57. madde, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması”nın düzenlendiği 63. madde, kıyılardan yararlanma ve korumanın düzenlendiği 43. madde, ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgili 169. madde çevre hakkı ile yakından ilişkili maddelerdir.

2.4.2. Yasal Düzenlemeler ve Yönetmelikler

2.4.2.1. Yasal Düzenlemeler

1921, 1924 ve 1961 Anayasalarında çevre hakkının açıkça düzenlenmemiş olmasından dolayı bu dönemlerde çevre sorunları ile ilişkili doğrudan bir yasa da çıkarılmamıştır. Ancak 1961 Anayasası döneminde çeşitli kanunlarda çevre sorunlarını işleyen maddelere rastlamak mümkündür. Örneğin bu dönem Medeni Kanunun 661. maddesine göre; “Bir kimse mülkünü kullanırken ve sınai işler yaparken komşusuna zarar verecek her türlü taşkınlıktan çekinmek zorundadır” (Özdek, 1993:131-132).

Çevre hakkının 1982 Anayasası ile tanınmasından sonra, çevrenin korunmasına ilişkin ilk kez 9.8.1983 tarih ve 2872 sayılı Çevre Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun 1984, 1986, 1988, 1990, 1991 tarihlerinde değişikliklere uğramış ve son olarak 26.4.2006 tarih ve 5491 sayılı kanunla önemli ölçüde yenilenmiştir.

1983 yılında kanunun yürürlüğe girdiği dönemde her biri oldukça ileri adımlar olan, kirleten öder ilkesi, çevre zararlarının tazmininde kusursuz sorumluluk kuralı, çevresel etki değerlendirmesi gibi kavramlar Türk Çevre Hukukuna bu kanun ile kazandırılmıştır. Ancak kanun, çevresel değerlerle kalkınma çabaları arasında bir çatışma bulunduğu varsayımından hareketle “kalkınma çabalarını” kayıran ve ekonomik kalkınmaya öncelik veren bir yapıya sahip olduğundan, çok eleştiri almıştır.

Kanunla ilgili kapsamlı değişiklik çalışmaları 1995 yılında gündeme gelmiş ise de, o dönemde meclise sunulan değişikliklerin yasalalaşması, 11 yıl sonra, 2006 yılında gerçekleşebilmiştir.

Yasanın birinci maddesinde yasanın amacı düzenlenmiştir. Kanunun amacı, 5491 sayılı kanunla değişen 1. maddeye göre “bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir evre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır”. Kanunun 3. maddesinde ise çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğinin nlenmesine ilişkin genel ilkeler düzenlenmiştir.

2006 yılında 5491 sayılı kanunda meydana gelen bazı önemli değişiklikler şunlardır:

Kanunun 1. maddesi ile “sürdürülebilir kalkınma” ve “sürdürülebilir evre” kavramlarının getirilmesi ve bu kavramların 2. maddede tanımlanması ile BM evre ve kalkınma kriterlerine uyum sağlanmıştır.

“İlkeler” başlıklı 3. maddede, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve herkese evre koruma hakkını kullanma, karar alma süreçlerine katılma hakları verilmiş ve evre ve Orman Bakanlığı ile yerel yönetimlerin bu kurumlarla işbirliği yapması ngrlmştir. Böylece evre hakkı daha gcl bir yasal dayanağa kavuşmuştur. Yine 3. maddenin g fıkarasında “kirleten öder” ilkesi ifade edilmiş, 8. maddede “kirletme yasağı” kuralı korunmuş, 9. madde ile evre koruma temel değerlerini yansıtan ve uluslararası sözleşmeler ile uyum sağlayan önemli hükümler getirilmiştir.

Kanunun 11. maddesinde tesis ve işletmelerin çevreye zararlı atıklarının kontrolü ve işletmeleri için alınacak izinler için ayrıntılı düzenleme yapılmış, 12. madde ile bu kanun hükümlerine uyulup uyulmadığının denetlenmesinde Bakanlığın yanısıra il özel idareleri, belediyeler veya bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara görevler verilmiş ve bakanlıkça yönetmelik çıkarılması düzenlenmiştir. Yönetmeliklere aykırı davranan tesislerin faaliyetlerinin durdurulmasına ilişkin 15. maddeye, evre ve insan sağlığı yönünden tehlike yaratan faaliyetlerin süre verilmeksizin durdurulacağı, süre verilmesi veya faaliyetin durdurulmasının yasada ngrlen cezaların uygulanmasına engel teşkil etmeyeceği eklenmiştir.

İdari para cezalarını düzenleyen 20. maddede, eski düzenlemeye oranla para cezaları artırılmış ve bu maddenin uygulanmasında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunların, fiilin suç oluşturması haline ilişkin hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir.

Böylece, çevreyi kasten kirletenler ve bir kimsenin sağlığını bozan gürültü yapanlar hakkında hem idari para cezası verilecek, hem de TCK 181, 182 ve 183. maddelerinin ihlali halinde ceza soruşturma ve kovuşturması yapılabilecektir.

“Bilgi edinme ve başvuru hakkı” nı düzenleyen 30. madde ile de “Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir. Herkes, 9.10.2003 tarihli ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir” hükmü getirilmiştir.

Türk hukukuna Çevre Kanunu dışında çevreyle ilgili başka yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bunların başında kültürel ve tarihsel çevre ile ilgili “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” gelmektedir. Kanunun amacı, korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili faaliyetlerin düzenlenmesi, ilkelerin belirlenmesidir. Yine “2873 sayılı Milli Parklar Kanunu”, ülkemizdeki ulusal ve uluslararası değere sahip milli park, doğa parkı, doğa anıtı ve doğa koruma alanlarının belirlenmesi, özellikleri ve yapılarının bozulmadan korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesine ilişkin ilke ve kuralları düzenler. “2960 sayılı Boğaziçi Kanunu” ise İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır. Yine bunlardan başka 167 sayılı Yeraltı Suları Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 3194 sayılı İmar Kanunu, 618 sayılı Limanlar Kanunu, 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu gibi birçok kanun çevre hakkı ve çevre hukuku ile ilişkin hükümler içermektedir.

2.4.2.2. Yönetmelikler

Türk hukuk sistemindeki uygulamaya uygun olarak çevre kanunu da çeşitli alanlardaki uygulamaları yönetmeliklere bırakmıştır. Bunların bir kısmı şunlardır; Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği, Gürültü Kontrol Yönetmeliği, Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği, Çevre Kirliliği Önleme Fonu Yönetmeliği, Özel Çevre Koruma Fonu Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği.

2004 yılında Avrupa Birliği müzakereleri sürecinin başlamasından sonra bazı mevcut yönetmelikler değiştirilmiş veya tamamen yeni yönetmelikler de çıkarılmıştır. Örnek verebileceğimiz başlıca yönetmelikler şunlardır: ÇED Yönetmeliği, Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği, Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, Benzin ve Motorin Kalitesi Yönetmeliği, Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği, Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği, Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği, Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları Yönetmeliği, Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNU'NDA

ÇEVRE SUÇLARI

3.1. ÇEVRENİN KORUNMASINDA CEZA HUKUKUNUN KONUMU

Ceza hukuku, belirli bir zamanda ve belirli bir yerde birlikte bir topluluk halinde yaşayan insanların iş bu birlikte yaşamalarının durum ve koşullarını teminat altına almak için kabul edilen hukuksal değerlere aykırı davranıldığında ortaya çıkan bir hukuk dalıdır (Yılmaz, 2013:7).

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun amacını düzenleyen 1. maddesinde; “ Ceza Kanunu'nun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir” ibarelerine yer verilmiştir.

Ceza Kanunları bireyin hak ve özgürlüklerine çok derin bir biçimde müdahalede bulunan yaptırımları içermektedir. Demokratik hukuk devletleri ceza kanunlarının kötüye kullanılmasını önlemek için bu kanunların temel ilkelerine anayasalarında yer vermektedirler. Yine insanların hukuka aykırı, haksız ve adaletsiz bir biçimde ceza ve tedbirlere maruz bırakılmaması için başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere bir çok uluslararası sözleşme ve belgede bireyi ceza kanunlarının keyfi uygulanmalarına karşı teminat altına alan bazı hükümlere yer verilmiştir. Bu sözleşmelere taraf olan Türkiye Anayasası'nda da aynı esaslara yer verilmiş olduğundan ceza kanununun amacı olarak bireyin sahip bulunduğu hukuki değerlerin teminat altına alınması ön plana çıkarılmıştır. Bireyin; adalet ve güvenliğinin sağlandığı bir toplumda yaşama hakkının gereği olarak; kamu düzeni ve güvenliğinin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi, ceza kanununun temel amaçları arasında sayılmaktadır (Özgenç, 2005:65-66). Keza yukarıda bahsi geçen madde düzenlemesinden de açıkça anlaşılacağı üzere kamu sağlığı ve çevreyi korumak Türk Ceza Kanunu'nun temel amaçları içerisinde yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56. maddesinin 1. fıkrasında "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir" düzenlemesi ile sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkı insan haklarından biri olarak sosyal haklar içinde düzenlenmiştir. Maddenin 2. fıkrasında yerini bulan "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir" düzenlemesi ile de çevreyi korumak ödevinin devlete ve vatandaşlara ait olduğu vurgulanmıştır. Sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkına bir insan hakkı olarak uluslararası sözleşmelerde de yer verilmiştir. AİHS içinde her ne kadar açık bir ifadeyle sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkına yer verilmemiş ise de, AİHS'nin 2. maddesinde kabul edilen "yaşama hakkı"nın teminat altına alınabilmesi amacıyla iş bu hakkın AİHS'nin 2, 14 ve 17.maddeleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliğinin kabulü gerekmektedir. Zira korunması ve bozulmaması gereken çevre insan hayatının devamlılığı için elzem olup, salt bu durum yönünden en temel insan hakkı olan yaşam hakkının esasını oluşturmaktadır. Çevrenin kasten kirlenmesi fiillerinin TCK'da suç olarak tanımlanması ile devlet, Anayasa'nın 56/2 düzenlemesi ile kendisine yüklenen görevi yerine getirmiş ve bu düzenleme ile sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının teminat altına alınmasını amaçlanmıştır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:639-640).

1982 Anayasası (m.56/II) çerçevesinde vatandaşların ödevi yalnızca çevreyi kirlenmemeye ve bunu temin için getirilen her türlü yasağa uyma şeklinde pasif bir ödev olmayıp, çevrenin bozulması sonucunu doğuracak faaliyetlere karşı çıkmayı ve bu faaliyetler kim tarafından yapılırsa yapılsın bunlara karşı çıkmayı da kapsar. Yine vatandaşların ödevi, olumsuz sonuçların doğmasına engel olmak için, zamanında görüşlerini ortaya koyarak ilgili kararların ortaya konan bu görüşler yönünde alınmasını sağlamayı da içermektedir. Devletin ödevi ise, yönetime ilişkin tüm birimlerin çevreyi bozucu politika, plan, program ve buna benzer tüm faaliyetlerden kaçınmaları, bu tür faaliyetleri engellemek için gerekli olan tüm tedbirleri almaları ve vatandaşların çevreyi korumaya ilişkin ödevlerini yerine getirmelerini kolaylaştıracak tüm imkanların sağlanmasıdır (Üçışık, Üçışık, 2013:17).

Çevre suçları sadece belli kişilere karşı değil, topluma karşı işlenmiş suçlardır. Bir başka ifadeyle suçun mağduru belirli bir kimse olmayıp, çevre kirlenmesi nedeniyle insani yaşam koşulları tehdit edilen toplumu oluşturan bireylerdir.

Çevrenin bütünselliği ve tekliği, çevre hakkının uluslararası platformda korunmasının zorunluluğunu vurgulamakla birlikte bu durum halen sınırların mevcut olduğu içinde yaşadığımız dünyada, çevre hakkının ulusal planda korunmasının gözardı edilmesini gerektirmez. Ayrıca bunun uluslararası koruma karşısında ikinci derece öneme sahip olduğu sonucuna varmayı da engeller. Türk hukukunda olduğu gibi yabancı hukuk sistemlerinde de “evresel menfaatin” daha geniş yorumlarına ulaşılmıştır. ABD Yüksek Mahkemesi’nin de belirttiği gibi dava ikame etme imkânının artık maddi zarara uğrayanlara inhisar ettirilmemesi gerekmekte, ekonomik refah gibi estetik ve çevresel bakımdan iyi koşullar altında yaşam sürmenin, yaşanılan hayatın kalitesinin önemli yapı taşları olduğu kabul edilmektedir. Belli çevresel menfaatlerin daha çok kişi tarafından paylaşılıyor olmalarına karşılık, bunların yargısal denetimin getirdiği hukuki korumayı daha az haketmeleri sonucuyla karşılaşmaları, yargı organları tarafından makul bulunmamaktadır. Bu durum da menfaat ilişkisinin kapsamı ve içeriğinin genişlemesine neden olmaktadır (Özdek,1993:119). Bu bağlamda Türkiye’de olduğu gibi gelişmekte olan ya da gelişmiş başkaca ülkelerin ceza kanunlarında çevrenin korunmasına yönelik doğrudan düzenlemelere yer verilmiştir.

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin’de her ne kadar büyüme sürecinde çevreye yönelik hassasiyet ikinci plana itilmiş ise de gerek kamuoyunun artan baskısı gerekse çevredeki bozulmaların ortaya çıkması nedeniyle bu yolda yasal bazı düzenlemeler yapılma yoluna gidilmiştir. Son 20 yılda Çin’in çevre mevzuatı üç aşamalı bir süreçten geçmiştir. İlk süreç olan 1979-1989 yılları arasında çevresel davalara ilişkin olarak idari yaptırımlarla yetinilmiş ve cezai yaptırım uygulanmamıştır. İkinci süreç olan ve 1989 yılıyla başlayan süreçte kabul edilen kanunla koruma altındaki panda vb hayvanların yakalanması ve öldürülmesi suç olarak kabul edilerek bu eylemler cezai yaptırımlara bağlanmıştır. 1997’de ceza yasasına eklenen çevre suçlarıyla üçüncü süreç şimdiki aşamaya ulaşmıştır (Yılmaz, 2013:95).

Barındırdığı ender hayvan ve bitki türleriyle önemli bir ülke olan Singapur’da çevre siyaseti üç ayaklı bir sistem üzerine oturmakta olup, çevreyi korumaya yönelik cezai yaptırımlar, idari yaptırımlar ve idari yönergeler bu üç ayağı oluşturmaktadır. Singapur’da çevre sorunlarının çözümünde cezai yaptırımların yeterli olmadığı bu sebeple çevre sorunlarına çözüm aranmasının cezai yaptırımlardan daha etkili olacağı düşünülmektedir. Cezai yaptırımlar; para cezaları, hapis cezaları, kamulaştırma, bir

hakka el konulması ve kamuda çalışma zorunluluğu olarak Singapur hukukunda karşımıza çıkmaktadır. Singapuda çevre suçlarında genellikle para cezaları uygulanmaktadır (Yılmaz, 2013:98).

Çevresel sorunlarla ilgilenme konusundaki geçmişi 1960'lı yıllara dayanan Kanada, 1960'larda çevresel sorunlarla ilgilenmek üzere bakanlık teşkilatı kurmuş olup 1988 yılında Kanada Çevre Koruma Kanunu yürürlüğe girmiş ve 11 yıl sonra revize edilmesiyle günümüzde yürürlükte bulunan kanuna ulaşılmıştır. Yasanın 17. maddesine göre 18 yaşını dolduran herkes yetkili makamlardan çevresel sorunların araştırılmasını isteyebilir. 18 ve 19. maddelerde de bu başvuru prosedürüne yer verilmiştir. Kanada Çevre Koruma Kanunu'nun 272. maddesi genel bir cezalandırma maddesidir ve suçları tek tek sayma yoluna gitmiştir (Yılmaz, 2013:99).

ABD'de çevre hukukuna ilişkin düzenlemeler 1899 yılına kadar uzanmakta olup 1899 yılında Nehirler ve Limanlar Yasası (The Rivers and Harbors Act) ile ABD'de kullanılabilir nitelikte bulunan sulara çöp dökülmesinde kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiş ve bu durum yaptırıma bağlanmıştır. Ancak yaşanagelen süreçte bu yasa çevresel sorunları çözmekte çok yetersiz kalmış çevre sorunlarının artışı noktasında 1970'lerde yeni bir yasal düzenleme üzerinde çalışılmış ve 1980'li yıllarda günümüzde halen kullanılan çevre kanunları yürürlüğe girmiştir. Temiz Hava Yasası (The Clean Air Act), Temiz Su Yasası (The Clean Water Act), Kapsamlı Çevresel Tepki, Tazminat ve Sorumluluk Yasası (The Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act-CERCLA) ve Kaynakları Koruma ve Kurtarma Yasası (The Resource Conservation and Recovery Act-RCRA) bu çerçevede ve bu dönemde yürürlüğe girmişlerdir. Çevresel sorunlar karşısında ve çevreyi korumaya yönelik bu yasal düzenlemelerin yanında 1981 yılında ABD'de Çevre Koruma Ajansı (The Environmental Protection Agency-EPA) adlı bir de büro kurulmuştur. EPA çevre kanunlarının uygulanmasında tek yetkili otorite olup, EPA yetkilileri bir ihlali fark ettiklerinde, ihlali yapan kişiyi uyarır. İhlali yapan kişinin bu ihlali tekrarlaması halinde EPA idari yaptırım uygulamak yetkisine sahiptir. Bu bağlamda EPA tarafından 1989-1991 tarihleri arasında 4.017 adet idari yaptırım kararı verilmiştir (Yılmaz, 2013:103).

3.2. 5237 SAYILI TCK'DA DÜZENLENEN ÇEVRE SUÇLARI

Çevre suçlarının son yıllarda gelmiş olduğu vahim tablo karşısında Avrupa Birliği harekete geçmeye karar vermiş ve ceza hukuku aracılığıyla çevrenin korunmasına ilişkin 19 Kasım 2008 tarihli ve 2008/99/EC sayılı direktifi kabul etmiştir. Bu direktifin esas amacı birliğe üye ülkelerin ceza mevzuatlarına çevreyi korumaya yönelik hükümlerin konulmasını tesis edebilmektir (Yılmaz, 2012:93).

765 Sayılı (Mülga) Türk Ceza Kanun'da çok az sayıda da olsa çevrenin korunması amacına hizmet eden suç tiplerine yer verildiği görülmektedir. Örnek olarak; 765 sayılı eski TCK'nın madde 369 (yangın çıkarmak), madde 394 (halkın içeceği suları zehirleyerek veya bozarak umumun sıhhatini tehlikeye düşürmek), madde 526 (yetkili makamların emir ve talimatlarına aykırı davranmak) sayılabilir.

Çevre problemlerinin artması bu problemlerin çözümü için hukuktan yardım istenmesinin zorunluluğu ve buna ilişkin talepler çevre ve idare hukuku açısından karşımıza çıkabilmektedir. Son dönemde çevresel problemlerin yerel halkın müşterek ihtiyaçlarının karşılanması esnasında ortaya çıkan problemleri gidermek için izin ve denetleme yetkisini kullanan idarenin gerektiğinde kirleticilere karşı bu yetkisini kullanarak idari cezalar verdiği görülmektedir. Çevre sorunlarını ortadan kaldırmak, çevre sorunlarının oluşmasını engellemek için çevre hukuku normlarında cezai müeyyidelerin bulunması bir ihtiyaçtır (Keleş, Metin, Özkan Sancak, 2005:162-163).

Çevre sorunlarına ilişkin son yıllarda artış gösteren toplumsal duyarlılığın bir sonucu ve Avrupa Birliği hukukuna uyum sürecinin de yadsınamaz etkisi ile çevrenin korunmasına ilişkin suç tipleri, doğrudan çevre ve unsurlarını esas almayan ancak dolaylı olarak çevrenin korunmasına hizmet eden 765 Sayılı TCK'dan farklı olmak üzere; ilk kez doğrudan çevre ve unsurlarını esas alır şekilde 5237 Sayılı TCK ile ceza hukukumuzda yerini almıştır. Evvelce de belirtmiş olduğumuz üzere 5237 Sayılı TCK'nın 1. maddesinde "kamu sağlığı ve çevrenin korunması" kanunun amaçları arasında sayılmış ve çevre suçları, "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı 3. kısımda ayrı bir bölüm halinde "Çevreye Karşı Suçlar" başlığı altında düzenlenmiştir. Bu suçlar, çevrenin kasten kirletilmesi, çevrenin taksirle kirletilmesi, gürültüye neden olma ve imar kirliliğine neden olma suçlarıdır. Böylece suçun konusu ve suçla korunan hukuki

değer bakımından bizatihi doğal ve kentsel çevrenin kendisi esas alınmakta, anayasal bir hak olan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına yeni bir hukuksal güvence kazandırılmaktadır. Çevrenin kasten ve taksirle kirletilmesine ilişkin 181. ve 182. maddelerin birinci fıkraları kanunun yayım tarihinden itibaren 2 yıl sonra 12 Ekim 2006 tarihinde, imar kirliliğine neden olma suçunu düzenleyen 184. maddesi ise kanunun yayım tarihi olan 12 Ekim 2004 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde sayılan bu suç türlerinin açıklanması yoluna gidilecek olup çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden çevrenin kasten kirletilmesi suçu 4. bölümde ayrıntılı bir biçimde incelenecektir.

3.2.1. Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu (m.182)

Çevrenin taksirle kirletilmesi suçu Türk ceza hukuku sisteminde ilk defa suç olarak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 182'inci maddesinde düzenlenmiştir.

3.2.1.1. Kanun Hükümleri

Çevrenin taksirle kirletilmesi suçu Türk Ceza Kanunu'nun 182. maddesinde şöyle düzenlenmiştir;

(1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK m. 182).

Çevrenin taksirle kirletilmesi suçunu tanımlayan 182. madde hükmü yeni bir düzenleme olup, 765 sayılı TCK 'da karşılığı bulunmamaktadır.

3.2.1.2. Korunan Hukuki Yarar

Günümüzde çoğalan nüfus, gelişen teknoloji ve sanayi sonucunda çevreye yapılan müdahalelerle vücut bulan kirlenmeler canlılar arasındaki doğal dengenin

bozulmasına yol açmakla birlikte insan yaşamı açısından geleceğe dönük çok büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Canlıların yaşamasını ve gelişmesini sağlayan etmenlerin tümü insan ya da bir başka canlının yaşamını sonlandırıcaya dek ilişkilerini sürdürdüğü dış ortamdır. İçine hava, su, toprak, hayvanlar, bitkiler ve bakteriler gibi birçok varlığın olarak dahil edildiği çevre, bize ve gelecek tüm kuşaklara ait hukuksal bir değer olup onu diğer bireylerle paylaşmamız gerekmektedir. Bunun yanında çevre müşterek olarak almamız gereken önlemlerle korunması gereken bir değerdir. 182. maddede tanımlanan suçla korunmak istenen hukuksal değer çevre, yani onun tanımını içerisine giren su, hava, toprak gibi ekolojik değerlerin korunmasıdır. Başka bir ifadeyle kanun koyucu bu düzenleme ile insan yaşamı ve insan sağlığının çevreye ilişkin tehlikelerden korunmasını ve dolayısıyla çevrenin yeknesak bir biçimde kendisinin de korunmasını amaçlamaktadır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:648).

3.2.1.3. Suçun Faili Mağduru

Bu suçun faili herkes olabilir. Mağdur ise belirli bir kimse olmayıp çevrenin kirlenmesi sebebiyle yaşam koşulları tehdit edilen toplumu oluşturan tüm bireylerdir.

3.2.1.4. Suçun Maddi Unsuru

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 182. maddesinde çevrenin taksirle kirlenmesi faili suç olarak tanımlanmıştır. Böylece bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakları korunmuş olmaktadır.

5237 Sayılı TCK'nın 182. maddesinde üç ayrı düzenleme bulunmaktadır. Birincisi, çevreye zarar verecek şekilde taksirle atık ve ya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesi; ikincisi, atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması; üçüncüsü ise, atık veya artıkların insanlar veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerinin değişmesine neden olabilecek niteliklere sahip olmasıdır.

5237 Sayılı TCK'nın 182/1. maddesinin birinci cümlesindeki suçun maddi unsuru çevreye zarar verecek şekilde taksirle, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesidir. 1. fıkranın ikinci cümlesinde ise bu suçun nitelikli haline yer

verilmiş olup bu düzenlemeye göre, bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde eylem daha ağır cezayı gerektirmektedir.

Atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olma suçunun maddenin 1. fıkrasının ikinci cümlesinde düzenlemesini bulan nitelikli halinin oluşabilmesi için bu eylemin çevreye zarar verecek nitelikte olması gerekmekte olup, eylemin çevreye zarar verecek biçimde bir etkisinin bulunup bulunmadığı teknik uzmanlık gerektiren bir konudur. Bunun saptanabilmesi için mahkemece uzman bilirkişilerin mütalasına başvurulması, bu incelemede atık veya artık maddelerin suda, havada veya toprakta kalıcı bir etki bırakıp bırakmadığının araştırılması gerekmektedir. Bu husustaki değerlendirmede, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Su Kirliliğini Kontrol Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği, Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği, Zararlı Kimyasal Madde ve Ürünlerinin Kontrolü Yönetmeliği gibi yönetmelikler ile Çevre Kanunu'nun da nazara alınması elzemdir (Parlar, Hatipoğlu, 2009:541).

5237 Sayılı TCK'nın 182. maddesinin 2. fıkrasında, birinci fıkrada tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların başkaca özellikleri bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Bu suçun maddi unsurunun oluşabilmesi için, atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine neden olması gerekir. Ayrıca bu atık veya artıkların, hayvanların ya da bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması gerekir. Kanun koyucu burada sayma yöntemini kullanarak, sayılan bu üç hali eylemin nitelikli hali olarak kabul etmiştir. Tabiki bu üç halin gerçekleşip gerçekleşmediği yönünde uzman bilirkişilerden görüş alınması gereklidir (Yılmaz, 2013:136).

Örneğin suya taksirle verilmesine neden olunan atık veya artık maddeler sebebiyle balıkların doğal yapılarında bir değişiklik meydana gelmesi ya da doğal koruma alanlarındaki ender olarak rastlanan hayvan ve bitkilerin ölmesi gibi olasılıklar çok fazla ise bu madde uygulanacaktır. Bunun için fiilin toprağın, suyun ya da havanın yapısında meydana getirdiği olumsuz bazı değişikliklerin bitki, hayvan ya da insanlar açısından bir zarara yol açması zorunlu olmayıp havaya, toprağa ya da suya karıştırılan

atık ve artık maddelerin kimyevi, biyolojik ve fiziki olarak bu tarzda olumsuz bir etki yaratabilecek nitelikte olduğunun ispatlanması yeterlidir. Daha önce de ifade edildiği gibi kuşkusuz bunun için havanın, suyun ya da toprağın değerlerinin atık ve artıkların verilmesinden önceki ve sonraki miktarlarının karşılaştırılması ve sonraki miktarlarda varsa bu olumsuz etkilerin varlığının saptanması ile anlaşılacağından, bu hususta doğa bilimi uzmanları ile tıp bilimi uzmanlarının birlikteliği olarak seçilmeleri ve belirtilen bu hususlarda görüşlerinin alınması gerekir (Parlar, Hatipoğlu, 2010:649).

3.2.1.5. Suçun Manevi Unsuru

Bu suçun manevi unsurunun oluşabilmesi için failin, bu fiilleri suça ilişkin kanuni düzenlemede de belirtildiği üzere taksirle işlemiş olması gerekmektedir.

Taksirin varlığı, çevre bilincinin yer aldığı hukuk düzeninin gereklerine göre tespit edilmelidir. Ayrıca atık veya artık maddenin tehlikeliliği öngörülebiliyorsa veya yükümlülüğe ters olarak bu maddeler havaya, suya ve toprağa verilmişse, taksirin varlığı kabul edilir. Örnek olarak; tehlikeli atık maddelerin tıp ya da veterinerliğe dair alanda, özellikle de çok güçlü zehir ihtiva eden ilaçlar, patolojik atıklar veya çeşitli endüstri dallarından çıkan toksik maddeler ve bunların izin verilen tesis ve kurumların dışında imha edilmeleri halinde taksir söz konusudur. Bunun gibi kendisinde bulaşıcı bir hastalığın bulunduğunu bilmesine rağmen kişi kullanmış olduğu mendili dikatsiz bir şekilde çevreye atarsa bu kişinin taksirle hareket ettiğinden söz edilebiliriz. Zira tüm bu örneklerde bahsi geçen kişiler çevre bilincinin yer aldığı hukuk düzeninin yüklediği ve kendilerinden beklenen dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranmaktadırlar (Parlar, Hatipoğlu, 2009:542).

3.2.1.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Teşebbüs ve iştirak kasten işlenebilen suçlar bakımından mümkün olduğundan, manevi unsur taksir olan çevrenin taksirle kirletilmesi suçunda teşebbüs ve iştirak mümkün değildir.

Suçların içtimasından kasıt ise, bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima olup inceleme konusu suç olan çevrenin taksirle kirletilmesi suçunun yapısı itibariyle birleşik suçun konumuzla bir ilgisi bulunmamaktadır.

5237 Sayılı TCK'nın 43/1. maddesinde; "Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren şekilleri aynı suç sayılır. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır" (TCK m. 43) düzenlemesine yer verilmiştir.

Bu düzenlemede bir suç işleme kararının icrasından bahsedilmekte olup bu ifadeyle kasten işlenen suçların anlaşılması gerektiğinden inceleme konusu suçun taksirle işlenebilen bir suç olması sebebiyle bu suç bakımından TCK'nın 43/1. maddesi uygulanamayacaktır.

Fikri içtima hükümleri ise bu suç bakımından önem arz etmektedir. Örneğin, çevrenin taksirle kirletilmesine yönelik bir eylem sonrasında birden fazla kişi yaralanmışsa, hangi ceza hükmünün uygulanacağı sorusuna ilişkin cevabı fikri içtimaya ilişkin TCK'nın 44. Maddesi vermektedir. 5237 Sayılı TCK'nın 44. maddesinde; "İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır" (TCK m. 44) düzenlemesini içermekte olup yukarıda bahsi geçen örnek çerçevesinde bir değerlendirme yapmak gerekirse, çevrenin taksirle kirletilmesine yönelik bir eylem sonrasında birden fazla kişi yaralanmışsa TCK'nın 182. ve 89. maddeleri arasında cezai yaptırımlar bakımından bir karşılaştırma yapılarak her halukarda daha ağır cezai yaptırım öngören TCK'nın 182/2. maddesi uygulama alanı bulacaktır.

3.2.1.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü

TCK'nın 182. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesindeki basit taksirli suçun cezası adli para cezası olup bu suç ön ödeme kapsamındadır.

TCK'nın 182. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki taksirli suçun cezası iki aydan bir yıla kadar hapis cezasıdır.

TCK'nın 182. maddesinin ikinci fıkrasındaki suçun cezası bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır.

TCK'nın 182. madde düzenlemesi kapsamındaki fiiller ile işlenen çevrenin taksirle kirletilmesi suçunda dava zamanaşımı süresi TCK'nın 66/1-e maddesi uyarınca 8 yıldır. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise TCK'nın 67/4. maddesi uyarınca zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin kanunda belirtilen sürenin, bir başka ifadeyle inceleme konusu suç yönünden 8 yıllık sürenin yarısına kadar uzamasıyla 12 yıl olarak karşımıza çıkacaktır. Bu zamanaşımı süresi yetişkin failer bakımından söz konusu olup, zamanaşımı süresi 12-15 yaş grubundaki failer için 6 yıl, 15-18 yaş grubundaki failer için 8 yıldır.

TCK'nın 182. maddesinde düzenlenen suçlar resen soruşturmaya tabi olup, yargılama için şikayet aranmaz.

6545 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden evvel çevrenin taksirle kirletilmesini düzenleyen TCK'nın 182/1 maddesinde yazılı suçlar bakımından yargılama yetkisi 5235 Sayılı Yasa'nın 10. maddesi uyarınca Sulh Ceza Mahkemesi'ne ait iken 6545 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile Sulh Ceza Mahkemeleri kapatılmış olduğundan madde kapsamındaki tüm suçlar yönünden yargılama yetkisi Asliye Ceza Mahkemesine aittir.

3.2.2. Gürültüye Neden Olma Suçu (m.183)

Gürültüye neden olma suçu Türk ceza hukuku sisteminde ilk defa suç olarak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 183'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

3.2.2.1. Kanun Hükümleri

765 Sayılı Kanun'un 546. maddesinde başkasını rahatsız edecek şekilde gürültü çıkarmak eylemi bir kabahat olarak kabul edilmiş iken 5237 Sayılı TCK 183. maddesi ile eski ceza yasasından farklı olarak gürültüye neden olma eylemi suç olarak düzenlemiştir.

Gürültüye neden olma suçu Türk Ceza Kanunu'nun 183. maddesinde; "İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis ve ya adli para cezası ile cezalandırılır" (TCK m. 183) şeklinde düzenlenmiştir.

3.2.2.2. Korunan Hukuki Yarar

Bu suçla korunmak istenen hukuki yarar, kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının korunması ve bunun doğal bir sonucu olarak gürültü kirliliği nedeniyle kişilerin yaşam sağlıklarının zarar görmesinin önlenmesidir. Zira malum olduğu üzere günümüz dünyasında, kentleşme, sanayileşme ve hızla gelişen teknoloji beraberinde gürültüyü, gürültü ise çevre ve sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. İstenmeyen, rahatsızlık verici sesler bütünü olarak da adlandırabileceğimiz gürültü, kişi sağlığı üzerinde psikolojik ve fizyolojik etkide bulunmaktadır. Gürültü kirliliğinin hava kirliliği kadar yaşamsal bir çevre tehlikesi yaratmadığı söylenebilecek ise de gürültü insan yaşamını kalitesizleştirmekte ve değersiz hale getirmektedir. İnsanların ruh sağlıkları açısından da önemli bir düşman gürültü, hayvanların göçüne sebep olarak fiziki, ekolojik ve biyolojik dengeyi de alt üst etmektedir. Tüm bu sebeplerle günümüz toplumunda bireyler sessizlik hakkının bir insan hakkı olarak kabulü için emek sarfetmektedirler (Parlar, Hatipoğlu, 2009:542).

3.2.2.3. Suçun Faili Mağduru

Bu suçun faili herhangi bir kimse olabilir. Suçun yasal tanımında gürültünün başka bir kimsenin sağlığına zarar verecek ölçüde olması yeterli sayıldığından suçun mağduru belirli bir kimse olmayıp toplumdur.

3.2.2.4. Suçun Maddi Unsuru

Suçun maddi unsuru, ilgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklerle aykırı olarak gürültüye neden olmaktır. Ancak bu fiil nedeniyle cezaya hükmedilebilmesi için, gürültünün başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli olması gerekir.

Akustik kirlilik olarak da isimlendirilen gürültü rahatsız edici ses ya da alıcı tarafından katlanılamayan ve istenmeyen ses olarak, başka bir ifadeyle istenmeyen seslerin sonuçladığı akustik bir olgu olarak nitelendirilebilir. Ev aletlerinin, müzik setlerinin, iş makinelerinin, eğlence merkezlerinin gürültüleri, binalardan çevreye yayılan yapı içi gürültüler, ulaşımdan, sanayi araç ve makinelerinden, inşaat ve yol çalışmalarından doğan gürültüler örnek olarak gösterilebilir (Parlar, Hatipoğlu, 2009:544).

Suçun oluşabilmesi için, TCK'nın 183. maddesine göre, ilgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklerle aykırı olarak gürültüye neden olunmalıdır. İç hukukumuzda bu hususta çıkartılan Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği önemli olup bu yönetmelik ile çevresel gürültünün önlenmesi bakımından gürültü sınır değerleri tespit edilmiştir (Yılmaz, 2012:168).

Gürültünün bu suç anlamında başka bir kimsenin sağlığına zarar vermeye elverişli olup olmadığı ancak gürültü şiddetinin tespitiyle anlaşılabilir. Gürültü şiddeti ses basıncının şiddet derecesiyle ölçülmektedir. Ölçü birimi olan desibel (dBA) kelimesi ile gürültünün insan sağlığı üzerinde yapabileceği etkiler tespit edilmekte ve böylece gürültü sınır değerleri ve alınabilecek tedbirler ortaya konulmaktadır. 60-90 desibel şiddetinde ki bir gürültü kişide solunum hızlanmasına ve baş dönmesine, 90-120 desibel şiddetindeki bir gürültü iç kulak bölgesinde ciddi tahrifatlara, 140 desibelin üstünde bir gürültü ise ciddi beyin hasarlarına neden olabilmektedir. Şüphesiz gürültüden zarar görme açısından gürültünün şiddetinin yanı sıra gürültüye maruz kalınan süre de çok önemlidir. Örneğin 85 desibel şiddetindeki bir gürültüye insanların ciddi zararlar görmeden maksimum sekiz saat dayanabilecekleri ileri sürülmüştür (Parlar, Hatipoğlu, 2009:544).

Yukarıda bahsi geçen Gürültü Kontrol Yönetmeliği'nde gürültü sınır değerlerinin yanı sıra başvurulabilecek tedbirler de gösterilmiştir.

Suçun kanuni tanımından da anlaşılacağı üzere gürültü sonucunda kişilerin sağlığının bozulması neticesinin meydana gelmesi gerekli değildir. Objektif açıdan gürültünün başkalarının sağlığının zarar görmesine elverişli olabilecek şekilde yüksek olması yeterlidir. Bu nedenle gürültünün başkalarının sağlığının zarar görmesine

elverişli olabilecek şekilde yüksek olup olmadığı hususu uzman bilirkişi yardımıyla belirlenmelidir.

3.2.2.5. Suçun Manevi Unsuru

Suçun manevi unsuru kasttır. Bu bağlamda olası kast dahi yeterlidir. Yani suçun olası kastla işlenmesi mümkündür. Ancak inceleme konusu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir.

3.2.2.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

Gürültüye neden olma suçu, başkalarının sağlığının zarar görmesine elverişli olabilecek şekilde yüksek gürültüye neden olunması ile tamamlandığından bu suça teşebbüs mümkün değildir.

İştirak konusunda gürültüye neden olma suçu özellik göstermemekle birlikte tek kişi tarafından işlenebilen bir suçtur. Bu nedenle birden fazla kişi, bu suçu iştirak iradesi ile işlemiş ise genel iştirak hükümleri uygulanacaktır.

Gürültüye neden olma somut bir tehlike suçudur. Suçların içtima bakımından genel hükümler olan TCK'nın 42 ve 44. maddeleri uygulama alanı bulacaktır. Suçun zincirleme şekilde işlenmesi mümkündür.

5237 Sayılı TCK'nın 44. maddesinde; "İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır" düzenlemesine göre gürültü sonucunda belirli kişilerin sağlığının bozulması neticesi meydana gelmişse kasten yaralama yaralama (TCK m.86-87) suçu oluşabilir. Bu durumda TCK'nın 44. maddesi uyarınca en ağır cezayı gerektiren suç dolayısıyla ceza tayini cihetine gidilecektir.

3.2.2.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü

TCK'nın 183. maddesinde adli para cezası ve hapis cezası olmak üzere seçimlik yaptırım öngörülmüştür. Yasal düzenlemeye göre bir kimsenin sağlığının zarar

görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

TCK'nın 61/9. maddesine göre adli para cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az, üst sınırı da hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz. Bu bağlamda TCK'nın 183. maddesindeki adli para cezasının alt sınırı 60 gün üst sınırı ise 730 gündür.

TCK'nın 183. madde düzenlemesi kapsamındaki fiil ile işlenen, gürültüye neden olma suçunda dava zamanaşımı süresi TCK'nın 66/1-e maddesi uyarınca 8 yıldır. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise TCK'nın 67/4 maddesi uyarınca zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin kanunda belirtilen sürenin bir başka ifadeyle inceleme konusu suç yönünden 8 yıllık sürenin yarısına kadar uzamasıyla 12 yıl olarak karşımıza çıkacaktır. Bu zamanaşımı süresi yetişkin failler bakımından söz konusu olup, zamanaşımı süresi 12-15 yaş grubundaki failler için 6 yıl, 15-18 yaş grubundaki failler için 8 yıldır.

TCK'nın 183. maddesinde düzenlenen suçlar resen soruşturmaya tabi olup, yargılama için şikayet aranmaz.

6545 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden evvel gürültüye neden olma suçunu düzenleyen TCK'nın 183. maddesinde yazılı suç bakımından yargılama yetkisi 5235 Sayılı Yasa'nın 10.maddesi uyarınca Sulh Ceza Mahkemesi'ne ait iken 6545 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi ile Sulh Ceza Mahkemeleri kapatılmış olduğundan madde kapsamındaki suç yönünden yargılama yetkisi Asliye Ceza Mahkemesine aittir.

3.2.3. İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (m.184)

İmar kirliliğine neden olma suçu Türk ceza hukuku sisteminde ilk defa suç olarak 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 184'üncü maddesinde düzenlenmiştir.

3.2.3.1. Kanun Hükümleri

İmar kirliliğine neden olma suçu TCK'nın 184. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir.;

(1) *Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*

(3) *Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınıai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(4) *Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tâbi yerlerde uygulanır.*

(5) *Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar plânına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.*

(6) *(Ek fıkra: 29/06/2005-5377 S.K./21.mad) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz (TCK m. 184).*

5237 Sayılı TCK'nın 184. maddesinde düzenlenen imar kirliliğine neden olma suçunun 765 Sayılı TCK'da karşılığı bulunmamaktadır.

3.2.3.2. Korunan Hukuki Yarar

İmar kirliliğine neden olma suçunu düzenleyen TCK'nın 184. maddesinde tanımlanan suçla korunmak istenen hukuki yarar bireylerin sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkının korunmasıdır. Anayasanın 56. maddesinde güvence altına alınan sağlıklı ve dengeli çevre kavramına, kentleşme ve endüstrileşmenin beraberinde getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlenmesi, doğal güzelliklerin korunduğu bir çevre kadar, belli bir plan ve program ışığında düzenlenmiş bir çevrenin de gireceği su götürmez bir gerçektir. İnsanların yaşadığı yerlerin doğal mekanlara uygunluğunun sağlanmasına dair teknik konular İmar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Yerleşme yerleri ve bu yerlerde vücuda getirilen tüm yapılaşma faaliyetlerinin plan, fen, sağlık ve çevre koşullarına uygun olarak sağlanması, sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkının korunması bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda imar kirliliğine neden olma suçlarına TCK'da yer verilmiş olması çok isabetlidir (Parlar,Hatipoğlu, 2010:651-652).

3.2.3.3. Suçun Faili Mağduru

TCK'nın 184. maddesinde düzenlenen suçların failini ilgili maddenin fıkraları bağlamında incelemek gerekirse; 1. fıkrada fail, yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı bina yapan veya yaptıran herhangi bir kişidir. 2. fıkrada fail, yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden yetkili kişidir. 3. fıkradaki suç bakımından ise fail, yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınıai faaliyetin icrasına müsaade eden kişidir. İnceleme konusu suçun mağduru belirli bir kimse olmayıp toplumdur.

3.2.3.4. Suçun Maddi Unsuru

Maddenin birinci fıkrasındaki suçun maddi unsuru, yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapmak veya yaptırmakla oluşmaktadır.

Yapı, sürekli ya da geçici olarak karada ve suda, resmi veya özel, yer altı ve yerüstü inşaatı ve tüm bunlar üzerinde yapılan ilaveler, değişiklikler ve tamiratlarını içine alan sabit ve müteharrik tesislerdir. Bina ise, tek başına kullanılmaya müsait olan, üstü kapalı, insanlarca içine girilebilen bunun yanında insanların oturma, çalışma eğlenme ya da ibadet etmelerine, canlıların yanısıra eşyaların da korunmasına yarayan yapıyı ifade etmektedir. Alma koşulları detaylı bir şekilde İmar Kanunu'nda düzenlenen yapı ruhsatiyesi ise belediyelerin; yeni yapı inşası, eski yapılara kat eklenmesi, tadilat, foseptik vb yapılara başlanılabilmesi için düzenleyerek aslını yapı sahiplerine verdikleri belgedir. Yapı ruhsatiyesi, birinci örneği belediyede kalacak, ikinci örneği Maliye Bakanlığı'na, son örneği ise Devlet İstatistik Enstitüsü'ne gönderilecek olan belgedir. TCK'nın 184/4. maddesi uyarınca, 1. fıkra hükmü sadece belediye sınırları içinde ya da özel bir imar rejimine tabi yerlerde uygulanacağından, belediye ve mücavir alanlar dışında köylerde ve mezralarda yapılacak binalar yönünde yapı ruhsatı aranmadığından; köy ya da mezralarda TCK'nın 184/1. maddesi uygulama alanı bulamayacaktır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:653).

Köy nüfusuna kayıtlı olmayan, köyde sürekli olarak ikamet etmeyenler ile köy nüfusuna kayıtlı olan ve fakat köyde sürekli oturmayanlar için yapılacak yapılar için ruhsat alınması hususu İmar Kanunu açısından bir zorunluluktur. Ancak evvelce de

ifade edildiği gibi Türk Ceza Kanunu'nun 184. maddesi uyarınca bir suçun oluşması söz konusu olmayacaktır. TCK'da yapı yapılması değil bina yapılması suç olarak düzenlenmiştir. Binanın resmi ya da özel bir bina olması suçun oluşması bakımından herhangi bir önem arzetmemektedir. İnceleme konusu maddede ruhsat almadan ya da ruhsata aykırı olarak bina yapma fiilleri suç olarak düzenlenmiştir (Yılmaz, 2012:180-181).

Maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suçun maddi unsuru, yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılması ya da bu hizmetlerden yararlanılmasına müsaade edilmesi ile oluşmaktadır.

Şantiye, büyük yapıların inşa edildiği alanlarda bu yapıların inşasında kullanılan araç ve gereçlerin bulundurulduğu ve bu yapılarda çalışanların oturduğu geçici binalardır. TCK'nın 184/2. maddesinde düzenlenen suçtan dolayı yapı ruhsatiyesi almadan başlatılan inşaatlar için kurulan şantiyelere elektirik, su veya telefon bağlantısı kurulmasına ilgili mevzuat hükümlerine göre izin verme konusunda yetkili kişilerin ceza sorumluluğu bulunmaktadır. TCK'nın 184/4. maddesi uyarınca, aynı maddenin ikinci fıkra hükmü sadece belediye sınırları içinde veya özel imar planına tabi yerlerde uygulama imkanı bulacaktır. Ayrıca TCK'nın 184/6. maddesi uyarınca TCK'nın 184/2. maddesi 12 Ekim 2004 tarihinde önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulama imkanı bulamayacaktır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:653).

TCK'nın 184/3. maddesinde düzenlenen suçun maddi unsuru yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade edilmesi ile oluşmaktadır.

Yapı kullanma izni bir yapının tamamen bitmesi halinde tümünün, yapının kısmen kullanılması için gerekli kısımları tamamlandığı takdirde bu kısımlarının kullanılabilmesi için ilgili valilik ya da belediyeden (ruhsata tabi olmayan yapılar yönünden de bu yapıların kısmen veya tamamen kullanılabilmesine imkan sağlamak adına ilgili valilik ya da belediyeden) alınan ve alınması zorunlu olan izindir. Bu izin mal sahibinin başvurusu üzerine verilir. İznin verilebilmesi için yapının ruhsat ve eklerine uygun olması, kısmen ya da tamamen kullanılmasında fen bakımından herhangi bir mahzur görülmemesi gerekmektedir. Sınai faaliyet kavramı ile kastedilen

ise, madenler, topraktan ve hayvanlardan elde edilen ürünler gibi hammaddeleri çeşitli araçlardan yararlanılarak insanların gereksinimlerini karşılayabilecek ürün konumuna getirmek için yapılan çalışmaların tümüdür. Tıpkı TCK'nın 184/2. maddesi gibi TCK'nın 184/3. maddesi de, TCK'nın 184/6. maddesi uyarınca 12 Ekim 2004 tarihinde önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulama imkanı bulamayacaktır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:653).

3.2.3.5. Suçun Manevi Unsuru

TCK'nın 184. maddesinde tanımlanan suçlar kasten işlenebilen suçlar olup taksirle işlenebilmeleri mümkün değildir. Bu suçların manevi unsuru kasttir.

3.2.3.6. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

TCK'nın 184. maddesinde tanımlanan suçların tamamlanabilmesi için yine suçların kanuni tanımlarında öngörülen neticelerin bir başka ifadeyle binanın yapılması, şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade edilmesi, sınai faaliyetlerin icrasına müsaade edilmesi gibi neticelerin gerçekleşmesi gerektiğinden ve icra hareketlerinin bölünebilmesi mümkün olmadığından bu suçlara teşebbüs mümkün değildir.

Bu suçlara iştirak yönünden ve bu suçların içtiması bakımından özel bir hüküm bulunmadığından, bu husustaki sorunlar genel hükümlere göre çözülecektir. Bu nedenle birden fazla kişi, bu suçu iştirak iradesi ile işlemiş ise genel iştirak hükümleri, suçların içtiması bakımından ise genel hükümler olan TCK'nın 42-44. maddeleri uygulama alanı bulacaktır.

Örneğin Boğaziçi alanında inşaat ruhsatı almaksızın yapılan yapıların mal sahipleri, fenni sorumluları ve müteahhitleri TCK'nın 184/1. maddesine göre cezalandırılacaktır. Yapı ruhsatıyesini almadan Boğaziçi alanında bina yapan ya da yaptıran failin fiili, hem Boğaziçi Kanunu'nun 18/1. maddesini hem de TCK'nın 184/1. maddesini ihlal etmektedir. TCK'nın 44. maddesi uyarınca işlediği fiil ile birden fazla yasa hükmünü ihlal eden bu failin daha ağır cezayı gerektiren TCK'nın 184. maddesi uyarınca cezalandırılması gerekmektedir (Yılmaz, 2012:184).

3.2.3.7. Yaptırım ve Yargılama Usulü

TCK'nın 184/1. maddesinde düzenlenen suçun yaptırımı bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır. TCK'nın 184/2. maddesi ise TCK'nın 184/1. maddesine cezai yaptırım hususunda gönderme yapmaktadır. Bir başka ifadeyle TCK'nın 184/2. maddesinde düzenlenen suçun yaptırımı bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır.

TCK'nın 184/3 maddesinde düzenlenen suçun cezası iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır.

İnceleme konusu suçun yaptırımı olarak hapis cezası öngörüldüğünden tüzel kişiler bakımından ayrıca bir düzenlemeye yer verilmediğinden tüzel kişiler hakkında TCK'nın 60. maddesinde düzenlenen güvenlik tedbirlerine hükmedilemeyecektir.

TCK'nın 184. madde düzenlemesi kapsamındaki fiiller ile işlenen imar kirliliğine neden olma suçunda dava zamanaşımı süresi TCK'nın 66/1-e maddesi uyarınca 8 yıldır. Dava zamanaşımının kesilmesi halinde ise TCK'nın 67/4. maddesi uyarınca zamanaşımı süresi ilgili suça ilişkin kanunda belirtilen sürenin bir başka ifadeyle inceleme konusu suç yönünden 8 yıllık sürenin yarısına kadar uzamasıyla 12 yıl olarak karşımıza çıkacaktır. Bu zamanaşımı süresi yetişkin failler bakımından söz konusu olup, zamanaşımı süresi 12-15 yaş grubundaki failler için 6 yıl, 15-18 yaş grubundaki failler için ise 8 yıldır.

TCK'nın 184. maddesinde tanımlanan suçların soruşturulması ve kovuşturulması resen yapılır, şikayet aranmaz. İkinci ve üçüncü fıkra hükümlerinin aynı maddenin altıncı fıkrası uyarınca 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmayacağı gözetilmelidir.

İnceleme konusu maddede düzenlenen suçlardan dolayı yargılama yapma yetkisi Asliye Ceza Mahkemesine aittir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU

Çevrenin Kasten Kirletilmesi suçu Türk Ceza Kanununda 2. Kitap 3. Kısım 2. Bölümde "Çevreye Karşı Suçlar" başlığı altında 181. madde de düzenlenmiştir.

Maddenin düzenlemesi şu şekildedir;

- (1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.
- (4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi hâlinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.
- (5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur (TCK m. 181/1).

181. maddenin gerekçesi ise şöyledir;

Madde metninde çevrenin kasten kirletilmesi fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Böylece, kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakları korunmuş olmaktadır.

Maddenin birinci fıkrasına göre, bu suç, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verilmesiyle oluşur. Ancak, atık ve artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere uygun olarak doğal ortama bırakılması hâlinde, hukuka aykırı bir davranışın varlığından ve dolayısıyla bu suçun oluştuğundan söz edilemez. Bu teknik usuller, çevreyi korumaya yönelik kanunlarla belirlenmelidir. Ayrıca, kirletme dolayısıyla ceza yaptırımını uygulanabilmesi için, bunun çevreye zarar verecek boyutta olması gerekir.

Maddenin ikinci fıkrasında, atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması, suç olarak tanımlanmıştır.

Üçüncü fıkraya göre; bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi, verilecek cezanın artırılması sebebinin oluşturmaktadır. Atık veya artıkların niteliği bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir.

Dördüncü fıkrada ise, bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların diğer bir takım özellikleri, bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi için, suç konusu atık ve artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması gerekir.

Beşinci fıkrada, iki, üç ve dördüncü fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı kabul edilmiştir'' (TBMM, Dönem 22, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:664, sh.582).

Çevre kirliliği kişilerin bireysel ve ticari faaliyetleri sonucu olabileceği gibi, tüzel kişilerin ticari ve sınai üretim faaliyetleri sonucu da ortaya çıkabilir. Çevre üzerinde çok büyük olumsuz etkiler yaratmayan ve daha çok gerçek kişilerin evsel ve bireysel atık ve artıklar ile gerçekleştirdikleri kirletme fiilleri, genellikle 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ve 2872 sayılı Çevre Kanunu kapsamında idari yaptırım gerektiren fiiller olmaktadır. Çevre Kanunu'nun 8. maddesinde, her türlü atık ve artığın çevreye zarar verecek şekilde, yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı şekilde doğrudan ve dolaylı olarak alıcı ortama vermenin, depolanmanın, taşınmanın, uzaklaştırmanın ve benzeri faaliyetlerde bulunmanın yasak olduğu hükme bağlanmıştır (Üçışık, Üçışık, 2013:182). Ancak bireysel kirletme fiilleri de somut olayın koşullarına göre suç teşkil edebilir. Ya da fiil, bazen hem suç hem de kabahat oluşturabilir. Bu durumda Kabahatler Kanunu'nun m. 15 f.3 hükmü uyarınca sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde, kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanabilir. Çevre üzerinde asıl önemli kötü sonuçlar yaratan ve çevre unsurlarını çoğu zaman uzun vadede telafisi güç, hatta imkansız zararlara uğratan, insan ve diğer canlı yaşamını tehdit eden kirletme fiilleri ise, sanayileşmenin vazgeçilmez üretim biçimleri olan ticari ve sınai faaliyetler sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Esasen bugün yaşadığımız çevre sorunlarının çoğu, ticari ve sınai faaliyetler sonucu ortaya çıkan ve ekolojik denge ile insan ve diğer canlıların doğal yapılarının bozulmasına neden olan endüstriyel atıklardan kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan örneğin patlayıcı, oksitleyici, kanserojen, toksik ve korozyif özellikler taşıyan tehlikeli atıklar, ağır metaller içeren tehlikeli kimyasal atıklar ve patolojik, enfekte ve kimyasal tıbbi atıklar gibi endüstriyel atıkların toplanması, taşınması, işlenmesi, depolanması ve bertarafı özel teknik usullere tabi tutulmakta, kontrolsüz olarak alıcı ortamlara verilmesi yasaklanmaktadır. İşte tam bu noktada ceza hukuku devreye girmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 181. maddesindeki düzenlemeye (kasten çevrenin kirletilmesi suçu) baktığımızda, maddede iki ayrı suçtan bahsedilmektedir. İlki, birinci fıkrada anlatılan atık veya artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi suçu, ikincisi ise ikinci fıkrada düzenlenen atık veya artıkların izinsiz olarak ithali suçudur.

4.1. ATIK VEYA ARTIKLARLA ÇEVRENİN KASTEN KİRLETİLMESİ SUÇU (TCK MADDE 181/1)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181/1. maddesinde, "İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" şeklinde ifade bulmuştur. Suçun unsurları aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

4.1.1. Korunan Hukuki Değer

Özellikle ceza kanunları yapılırken, ceza ve yaptırımların bu kanunlarda yer almasındaki amaç, bu suçların ihlal ettiği hukuki değer ve hakların etkin bir şekilde korunmasıdır.

Hukuki değer bir toplumdaki sosyal düzenin devamı için gerekli olan amaç, ideal, manevi ve soyut değerleri ifade eder. Gerçekte her hukuk kuralının temelinde korunması gereken hukuki değer ve değerler vardır.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suç ve ceza düzenlemesi ile korunan hukuki değer; sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır. Bu ifade Anayasa'nın 56. maddesinde yer almaktadır. Bu da bize gösteriyor ki bu madde kapsamında korunan hukuki değer sadece çevre hakkı değildir. Aynı zamanda çevre hakkının yakın ilişkide bulunduğu yaşam hakkı ve sağlık hakkı da korunan hukuki değer kavramı içerisinde kalır. Yaşam hakkının layikiyle sağlanması için insanın maddi ve manevi varlığını geliştirebileceği, hayatını sağlıklı bir şekilde sürdürebileceği bir ortam ve çevre gereklidir.

4.1.2. Suçun Faili ve Mağduru

4.1.2.1. Suçun Faili

Türk Ceza Kanunu'nda açıklanan suçlar kural olarak herkes tarafından işlenebilen suçlardır. Suçun kanuni tanımında faille bağlantılı olarak bir kimse, kişi veya her kim ifadelerinin kullanıldığı suçlar herkes tarafından işlenebilen suçlardır

(Özgenç, 2005:221). Herkes tarafından işlenen suçlara genel suçlar da denilmektedir. Yasa koyucu bu tür suçlarda fail olmak için özel bir sığata sahip olmayı aramamıştır. Suçun oluşabilmesi için failin belli bir sıfat ya da niteliğe sahip olmasının arandığı suçlar ise özgü suçlardır. Bu suçların faili ise herkes olamaz (Ercan, 2007:103-104).

TCK 181/1. maddesinde yazılı suç genel bir suçtur. Yani bu suçı herkes işleyebilir. Atık ve artıkları toprağa, suya veya havaya veren herhangi bir kişi bu suçun faili olabilir. Fail özel bir sığata sahip de olabilir. Örneğin kamu görevlisi de olabilir. Ancak failin kamu görevlisi olması cezayı arttıran bir neden değildir. Bu nedenle bu suç özgü suç değildir (Yılmaz, 2013:112).

Türk Ceza Kanununun 20. maddesinin ikinci fıkrasında; “Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır” (TCK m. 20) hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin bir gereği ve sonucudur. Ancak çevrenin kasten kirletilmesi suçunu bir tüzel kişiliğin faaliyeti sırasında meydana gelmiş ise tüzel kişilik adına hareket eden gerçek kişi olan organ, temsilci veya müdürleri fail olarak cezalandırılabilirler. Örneğin; bir boya üretim fabrikasının, sonuçlarını bilerek ve görerek üretim esnasında çevreye yaydığı duman, yapılan inceleme ve testler sonucunda çevreye zarar veriyor ise ve fabrika tarafından da ilgili yönetmelik ve kanunlara uygun önlemler alınmamışsa, bu fabrikanın işletme müdürleri, teknik mühendisleri ve yetkili kılınan diğer sorumluları meydana gelen kasten çevreyi kirletme suçunun faili olacaklardır.

Yukarıda değindiğimiz gibi tüzel kişiler hakkında kural olarak ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak tüzel kişiler hakkında suç dolayısıyla kanunda özel olarak belirtilen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar uygulanabilir. Bu kapsamda çevrenin kasten kirletilmesi suçunu düzenleyen 181. maddenin son fıkrasında, maddenin 2, 3 ve 4. fıkralarındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı belirtilmektedir. Buna göre 1. fıkrada temel suç olarak tanımlanan çevrenin kasten kirletilmesi suçunun nitelikli halleri olan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi ve atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye

neden olabilecek niteliklere sahip olması hallerinde özel hukuk tüzel kişileri hakkında Türk Ceza Kanunu'nun 60. maddesinde öngörülen güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. Türk Ceza Kanunu'nun 60. maddesine göre, bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkumiyet halinde, bu iznin iptaline karar verilecek, yine TCK madde 55'de düzenlenen kazanç müsadere tedbirine de hükmedilebilecektir.

4.1.2.2. Suçun Mağduru

Mağdur kelimesi, haksızlığa uğramış kişi anlamına gelmektedir. Mağdur, suç ile tehlikeye sokulan veya zarar verilen hakkın veya menfaatin sahibi olan kişidir (Ercan, 2007:104). Mağdur, suçun konusunun ait olduğu kişidir. Suçun konusu ile suçun mağduru karıştırılmamalıdır. Örneğin hırsızlık suçunda suçun mağduru çalınan eşyanın, malın sahibi iken, suçun konusu ise bizati çalınan eşyadır. Öldürme ve yaralama suçlarında bu ayırım biraz daha zor yapılabilir. Ancak bu suçlarda da suçun mağduru ve konusu ayrıdır. Hem öldürme hem yaralama suçlarında suçun mağduru haksız eyleme maruz kalan kişidir. Ancak suçun konusu, öldürme suçunda kişinin hayatı, yaralama suçunda ise kişinin vücududur (Ögenç, 2006:225).

Bir suçun faili ile mağduru aynı kişi olamaz. Kendi malına zarar verme, intihar etme, kendi kendini sakatlama durumlarında, bu eylemler suç olarak değerlendirilemez. Ancak bu eylemler başkalarının menfaatlerine zarar verdiği anda artık durum değişir. Örneğin sigortadan poliçede kararlaştırılan bedeli almak için kendi arabasına gizlice zarar veren kişi, artık mağdur değil fail konumundadır. Suçun mağduru ise sigorta şirketidir (Ercan, 2007:105).

Mağdur kavramı ile suçtan zarar gören kişi kavramlarını birbirinden ayırt etmek gerekir. Mağdur, aynı zamanda bir suçun işlenmesi dolayısı ile zarar gören kişidir. Örneğin hırsızlık suçunun mağduru eşyası veya malı çalınan kişidir. Fakat her zaman mağdur suçtan zarar gören kişi değildir. Örneğin, bir kamu kuruluşunda memur olarak çalışan kişiye, cebir ve tehdit kullanılarak kurumun paraları gasp edimiş ise burada artık

mağdur ile suçtan zarar gören aynı değildir. Mağdur cebir ve tehdit eylemine maruz kalan memur iken, suçtan zarar gören ise ilgili kamu kuruluşudur (Özgenç, 2006:226).

Bazı suçlarda mağdur açıkça bellidir. Örneğin; hırsızlık, dolandırıcılık, kasten öldürme gibi. Ancak bazı suçlarda mağdur açıkça belli değildir. Bu suçlara örnek olarak; Genel Tehlike Yaratıcı Suçlar, Çevreye Karşı Suçlar, Kamu Güvenliğine Karşı Suçlar, Adliye Karşı Suçlar, Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar verilebilir. Bunlara mağduru belli olmayan suçlar denilmektedir. Doktrinde bazı görüşler mağduru olmayan suç tanımını kabul etmemektedir.

Çevreye Karşı Suçlar mağduru belli olmayan suçlardandır. TCK 181/1. maddesinde yazılı suçun mağduru herkes olabilir. Aslında bu suç sonucunda çevrede meydana gelen kirlenmeden tüm canlılar olumsuz etkilendiğinden toplumu oluşturan herkes geniş anlamda suçun mağduru. Topluma karşı suçlarda toplum suçun mağduru olmalı, bu suçlar dolayısı ile menfaatleri somut olarak zarar görenler ise suçtan zarar gören olarak kabul edilmelidir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunda önemli bir konu da bu suçta TCK'nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suçun uygulanıp uygulanmayacağıdır. TCK'nın 43. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde; “mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” (TCK m 43) hükmünün bulunduğu görülmektedir. Böylece çevrenin kasten bir kere kirletilmesinde zincirleme suç hükümleri uygulanacak ve arttırmaya gidilecektir (Yılmaz, 2013:115).

4.1.3. Suçun Konusu

Suçun konusu suçun maddi unsurudur. Konusu olmayan suç olmaz. Suçun konusu şahıs veya nesnenin maddi veya fiziki yapısıdır. Bazı suç tanımlarında suçun konusunun nesne olduğu açıkça anlaşılır. Örneğin; hırsızlık suçunun konusu taşınır bir mal iken, mala zarar verme suçunun konusu taşınır veya taşınmaz bir maldır (Özgenç, 2005:222).

Bazı suçlarda ise konu ile mağdur iç içedir. Ayırt etmekte zorlanılabilir. Örneğin; kasten yaralama suçunda mağdur yaralanan kişidir, konu ise kişinin

vücududur. Hakaret suçunda mağdur hakaret edilen kişidir, konu ise kişinin şerefidir. (Özgenç, 2005:223).

Bazı suçlarda ise hukuki değer ile suçun konusu karıştırılmaktadır. Örneğin; kasten veya taksirle öldürme suçunda ihlal edilen hukuki değer, kişinin hayat (yaşama) hakkıdır, suçun konusu ise belli bir şahsın hayatıdır. Kasten veya taksirle yaralama suçlarında ise ihlal edilen hukuki değer kişinin vücut dokunulmazlığıdır. Suçun konusu ise belli bir şahsın vücududur. Hakaret suçlarında ihlal edilen hukuki değer kişilerin şerefi, onuru ve saygınlığı iken, suçun konusu kişinin şerefidir (Özgenç, 2005:223).

Suçun işlenmesiyle suçun konusuna zarar verilmekte veya suçun konusu tehlikeye atılmaktadır. Suçun konusuna etkisi itibariyle suçlar tehlike ve zarar suçu olarak ikiye ayrılır. Zarar suçlarında, haksızlık oluşturan eylemin icra edilmesi ile birlikte suçun konusu üzerinde bir zarar meydana gelir. Örneğin mala zarar verme suçu bir zarar suçudur. Burada söz konusu olan zarar parasal bir ölçüme tabi bir zarar değildir. Örneğin kasten öldürme veya hakaret suçları birer zarar suçudur. Kanun koyucu bazı hukuki değerleri daha etkin korumak amacıyla bunları ihlal eden eylemin failinin cezalandırılması için herhangi bir zararın gerçekleşmesine gerek görmemiştir. Bu tip suçlar ise tehlike suçlarıdır. Tehlike suçlarında icra edilen fiilin suçun konusu üzerinde bir zarar meydana getirme tehlikesi, ihtimali söz konusudur. Örneğin terk, yalan tanıklık, yardım ve bildirim yükümlülüğünü yerine getirmeme, genel güvenliğin tehlikeye sokulması suçları birer tehlike suçudur.

Tehlike suçları somut tehlike suçları ve soyut tehlike suçları olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut tehlike suçlarında, suçun kanuni tanımında yer alan icra eyleminin yerine getirilmesi yeterli olmayıp aynı zamanda bu eylem sonucunda hukuki konu üzerine somut bir tehlikenin meydana gelmesi gerekir. Soyut tehlike suçlarında ise suçun kanuni tanımında yer alan eylemin yapılması yeterlidir. Artık bu eylem sonucunda hukuki konu üzerinde gerçekten bir tehlikenin oluşup oluşmadığı önemli değildir. Yani soyut tehlike suçları için eylemin yapılması yeterlidir (Yılmaz, 2013:116).

TCK 181/1. maddesinde yazılı suçun koruduğu hukuki değer ve suçun hukuki konusu incelendiğinde bu suç bir somut tehlike suçudur. Kanun koyucu bu suçun oluşması için atık ve artıkların alıcı ortama verilmesini yeterli görmemiş, aynı zamanda

“İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde” (TCK m.181) ibaresini kanun metnine koyarak bir zarar tehlikesi şartı aramıştır (Yılmaz, 2013:117).

TCK 181/1. maddesinde yazılı suçun konusu atık ve artıklarla kirletilen çevreyi oluşturan toprak, su ve hava gibi alıcı ortamlardır. Suçun işlenmesi ile bu çevre unsurları saldırıya uğramaktadır. Alıcı ortamlar olan toprak, su ve hava, aynı zamanda kendilerine bağlı canlı hayatının devam ettiği alanlar olduğundan, bu ortamlarda yaşayan insanlar ile hayvanlar, bitkiler ve diğer mikroorganizmalar da suçun konusunun kapsamı içindedirler. Toprak, su ve hava ile bunların içinde yaşayan canlılar bir sistem içinde birbiriyle etkileşim halindedirler. Bu unsurlarından biri saldırıya uğradığında bu saldırıdan doğrudan veya dolaylı olarak diğer unsurlar ve canlı yaşamı da etkilenmekte, bir zarara ya da tehlikeye maruz kalmaktadırlar.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 8. maddesi TCK 181/1. maddesi ile benzer bir düzenleme içermektedir. Çevre Kanunu'nun Kirletme Yasağı başlıklı 8. maddesinde;

Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır. Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler (Çevre Kanunu m. 8)

şeklinde bir hüküm vardır.

4.1.4. Fiil (Eylem)

Ceza Hukuku anlamında bir suçtan söz edebilmek için mutlaka bir insan eyleminin bulunması gerekir. Eyleme dönüştürülmemiş düşünceler ceza hukukunu ilgilendirmez. Örneğin bir kişinin eşini öldürmeyi düşünmesi ceza hukuku anlamında cezalandırılması gereken bir vaka değildir. Çünkü henüz eyleme dönüştürülmemiştir. Ancak kişi düşündüğü bu öldürme isteğini yerine getirmek için icra hareketlerine başlamış ise artık burada ceza hukuku anlamında bir eylem vardır. Örneğin bir kişinin eşini öldürmek için çayına zehir atması, eşinin çayı içmemesi halinde dahi cezalandırılır. Çünkü kişi düşüncesini gerçekleştirmek için icra hareketlerine başlamıştır. Bu eylem dahil olduğu suç tipine göre cezalandırılacaktır (Ercan, 2007:108-109).

Genel tanımıyla fiil, kişinin iradesiyle hakim olduğu ve belli bir sonucu gerçekleştirmeye yönelmiş bir davranıştır. Ceza kanunu anlamında, tanımında insan fiiline yer verilmemiş herhangi bir suç yoktur. Ancak burada önemli diğer bir husus da bu suçların tanımında yer alan insan fiili, haksızlık teşkil eden bir fiildir (Özgenç, 2005:203).

İnsan davranışına fiil özelliğini kazandıran; bunun bir irade ürünü olması ve belli bir amacın gerçekleştirilmesi isteği taşımasıdır. Fiil ehliyeti açısından insanın sahip olduğu en önemli vasıf, davranışlarını belli bir sonuca doğru yönlendirme becerisidir.

Ceza hukuku açısından eylemin kapsamına yukarıda da kısaca değindiğimiz hareket, sonuç ve nedensellik bağı girer.

Hareket insanda yapma veya yapmama şeklinde ortaya çıkan ve dışarıdan gözlenen tepkidir. Bu tanımdaki yapmama ihmali hareketi, yapma ise icrai hareketi ifade eder.

Hayvanların ve tabiat olaylarının hareketleri bir insan katkısı olmadığı sürece ceza hukuku bakımından önem taşımaz. Ceza hukuku bakımından önem taşıyan, suç tipinde tanımlanan ve dış dünyaya yansımış iradi insan hareketidir. Bilincin tam olarak yokluğunda gerçekleştirilen insan hareketleri eylem niteliğine sahip değildir. Örneğin; hipnotonik telkin altında, baygınlık halinde veya derin uykuda iradi olmayan insan hareketleri cezai anlamda hareket sayılmazlar. Ancak bilinç bulanıklığı veya bilinç bozukluğu hallerinde hareketler iligi suçun tanımındaki hareketle özleşiyorsa artık buradaki hareket ceza hukuku bakımından önem taşır. Örneğin alkollü olarak araç kullanma sonucu bir kişinin yaralanması olayında sürücü alkolün etkisiyle bilinç bozukluğu yaşamıştır ve ceza hukuku anlamında bu eyleminden sorumludur (Ercan, 2007:109). İnsanın davranışına hareket özelliğini kazandıran bunun bir irade ürünü olması ve belli bir amaca yönelik olarak gerçekleşmesidir. Hile, cebir veya tehdit altında meydana gelen hareketlerde de sağlıklı oluşmasa da bir irade vardır. Bu hareketler de ceza hukuku kapsamında değerlendirilir.

Hareket kendi içerisinde icrai ve ihmali hareket olmak üzere ikiye ayrılır. Yapma şeklinde ortaya çıkan insan hareketlerine icrai, yapmama şeklinde ortaya çıkan insan hareketlerine ise ihmali hareketler denir. Örneğin bir kişinin bir başka kişiyi öldürmesi, yaralaması, malına zarar vermesi suçları icrai hareketli suçlardır. Bir

doktorun, ölmekte olan hastaya bilerek yardım etmemesi sonucunda hastanın ölmesi olayında ihmali bir davranış ile işlenen bir suç vardır.

Hareketin dış dünyada oluşturduğu ve suç tanımında yer alan değişikliğe sonuç denir. Sonucu olmayan suçların da olabileceği konusunda tartışmalar vardır.

Meydana gelebilmesi için kanunda öngörülen hareketin yapılmasının yeterli olduğu suçlara biçimsel (şekli) suç denir. Öğretide bu tür suçlara sırf hareket suçları veya sonucu harekete bitişik suçlar da denir. Örneğin; hakaret, konut dokunulmazlığını ihlal suçları şekli suçtur. Çünkü hareketin yapılması ile suç tamamlanmış olur. Oluşması için hareketin yeterli olmadığı ayrıca yasada öngörülen sonucunda gerçekleşmesinin gerektiği suçlara ise maddi suçlar denir. Örneğin kasten öldürme, kasten yaralama suçlarında, icra hareketlerinin yapılmasıyla bu suçlar tamamlanmazlar, ayrıca sonucunda ölümün veya yaralanmanın da gerçekleşmesi gerekir (Ercan, 2007:121-122).

Nedensellik bağı ise hareket ve suç arasında bulunması gereken neden-sonuç ilişkisidir. Bu ilişkideki neden harekettir. Yani sonucun meydana gelmesi için bir harekete ihtiyaç vardır. Bu illiyet bağlantısı, gerçekleşen neticenin faile objektif isnadiyetini ifade etmektedir. Diğer bir anlatımla bu neticenin failin fiilinin eseri olduğuna işaret etmektedir. Nedensellik bağı konusunda dünya hukuk sisteminde ortaya teoriler atılmıştır. Bu teorilerden ülkemiz hukuk sistemini etkilemeye halen devam eden Uygun İlliyet Teorisi önemlidir. Uygun illiyet teorisi kısaca gerçekleştirilen hareketin neticeyi meydana getirmeye uygun olması halidir.

TCK 181/1. maddesindeki çevrenin kasten kirletilmesi suç tipine bakıldığında fiil, ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların alıcı ortamlar olan toprağa, suya veya havaya kasten verilmesidir. Bu kanuni tarif ile bağlı ve seçimlik hareketli bir suç oluşturulmuştur. Buna göre, suçun oluşabilmesi için öncelikle atık veya artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak toprağa, suya veya havaya verilmesi gerekmektedir. Ayrıca suçun oluşabilmesi için bir koşulun daha gerçekleşmesi gerekmektedir ki, bu koşula göre fiil, ancak çevreye zarar verecek şekilde gerçekleşirse suç teşkil edecektir.

Fiili unsurun anlayabilmek için atık ve artık kavramlarını açıklamak ve ayırmak gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 181. ve 182. Maddelerindeki atık ve artık

kavramlarından ne anlaşılması gerektiği konusunda madde metninde bir açıklama olmadığı gibi, kanunun başka bir hükmünde de bir tanım veya belirleme yapılmamıştır. Fiilin aracı olan atık kavramı, çevrenin korunması konusunda özel kanun niteliğinde olan 2872 sayılı Çevre Kanunu dikkate alınarak belirlenebilir. Çevre Kanunu'nun Tanımlar başlıklı 2. maddesine göre atık; herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü maddeyi ifade eder. Yine Çevre Kanunu'nda farklı bazı atık türleri de tanımlanmıştır. Bu kanunda atık, katı atık, evsel katı atık, tehlikeli atık, tehlikeli kimyasallar ve atık su kısaca tanımlanmıştır.

Katı atık; üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken maddelerdir. Katı atıklar; evsel katı atıklar, endüstriyel katı atıklar, tıbbi katı atıklar ve özel katı atıklar şeklinde dörde ayrılır. Evsel katı atıklar; konutlardan atılan tehlikeli ve zararlı atık kavramına girmeyen bahçe, park ve piknik alanı gibi yerlerden gelen atıklardır. Endüstriyel katı atıklar tehlikeli ve tehlikesiz olarak iki ayrılır. Tehlikeli endüstriyel katı atıklar; kendiliğinden yanmaya müsait, patlayıcı, parlayıcı, suya temas halinde parlayıcı gazlar çıkaran, oksitleyici, organik proksit içeren, zehirli, korozif, hava veya suyla temasında toksik gaz çıkaran, toksik ve ekotoksik özellikler taşıyan atıklardır. Tehlikesiz endüstriyel katı atıkların ise herhangi bir tehlikesi yoktur. Tıbbi katı atıklar; patolojik, toksik, enfeksiyonlarla ilgili, korozif, yanıcı, kesici, delici özelliklere sahip her türlü atık ve hasta ile temas etmiş olan enjektör, pansuman malzemesi gibi malzemelerden oluşan atıklardır. Özel nitelikli katı atıklar ise; uzaklaştırılması özel önlem gerektiren radyoaktif atıklar, piller, aküler, atık yağlar, inşaat yıkım, harfiyat gibi atıklardır (Yılmaz, 2013:119).

Tehlikeli atık; fiziksel, kimyasal veya biyolojik yönden olumsuz etki yaparak ekolojik denge ile insan ve diğer canlıların doğal yapılarının bozulmasına neden olan atıklar ve bu atıklarla kirlenmiş maddelerdir. Tehlikeli atıklar sıvı, katı, gaz ve çamur şeklinde bulunmaktadır. Tehlikeli atıklar ile ilgili Basel Sözleşmesi önemlidir.

Tehlikeli kimyasallar; fiziksel, kimyasal veya biyolojik yönden olumsuz etki yaparak ekolojik denge ile insan ve diğer canlıların doğal yapılarının bozulmasına neden olan her türlü kimyasal madde ve ürünlerdir.

Atık su; evsel, endüstriyel, tarımsal ve diğer kullanımlar sonucunda kirlenmiş veya özellikleri kısmen veya tamamen değişmiş sulardır.

Çevre Kanunu'nda da atık ve artık kavramları birlikte kullanılmasına rağmen artık kavramının tanımı yapılmamıştır. Artık kavramı da kullanılmış ürünlerden arta kalan maddeler şeklinde tanımlanabilir.

TCK 181/1. madde kapsamında atık ve artıkların ilgili kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olarak çevreye aktarılması suç olarak düzenlenmiştir. İşte bu kanun maddesi bakımından suç değerlendirmesi yapmak için teknik usullerin neler olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Burada teknik usulden kasıt yönetmeliklerdir. Yasal mevzuatımızda şu yönetmelikler atıklara ilişkin teknik usulleri düzenlemektedir: 14/03/1991 tarih ve 20814 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 18/03/2004 tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, 31/08/2004 tarih ve 25569 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, 02/09/2004 tarih ve 25571 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Radyoaktif Madde Kullanımından Oluşan Atıklara İlişkin Yönetmelik, 26/12/2004 tarih ve 25682 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 14/03/2005 tarih ve 25755 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 19/04/2005 tarih ve 25791 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, 22/07/2005 tarih ve 25883 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, 08/01/2006 tarih ve 26047 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği, 30/07/2008 tarih ve 26952 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, 06/10/2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik, 24/08/2011 tarih ve 28035 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, 22/05/2012 tarih ve 28300 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği.

Suçun unsurları ile beraber oluşup oluşmadığı değerlendirilirken atık ve artıkların yukarıda belirtilen yönetmeliklere aykırı olarak çevreye atılıp atılmadığı araştırılmalıdır.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suçun oluşabilmesi için gerekli diğer bir unsur da atık ve artıkların çevreye zarar verecek nitelikte olmasıdır. Burada anlatılmak istenen bu atık ve artıkların yapılacak teknik ve bilimsel bir çalışma ve inceleme ile çevreye zarar verip vermediklerinin belirlenmesidir. Yoksa fiilin işlenmesi ile somut bir netice, yani zarar beklenmemektedir. Yani suçun oluşması için atık ve artıkların çevreye zarar verecek şekilde bırakılması yeterlidir. Teknik usullere aykırı olarak çevreye verilen atık ve artıkların çevreye zarar verici nitelikte olup olmadığının tespiti teknik ve bilimsel yöntemlerle bu işin uzmanı kişilerce yapılmalıdır (Yılmaz, 2013:126-127).

TCK'nın 181/1. maddesindeki suçu işleyen bir failin cezalandırılabilmesi için, failin kanuni tarife uygun olarak icra ettiği fiili ile dış dünyada meydana getirdiği değişiklik olan netice arasında illiyet bağının kurulması şarttır. Maddede yer alan neticenin failin eylemi sonucu gerçekleşmediği hallerde, yani eylem ile netice arasında sebep sonuç ilişkisinin kurulamadığı hallerde failin ceza sorumluluğundan söz edilemez. Bu madde ve fıkra da geçen suç, somut tehlike suçudur. Bu maddeye göre çevreye zarar verecek şekilde gerçekleştirilen eylem ile bu eylem neticesinde ortaya çıkan somut tehlike arasında illiyet bağının, sebep-sonuç ilişkisinin belirlenmesi gerekli ve zorunludur. Bu zorunluluk aynı zamanda somut olayın şartlarına göre değerlendirilmelidir. Çevreyi kirleten kanuni tarife uygun fiil ile neticede gerçekleşen somut tehlike arasında illiyet bağı kurulabiliyorsa, suç oluşacaktır.

4.1.5. Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılık, hukuk düzeninin emir, yasak ve yükümlülüklerine uyulmamasıdır. Bu emir, yasak ve yükümlülükler aykırı olarak işlenen fiile hukuk düzenince müsamaha gösterilemez. Bir fiilin hukuka aykırı olması bütün hukuk sistemine aykırı olması demektir. Örneğin bir davranış ceza hukuku açısından hukuka aykırı ise medeni hukuk açısından da hukuka aykırıdır. Yine medeni hukuk açısından hukuka aykırı fiiller ceza hukuku anlamında da hukuka aykırıdır (Özgenç, 2005:244).

Bir eylem açıkça suç olarak düzenlenmişse artık o eylem hukuka da aykırıdır. Suç tanımında açıkça hukuka aykırılığın belirtilmesine gerek yoktur. Ancak bazı suç tiplerinde özel olarak hukuka aykırılık belirtilmiştir. Bu suçlarda hukuka özel aykırılık unsuru vardır. Bu nedenle bu suçlarda failin işlediği eylemin hukuka aykırı olduğunun

bilincinde olması gerekir. Suçun oluşması için bu şart aranır. Fail bu işlediği eylemde hukuka aykırılığın bilincinde değilse suç oluşmaz. Örneğin, polis hırsız sanarak suçsuz bir kişiyi gözaltına alırsa, burada kişiyi özgürlüğünden yoksun kılma suçu oluşmaz, çünkü burada madde metninde hukuka aykırı olarak ibaresi geçmekte, ancak polis hukuka aykırılık bilinci ile hareket etmemektedir (Ercan, 2007:136).

Yukarıda genel olarak suç tanımında açıkça hukuka aykırılığın belirtilmesine gerek olmadığını söylemiştik. Türk Ceza Kanunu bazı durumlarda hukuka aykırılığı ortadan kaldıran düzenlemeler yapmıştır. Bu durumlarda ceza normunun suç olarak saydığı eylemin işlenmesine izin verilmekte, ancak hukuka aykırılığı yapılan düzenleme ile önlemektedir. Bu düzenlemelere hukuka uygunluk nedenleri denir. Hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması durumunda eylem hukuka uygun olacak ve suç da oluşmayacaktır. 5237 sayılı TCK bu hukuka uygunluk nedenleri ceza sorumluluğunu kaldıran nedenler olarak düzenlemiştir (Ercan, 2007:138). TCK'da ceza sorumluluğunu kaldıran nedenler; Hakkın Kullanılması (m. 26/1), Kanun Hükmünü Yerine Getirme (m. 24/1), Meşru Savunma (m. 25/1) ve İlgilinin rızası (m.26/2) dır.

TCK'nın 181/1. maddesinde ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten verilmesi cezalandırılmaktadır. Ancak atık ve artıkların kanunlarda belirlenen teknik usullere uygun olarak doğal ortama bırakılması halinde, kanuni tarifteki eylemin tipikliği gerçekleşmeyeceği gibi, fiilin hukuka aykırılık unsuru da oluşmayacaktır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, daha önce de değindiğimiz gibi kamu menfaati nedeniyle çevrenin korunmasında bizzat devletlere de görev düşmektedir. Devletin doğrudan müdahalesini gerektiren bu alana ilişkin düzenlemeler çoğunlukla idare hukuku mevzuatı içinde yer almaktadır. Özellikle çevreyi kirletebilecek ve çevreye zarar verebilecek sını ve endüstriyel üretim faaliyetlerinin gerçekleşmesinden önceki aşama ile faaliyet sürecinde idare; izin, ruhsat, lisans, rapor gibi idari tasarruf ve önlemlerle kontrol ve denetim yetkisine sahiptir. Bu bağlamda Çevre Kanunu'nda çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğın önlenmesine ilişkin temel ilkeler, önlemler ve yasaklar öngörülmekte ve uygulama yönetmeliklerinde de pek çok sınır değer, standart, yöntem ve teknik usul düzenlenmektedir. TCK'nın 181/1. maddesinde ifade edilen teknik usuller, Çevre Kanunu'nun bu hükmüne istinaden çıkarılmış olan yönetmeliklerde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu bakımdan atık ve artıkların anılan

yönetmeliklerde belirlenen teknik usullere uygun olarak çevreye verilmesi ve bertaraf edilmesi, mevzuattan doğan bir hakkın kullanılması şeklinde TCK m. 26/1’de ifade edilen bir hukuka uygunluk nedeni olacaktır.

TCK’da düzenlenen; Hakkın Kullanılması (m. 26/1), Kanun Hükmünü Yerine Getirme (m. 24/1), Meşru Savunma (m. 25/1), İlgilinin Rızası (m.26/2) hukuka uygunluk nedenleri somut olayın şartlarına göre TCK’nın 181/1. maddesindeki suç açısından da uygulanabilecektir (Yılmaz, 2013:127).

4.1.6. Manevi Unsur

Manevi unsur fiil ile eylemi yapan kişi arasındaki manevi bağı ifade eder. Bu bağ kurulmadan gerçekleştirilen davranış fiil niteliğini taşımadığından, bir suçtan da söz edilemez (Özgenç, 2005:241).

Ancak burada manevi unsur ile kusuru birbirlerine karıştırmamak gerekir. Kusurluluk işlediği suç dolayısı ile kişinin kınanması, eleştirilmesi, paylanması gerektiği hususunda yargıyı ifade eder. Yani kusurluluk işlediği fiil açısından kişinin değerlendirilmesi yargısıdır. Suçun unsuru değildir. Örneğin, kişi işlediği fiilden dolayı kusurlu bulunmasa dahi bu fiil suç olma özelliğini muhafaza edebilir (Özgenç, 2005:241).

Suçun manevi unsurları 5231 sayılı TCK’nın 21. maddesinde düzenlenen kast ve 22. maddesinde düzenlenen taksirdir. Asıl manevi unsur kasttır. Taksir istisnai bir manevi unsur biçimidir. Yasada bir suçun taksirle işlenebileceği açıkça belirtilmemiş ise o suç ancak kasten işlenebilir.

TCK’nın 21. maddesinde kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. Bilme; failin yaptığı hareketi ve bunun sonucunu, hareketi yapmadan önce anlayabilmesidir. “Kastın oluşması için yalnızca yasal suç tanımında yer alan hareketin ve sonuçların bilinmesi yeterli değildir. Failin ayrıca bunları istemiş olması gerekir” görüşünü savunan yazarlara göre; bilme unsuru isteme unsurunu kapsamazken, isteme unsuru bilme unsurunu kapsar (Ercan, 2007:166). Ancak bazı yazarlar ise istemek unsurunu kastın bir unsuru olarak görmez. Yani kişi işlediği fiilin sonuçlarını öngörmüş ise bunların gerçekleşmesini istemese bile kasten

hareket etmiş olacaktır (Özgenç, 2005:300). Kast; en çok bilenen ayrımıyla doğrudan kast ve olası kast olarak ikiye ayrılır.

Doğrudan kast; failin işlediği suçun maddi unsurlarının bütünü düşünmesi, öngörmesi ve bu şekilde bütün bunlar hakkında bilgiye sahip olmasıdır. Suçun işlenmesi kararlaştırılıp, maddi unsurları, özellikleri, ortaya çıkaracağı sonuçları öngörülmüş ise artık doğrudan kastla hareket edilmiştir (Albayrak, 2010:49). Örneğin; bir kişinin aralarında sorunlar olduğu eşinin kafasına defalarca demir sopa ile vurması ve eşinin ölmesi olayında, fail doğrudan kastla hareket etmiştir. Çünkü defalarca vurma şeklindeki eyleminin sonucunda günlük hayattaki tecrübelerle göre eşinin öleceğinin muhakkak olduğunu öngörmüştür. Belli bir neticenin gerçekleşmesi amacıyla işlenen bir fiilin başka neticeleri de doğuracağı muhakkak ise, artık fail yeni doğan neticelerden de doğrudan kastla sorumludur. Örneğin; aracın sürücü koltuğunda bulunan hasmını öldürmek için aracının ön camına ateş ederek hasmını öldüren kişi, doğrudan kastla öldürme suçunun yanında mala zarar verme suçunu da işlemiştir (Özgenç, 2005:301).

Belli bir sonucun gerçekleşmesine yönelik işlenen fiilin diğer bazı sonuçların oluşmasına muhtemelen sebebiyet vereceği öngörülmüş ise olası kastla hareket edilmiştir. Yani olası kast; kişi tarafından suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğinin öngörülmesine rağmen fiilin işlenmesidir (Albayrak, 2010:49). Fail, gerçekleştirdiği fiilin bazı muhtemel neticeleri meydana getirebileceğini düşünmüş, bu neticelerin gerçekleşmesini mümkün ve muhtemel olarak tasavvur etmiş ise artık olası kasttan söz edilir. Örneğin kalabalık bir meydana bulunan bir kişiye karşı suikast düzenlemek isteyen failin, silahından defalarca ateş etmesi sonucu hedef aldığı kişiden başka bir kişinin ölmesi durumunda, failin gerçekleşen bu suçta olası kastla hareket ettiğini kabul etmek gerekir. Kastın doğrudan veya olası olması kasta bağlanan sonuçlar bakımından herhangi bir farklılık oluşturmaz. Yani kast doğrudan da olsa olası da olsa failin kastı vardır ve cezalandırılır. Ancak olası kast durumunda faile verilecek cezada indirim yapılır (Albayrak, 2010:50).

Kasten işlenebilen bir suç hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir. Ancak bu kuralın istisnası kanun metninde bilerek, bildiği halde, bilinmesine rağmen gibi ifadelerle yer verilmiş ise bu suç artık doğrudan kastla işlenebilir. Bu suçlara en önemli ve bilindik örnek iftira suçudur (Özgenç, 2005:306).

Diğer bir manevi unsur ise TCK'nın 22. maddesinde düzenlenen taksirdir. Arapça kökenli bir sözcük olan taksir bir işi eksik yapma, bir işi yapabilecek konum ve durumdayken bu işi çekinip yapmama anlamına gelir. Ceza Hukuku anlamında maddenin ikinci fıkrasında taksir; dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir hareketin suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülemez olarak gerçekleştirilmesidir. Fail kendisine yüklenen ödev olan dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak öngörebilme ve önleyebilme olanağına sahip bulunduğu bir sonucun gerçekleşmesine neden olmuştur. Başka bir tanımla taksir, failin, suçun tanımına uyan hukuka aykırı eyleme iradi bir hareketle neden olması, bunun yanında ortaya çıkan sonucu öngörememesi veya öngörsede istememesidir (Ercan, 2007:176).

Taksirden söz edebilmek için bilerek ve isteyerek yapılan bir hareketin varlığı gereklidir. Bunun yanında failin yaptığı hareketin sonucunu ya öngörmemiş olması ya da öngörse bile istememiş olması gerekir. Taksir ile kastın farkı burada ortaya çıkar. Kasttan söz edebilmek için failin iradi olarak yaptığı hareketin sonucunu istemiş ya da en azından kabullenmiş olması gerekir, taksirde ise fail kesinlikle sonucu istememektedir. Taksirli suç failin kendisine yüklenen objektif özen ve dikkat yükümlülüklerine aykırı davranması sonucunda ortaya çıkmalıdır. Dikkat ve özen yükümlülüğü failin kişisel özellikleri bir kenara konularak objektif bir değerlendirme ile elde edilir.

Taksir bilinçli ve bilinçsiz taksir olarak ikiye ayrılır. Bilinçsiz taksir, failin objektif özen yükümlülüğüne aykırı davrandığı için öngörülebilir bir sonucu öngörmemesinden kaynaklanır. Örneğin bir dolmuş şoförünün durakta kimse olmadığını gördükten sonra, dolmuşuna binip dikiz aynalarını kontrol etmeden geri geri hareket ederken bir çocuğa çarpması olayında, dolmuş şoförü bilinçsiz taksir ile hareket etmiştir. Çünkü dikiz aynasına bakmadan geri geri giderken bir kişiye çarpılabileceği, öngörülebilir bir sonuçtur. Bilinçli taksir durumunda ise sonuç fail tarafından öngörülmüş ancak gerçekleşmesi istenmemiştir. Yukarıdaki örneği biraz değiştirirsek ayırım daha iyi anlaşılacaktır. Örneğin, dolmuş şoförünün durakta oldukça kalabalık bir insan topluluğunu gördüğü, dolmuşuna binip dikiz aynalarını kontrol etmeden, yılların tecrübeli sürücüsü olduğunu bu nedenle kimseye çarpmayacağını düşünerek geri geri çıkarken bir kişiye çarpması olayında bilinçli taksir vardır. Bilinçsiz taksir objektif olarak öngörülebilir sonucun fail tarafından öngörülmemesi iken, bilinçli taksir

sonucun fail tarafından öngörölmüş olmasına rağmen istenmemiş olmasıdır. Bilinçli taksirde fail yaptığı eylemin herhangi bir suçta neden olabileceğini öngörmekte ancak gerçekleşmesini istememekte ve eylemini yapmaya devam etmektedir (Ercan, 2007:183). Bilinçli taksir cezayı arttıran bir etkidir. TCK madde 22/3'e göre bilinçli taksir durumunda, taksirli suçta ilişkin ceza üçte birden yarısına kadar arttırılır.

TCK'nın 181/1. maddesinde yer alan atık ve artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, toprak, su veya havaya verilmesi suçtu, kasten işlenen bir suçtur. Kastın varlığı için suçun kanuni tanımında bildirilen unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi zorunludur. Maddeye göre fail, atık ve artıkları alıcı çevreye verme fiilini bilerek ve isteyerek icra etmeli, ayrıca fiilin bu konuyla ilgili kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olduğunu ve çevreye zarar verecek nitelikte olduğunu bilmelidir. Kısaca TCK'nın 181/1. maddesindeki suçta kast, atık veya artık maddelerin kanunlarla öngörölen teknik usullerin dışına çıkılarak ortadan kaldırılmasına, bertaraf edilmesine, alıcı ortamlara verilmesine ilişkin olmalıdır.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suç genel kastla işlenebilir. Kanun koyucu bu suçun işlenebilmesi için ayrıca özel bir saik aramamıştır. Failin, yaptığı teknik usullere aykırı eylemin çevreye zarar vereceğini bilmesine rağmen eylemini yapmasıdır. Bu maddedeki suçun olası kastla da işlenmesi mümkündür. Yani fail zarar tehlikesini bilmesine rağmen bu atık ve artıkları alıcı ortama veriyorsa olası kasttan söz edilebilir (Yılmaz, 2013:127).

4.1.7. Suçun Nitelikli Halleri

TCK madde 181/3. ve 4. fıkralarında atık veya artıklarla çevrenin kirletilmesi suçunun nitelikli halleri düzenlenmiştir.

Üçüncü fıkraya göre, bu suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde failin cezası iki katı kadar arttırılacaktır. Atık veya artıkların bu niteliği daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hal olarak kabul edilmiştir.

Dördüncü fıkraya göre ise, bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların konusunu oluşturan atık veya artıkların diğer bir takım özellikleri, bu suçlar açısından daha ağır cezayı gerektiren ayrı bir nitelikli hâl olarak kabul edilmiştir. Bu hükmün uygulanabilmesi için, suç konusu atık ve artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması gerekir. Dikkat edilirse burada önemli olan atık ve artıkların niteliklerinin anılan zararlı neticeyi meydana getirmeye elverişli olmasıdır. Yani zararlı netice ortaya çıkmamış olsa dahi atığın böyle bir neticeyi doğurmaya müsait olduğunun tespiti halinde cezanın artırılması gerekecektir.

Genelde çevre bilimciler tarafından kabul edilen iki türlü kirlenme vardır. Birinci kirlenme biyolojik olarak veya kendi kendine zararsız hale dönüşebilen maddelerin oluşturduğu kirlenmedir. Bu tür kirlenme kolayca ve kısa zamanda yok olan maddelerin meydana getirdiği kirliliktir. Örneğin; hayvan dışkıları veya ölülerinin meydana getirdiği kirlilik (Yılmaz, 2013:142).

İkinci kirlenme ise kalıcı kirlenme olarak adlandırılır. Biyolojik olarak ve kendi kendine yok olmayan ya da çok uzun yıllarda yok olan maddelerin oluşturduğu kirliliktir. Örneğin; plastikler, tarım ilaçları, radyasyon gibi maddeler kalıcı kirlenmeye neden olur. Bu maddeler bitki ve hayvanların vücutlarına katılır, daha sonra ise besin zinciri yolu ile insana geçer ve insan yaşamını tehlikeye düşürürler (Yılmaz, 2013:143). Bu kapsamda TCK'nın 181/3. maddesindeki atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde uygulanması gereken ağırlaştırıcı neden çok önemlidir.

TCK madde 181/4'deki nitelikli hal de kimyasal atıklar gibi çevre ve üzerindeki hayatı doğrudan ve ağır bir şekilde etkileyen atık ve artıkların yani kullanılan aracın niteliğine göre ceza da arttırım gerektirir. Bu kimyasal maddeler hem insanlar hem de diğer tüm canlılar için tehdit oluşturur.

TCK madde 181/3'de verilecek ceza, aynı kanunun 1 ve 2. fıkralarındaki cezaların iki katına kadar arttırılır. TCK madde 181/4'de verilecek ceza 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası olarak belirlenmiştir.

4.1.8. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

4.1.8.1 Teşebbüs

Teşebbüs 5237 sayılı TCK'nın 35. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin birinci fıkrasına göre; “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur” (TCK m.35)

Suç bir süreç içerisinde işlenir. Bu süreçte önce hazırlık hareketleri sonra icra hareketleri ve en netice gelmektedir. Örneğin; A, B'yi yaralamayı düşünür, planını yapar, marketten bıçak alır, yol üzerinde pusu kurar. A yolda gördüğü B'ye doğru koşar, bıçağı B'nin ayağına doğru sallar ancak ıskalar. B bir yolunu bulup kaçar. Bu örnek olayda A'nın B'ye bıçağı sallama hareketi öncesindeki, düşünmesi, plan yapması ve bıçak alması eylemleri hazırlık hareketi olarak değerlendirilir, teşebbüs olarak değerlendirilmez ve cezalandırılmaz. A'nın bıçağı B'ye doğru sallaması ile icra hareketi başlamıştır. Bu durumda bıçağı sallama eylemi kasten yaralama suçuna teşebbüsten cezalandırılıcağıdır. Şayet olayda A bıçağı B'nin ayağına saplasaydı artık kasten yaralama suçu tamamlanacağından , teşebbüsten söz edilemeyecekti (Özgenç, 2005:467).

Teşebbüs, işlenmesine karar verilen bir suçun, elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icrasına başlanıp, elde olmayan nedenlerle tamamlanamamasıdır. Bazı durumlarda hazırlık hareketi mahiyeti arz eden fiiller, kanunda suç olarak tanımlanmış olabilir. Örneğin; suç işlemek amacıyla örgüt kurulması suçu.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suç atık ve artıkların toprak, su ve havaya verilmesi ile tamamlanır. Bu yapıyla şekli bir suçtur. Bu madde ve fıkrasındaki suç, teşebbüse elverişli değildir. Atık ve artıkların çevreye verilmesi ile suç tamamlanacağından somut olayın özellik ve şartlarına göre failin elinde olmayan sebeplerle atık ve artıklar alıcı ortama verilememiş, yani suç tamamlanamamış, tehlike ortaya çıkmamış ise, burada artık TCK 181/1. maddesine teşebbüsten faile ceza verilemeyecektir. Örneğin fail tehlikeli atıkları boş ve ıssız bir yere götürüp dökmek amacıyla varillere koyup kamyonuna yükleyip yola çıktıktan sonra yapılan ihbar üzerine

atıkları dökmeden yakalanırsa, bu aşamada artık teşebbüsten söz edilemeyecektir. Çünkü bu hareketleri icra hareketi değildir (Yılmaz, 2013:128-129).

4.1.8.2 İştirak

İştirak, 5237 sayılı TCK'nın 37. maddesinde düzenlenmiştir. Tek bir kişi tarafından işlenebilecek bir suçun birden çok kişi ile işlenmesi durumunda, suçu beraber işleyenler arasındaki hukuki ilişkiye iştirak denir. İştirak ceza sorumluluğunu genişleten bir kurumdur. Çünkü sadece suç tanımında gösterilen hareketi yapan kişiler değil, suçun işlenişine katılan kişiler de katkılarına göre cezalandırılmaktadırlar. Yani iştirak sayesinde suçun kanuni tanımına girmeyen ancak suça katkısı olan hareketler de cezalandırılmaktadır. Örneğin bir evden hırsızlık suçunu işleyen fail cezalandırılacağı gibi, evin dışında sokağın girişinde gözcülük yapan arkadaşı da cezalandırılacaktır (Ercan, 2007:309).

Bazı suçlarda ise kanunen zorunlu olarak birden fazla kişinin fail olarak katılımı gerekmektedir. Bu suçlara çok failli suçlar veya zorunlu iştirakın olduğu suçlar denir (Özgenç, 2005:492).

Türk Ceza Yasası'nda bir suçun işlenişinde egemenlik ölçü alınarak iştirak ikiye ayrılmıştır. Bunlar faillik ve şerikliklerdir.

Faillik; suçun yasal tanımında yer alan eylemi birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri ile suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişinin içinde bulunduğu sorumluluk statüsüdür. Faillik de kendi içerisinde bağımsız faillik, müşterek faillik ve dolayısıyla faillik olarak üçe ayrılır. Müşterek faillik, birden fazla kişinin birlikte suç işlemek kararıyla, eylem üzerinde ortak egemenlik kurarak suç işlemesidir. Değişik kişilerce suçun icrasına sunulan katkı, suçun başarıya ulaşması için zorunluluk arz ediyorsa, bu kişiler müşterek faildir. Müşterek faillerin her biri fail statüsündedir. Suçun işlenmesinde bir başkasının araç olarak kullanılmasında, kullanan kişi dolaylı faildir. Örneğin akıl hastası bir kişiye hırsızlık yaptıran kişi dolaylı faildir.

Şeriklik, suçun icra hareketlerine katılmakla birlikte yasal tanımındaki haksızlığı gerçekleştirmeyen diğer suç ortaklarının hukuki konumudur. Burada iştiraka bağlılık kuralı öne çıkar. Bu kural gereğince suç ortaklarından bazılarında faillik için aranan

koşulların bulunmaması durumunda, haksızlığın gerçekleşmesinde payları olan bu kişilerin de cezalandırılmasını sağlayan kuraldır. Şeriklik de azmettirme ve yardım etme olarak ikiye ayrılır. Azmettirme TCK'nın 38/1. maddesinde düzenlenmiştir. Hiçbir suç işleme kararı olmayan kişiye suç işlettirilmesi azmettirmedir. Azmettiren kişi de işlenen suçun aynı cezası ile cezalandırılır. Yardım etme ise TCK madde 39/2'de düzenlenmiştir. Suç işleme kararı vermiş bir kimsenin, suç işlenmesini teşvik etmek, suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya suçun işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek, bu kimseye suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak, bu kimseye suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak şeklindeki eylemler, yardım etme eylemleridir. Yardım eden konumunda bulunan iştirakçilerin cezalarında kanun indirim öngörmüştür.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suçta iştirak hükümleri uygulanabilir. Yani tek bir faille işlenebilen çevrenin atık ve artıklarla kirletilmesi suçu birden fazla fail tarafından da işlenebilir. Burada da suçun icrasına iştirak etmeksizin, suçun işlenişine katkıda bulunan diğer suç ortakları şerik sıfatını taşırlar. Çevrenin atık ve artıklarla kirletilmesi suçunda azmettirme mümkündür. Esasen çevreye atık dökme niyetinde olmayan bir kişiye bu atıkları dökmesi konusunda karar verdiren kişi de atıkların çevreye dökülmesi ile azmettiren olacaktır. Burada azmettiren, suça manevi olarak iştirak etmekte, suçu işlemeye maddi olarak katılan fail de özgür bir irade ile suçu işlemektedir (Yılmaz, 2013:130).

Yardım etme şeklinde oluşan iştirak çevrenin atık ve artık maddelerle kirletilmesi suçunda da mümkündür. Ancak genel açıklamarda değindiğimiz gibi burada da önemli olan icra hareketlerini yapan kişinin bu suç konusunda bir fikrinin olması, yarım veya tam da olsa suçu işleme konusunda bir kararının olması gerekir. Örneğin bir ilaç fabrikasının, atıklardan kurtulmak amacıyla gece vakti bir kamyon aracılığı ile bu atıkları denize döktüğü esnada başka bir şahsın da kumsala inen yolda gözcülük yapması eyleminde gözcülük yapan kişinin yardım etme sıfatı vardır (Yılmaz, 2013:130). Ancak buradaki gözcü, özelliği itibariyle suçun işlenmesi için vazgeçilmez bir unsur ise artık burada gözcü yardım eden değil; bizzat müşterek fail olarak cezalandırılacaktır.

4.1.8.3 İçtima

Her suçun cezasının ayrı ayrı verilmesi kuraldır. Yani kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır. Ancak 5237 sayılı TCK'da bu kuralın bazı istisnalarına yer verilmiştir. Bunlar; birleşik suç, zincirleme suç ve fikri içtimadır (Özgenç, 2005:547).

Birleşik suç TCK'nın 42. maddesinde; "Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz" (TCK m. 42) şeklinde düzenlenmiştir. Böylece kanunda bağımsız bir suç olarak yer bulan bir fiil, başka bir suçun temel şekline veya daha ağır bir cezayı gerektiren nitelikli şekline ilişkin unsur oluşturduğu durumlarda, artık ilk aşamada oluşturduğu bağımsız fiilden dolayı faile ceza verilmeyecektir. Örneğin yağma suçunda tehdit ve cebir kullanılması suçun unsurudur. Fail tarafından tehdit kullanılarak mağdurun elinden alınan cep telefonu eyleminde fail artık bağımsız olarak tehdit suçundan cezalandırılmayacaktır. Bir başka örnekte ise yağma suçunun konutta işlenmesi durumunda, faile artık ayrıca konut dokunulmazlığını ihlal suçundan ceza verilmeyecektir. Konut dokunulmazlığının ihlal edilerek işlenen yağma suçunda konut dokunulmazlığının ihlal edilmesi nitelikli haldir. Kararlaştırılan cezada arttırmaya gidilecektir (Özgenç, 2005:548). Ancak TCK bazı suçlarda gerçek içtimayı kabul etmiş ve özel düzenleme yapmıştır. Örneğin; soykırım ve insanlığa karşı suçlar kapsamında işlenen kasten yaralama ve kasten öldürme suçlarında mağdur sayısınca cezaya hükümlenir. Tehdit amacıyla kasten öldürme, kasten yaralama veya mal varlığına karşı suçların işlenmesi halinde tehdit suçunun yanı sıra bu suçlardan da ceza verilir.

Zincirleme suç TCK'nın 43. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde incelendiğinde iki tür zincirleme suç tanımı yapıldığı görülür. Bu iki tanımın da gerçekleşmesi durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Birinci tanım ilk fıkrada şu şekildedir;

Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır (TCK m. 43/1).

Burada aynı suç birden fazla işlenmektedir. Ancak önemli olan birden fazla işlenen aynı suçun hep aynı kişiye ve bir suç işleme kararı ile işlenmesidir. Aynı suçun, farklı eylemlerle farklı kişilere işlenmesi durumunda, bir suç işleme kararı olsa da zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. Yine aynı suçun aynı kişiye farklı zamanlarda ancak bir suç işleme kararı olmadan işlenmesi halinde de zincirleme suç oluşmaz. Örneğin hırsızın bir sene boyunca mağdurun evine birden fazla girip eşya çalmayı planladığı ve bu kapsamda 4 ay ara ile mağdurun evine üç kez girdiği ve hırsızlık yaptığı olayda zincirleme suç hükümleri uygulanır. Ancak hırsızın bir sene içinde yan yana olan farklı kişilere ait üç eve girmesi ve hırsızlık yapması durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanmaz, üç ayrı suç oluşur. Yine hırsızın bir plan yapmadan aynı mağdurun evine rastlantısal olarak üç farklı zaman da üç kez girmesi ve hırsızlık yapması olayında da zincirleme suç hükümleri uygulanmaz. Çünkü tek suç işleme kararı yoktur. Zincirleme suçun ikinci tanımı ise maddenin ikinci fıkrasında yapılmıştır. Buna göre aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda zincirleme suç vardır. Örneğin failin bir sınıftaki bütün öğrencileri kast ederek hakaret etmesi, gibi. Bu zincirleme suç şekline aynı neviden fikri içtima da denir.

Fikri içtima TCK'nın 44. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir; “ İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır” (TCK m. 44). Fikri içtimadan söz edebilmek için failin tek bir eylem işlemesi aynı zamanda bu eylem ile birden fazla suçun ihlal edilmesi gerekir. Örneğin hasmını, arabasında bulunduğu esnada arabasını yakarak öldüren fail tek fiili ile kasten öldürme, mala zarar verme ve genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması suçlarını işlenmiştir. Ancak fail fikri içtima kuralı gereğince en ağırından cezalandırılacaktır.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suç içtima hükümleri çerçevesinde değerlendirildiğinde; 5237 sayılı kanuna 29.06.2005 tarihli 5377 sayılı kanunla, 43. maddeye “mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” (TCK m. 43) hükmü eklenmiştir. Böylece toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu çevre suçlarında aynı fiilin ayrı zamanlarda işlenmesi durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Örneğin bir fabrika tarafından çevreye zarar verecek nitelikteki atıkların, teknik usullere aykırı olarak farklı zamanlarda çevreye verilmesi durumunda

zincirleme suç hükümleri uygulanarak faile tek ceza verilip cezası arttırılacaktır (Yılmaz, 2013:131)

TCK'nın 181/1. maddesinde düzenlenen atık ve artıkların çevreye verilmesi suçu somut tehlike suçudur. Bu suçun işlenmesi durumunda bir kişi ölmüş veya yaralanmış ise artık ortada bir tehlikeden ziyade zarar vardır. Bu durumda fail hakkında TCK madde 44'e göre bu suçlardan cezası en ağır olana hükmedilecektir.

İçtima konusunda TCK 181. maddeki suçlar ile 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesinde sayılan ve ihlali durumunda idari para cezası öngörülen kabahatler arasında hangisinin uygulanması gerektiği konusunda farklı görüşler olsa da kanun ve kabahatlerin madde metinlerinin dikkatlice değerlendirilmesi durumunda bu karışıklık giderilebilecektir.

4.1.9. Yaptırım ve Yargılama

4.1.9.1. Yaptırım

Yaptırım en genel anlamıyla, bir hukuk kuralının ihlaline kanun koyucunun gösterdiği hukuki bir tepki veya karşılıktır. Ceza hukuku anlamında yaptırım ise; suç oluşturan fiillere karşı devletin kanun ile belirlediği ve mahkeme kararları ile uyguladığı hukuksal sonuçlardır (Ercan, 2007:369).

Suç, ceza ve güvenlik önlemleri modern ceza hukukunun en önemli ve temel kavramlarıdır. Kısaca suç; hukuk düzeni tarafından ceza yaptırımına bağlanmış, kanuni aykırılık tipine uygun kusurlu eylemlerdir. Ceza ise; suç işleyen kişi veya kişilere hukuka aykırılığın veya kusurluluğun ağırlığına göre uygulanan ve kişiyi belirli bazı yoksunluklara uğratan yaptırımdır. Çağdaş ceza hukukunda üçüncü temel kavram güvenlik önlemidir. Güvenlik önlemi, suçlardaki tehlike durumu ile orantılı olarak hükmedilen ve esas itibariyle toplumsal savunma amacına yönelik bulunan bir yaptırımdır (İçel, Donay, 2005:25-26).

Türk Ceza Hukukunda ceza ve güvenlik tedbiri olmak üzere iki tür yaptırım benimsenmiştir. Ceza, hapis ve adli para cezası olmak üzere ikiye ayrılır. Hapis cezası; kişinin suç işlediğinin sabit olması nedeniyle özgürlüğünün sınırlanmasına mahkemece karar verilmesidir. Türk Ceza Kanunu üç tip hapis cezası öngörmüştür. Bunlar;

ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezasıdır. Adli para cezası ise; kişinin suç işlediğinin sabit olması nedeniyle mahkemece kanunsal sınırlar kapsamında belli bir meblağ paranın Devlet Hazinesine ödenmesine karar verilmesidir.

TCK'nın 181/1. maddesindeki suçun temel şekli bakımından TCK madde 181/1'de 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Maddede öngörülen alt ve üst sınır arasında TCK madde 61'de belirlenen ilkelerden hareketle temel bir ceza belirlenecektir.

TCK m. 181/1 de düzenlenen suçun nitelikli hallerini düzenleyen maddenin 3. fıkrasına göre atık veya artıkların toprak, su veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde verilecek ceza 2 katına kadar artırılır. Suçun bir diğer nitelikli hali olan 4. fıkrada ise, 1 ve 2. fıkralarda tanımlanan fiillerin insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip atık ve artıklar ile işlenmesi halinde 5 yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve ayrıca bin güne kadar adli para cezası öngörülmüştür. Maddenin dördüncü fıkrasına göre de 2, 3 ve 4. fıkralardaki eylemlerin bir özel hukuk tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde ve tüzel kişinin yararına işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında TCK'nın 60. maddesinde öngörülen güvenlik tedbirleri uygulanacaktır. Bu güvenlik tedbirleri; faaliyet izninin iptali ve suçun işlenmesi ile elde edilen ekonomik kazancın müsaderesidir. Görüldüğü üzere tüzel kişilere ilişkin güvenlik tedbiri uygulanmasını emreden fıkra birinci fıkrayı gönderme yapmamıştır.

4.1.9.2. Yargılama

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'da 18/06/2014 tarihinde meydana gelen değişiklikle Sulh Ceza Mahkemeleri kaldırılmış, yerine Sulh Ceza Hakimlikleri kurulmuştur. Kanununun 11. maddesine göre; kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, sulh ceza hakimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır . Kanununun 12. maddesine göre ise; kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk

Ceza Kanununda yer alan yağma (m.148), irtikâp (m.250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m.204/2), nitelikli dolandırıcılık (m.158), hileli iflas (m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (318, 319, 324, 325 ve 332’nci maddeler hariç) ve 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay’ın yargılayacağı kişilere ilişkin hükümler, askeri mahkemelerin görevlerine ilişkin hükümler ile çocuklara özgü kovuşturma hükümleri saklıdır.

TCK’nın 181/1. maddesindeki suçta görevli mahkeme 18/04/2014 tarihinde gerçekleştirilen değişiklik ile artık asliye ceza mahkemeleridir.

4.2. ATIK VEYA ARTIKLARI İZİNSİZ OLARAK ÜLKEYE SOKMA SUÇU (TCK MADDE 181/2)

Suç, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 181/2. maddesinde; “Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır” (TCK m. 181/2) şeklinde ifade bulmuştur. Suçun unsurları aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

4.2.1. Korunan Hukuki Değer

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 181/2. Maddesindeki suçta korunan hukuki değer; “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” dır. Yaşama hakkının kullanılabilmesi için çevrenin korunması ve korunan çevrede herkesin sağlıklı ve düzenli olarak yaşaması hedeflenmiştir. Sağlıklı, dengeli ve temiz bir çevre olmadan insanların hayatta kalmalarının ve hak ve hürriyetlerini kullanmak suretiyle varlıklarını ve gelişmelerini devam ettirebilmelerinin imkanı yoktur. Anayasanın 56. maddesinin 1. Fıkrasında, herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir, maddeninin 2. fıkrasında ise, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir hükümleri ile sağlıklı ve dengeli bir

çevrede yaşama hakkı bir insan hakkı olarak düzenlenmiş ve çevreyi korumanın devletin ve vatandaşların ödevi olduğu vurgulanmıştır (Parlar, Hatipoğlu, 2010:294).

4.2.2. Suçun Faili ve Mağduru

4.2.2.1. Suçun Faili

TCK 181/2. maddesinde yazılı suç genel bir suçtur. Yani bu suçu herkes işleyebilir. Atık ve artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan herhangi bir kişi suçun faili olabilir. Yani suçun faili özel bir sığata sahip olmayan bir kişi de olabilir. Failin kamu görevlisi olması cezayı arttırmaz.

Tüzel kişiler ise bu suçun faili olmazlar. Türk Ceza Kanunu'nun 20. maddesinde tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımının uygulanamayacağı, ancak suç dolayısıyla kanunda öngörölen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımların uygulanabileceği belirtilmiştir. Ancak tüzel kişiler adına hareket eden gerçek kişiler bu suçun faili olabilirler. 5237 sayılı TCK bir suç dolayısıyla güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımların uygulanabilmesi için kanunda bu durumun açıkça düzenlenmesi şartını getirmiştir. Türk Ceza Kanunu'nun 181. maddesinde düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçunun 5. fıkrasında da maddenin 2., 3. ve 4. fıkrasındaki fillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunulacağı yazmaktadır. Bu hükümle, bir şirkete ait fabrikanın havaya, suya ve toprağa vermiş olduğu katı, sıvı ve gaz atıkların çevrede meydana getirdiği kirlilikten dolayı cezai sorumluluğu sadece şirketin yetkilisi gerçek kişi veya kişilere ait olacaktır. Tüzel kişi hakkında ise TCK'nın 60. maddesinde yazılı olan izin iptali ve müsadere güvenlik tedbiri uygulanabilecektir (Turgut, 2001:659).

4.2.2.2. Suçun Mağduru

Mağdur, suç teşkil eden bir eylem sonucunda hak ve menfaati ihlal edilmiş veya ihlal edilme tehlikesi ile karşı karşıya olan kişidir.

TCK 181/2. maddesinde yazılı suçun mağduru herkes olabilir. Geniş bir tabirle toplumu oluşturan herkes suçun mağdurudur. Topluma karşı suçlarda toplum suçun

mağduru olmalı, bu suçlar dolayısı ile menfaatleri somut olarak zarar görenler ise suçtan zarar gören olarak kabul edilmelidir.

TCK'nın 43. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde; “mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır” (TCK m. 43) hükmünün bulunduğu görülmektedir. Böylece çevrenin kasten bir kere kirletilmesinde zincirleme suç hükümleri uygulanacak ve artırımı gidilecektir.

4.2.3. Suçun Konusu

Suçun maddi unsuru olan konusu şahıs veya nesnenin maddi veya fiziki yapısıdır.

TCK 181/2. maddesinde yazılı suç TCK'da topluma karşı suçlar bölümünde düzenlenmiştir. Suçun hukuki konusu başka ülkelerin zararlı atıklarına ve artıklarına karşı çevrenin korunmasıyla garanti altına alacak kamusal yarardır. Tüm canlı hayatı çevrenin kirlenmesinden olumsuz etkilenmektedir. Çevre hakkı bir insan hakkıdır. Yaşama hakkı ve sağlık hakkına doğrudan etki eder (Yılmaz, 2013:136).

Bu madde ve fıkraya göre atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması başlı başına bir tehlike olduğundan somut bir zarar veya somut bir tehlike oluşması aranmamıştır. Yani atık ve artıkların ülkeye sokulması suçu soyut bir tehlike suçudur (Yılmaz, 2013:136).

Günümüzde gelişmiş ülkeler, mevcut güçlü durumlarını daha çok sanayileşmeye borçludur. Sanayileşme sonucunda ise kaçınılmaz olarak bir çok zararlı kimyasal atık ve artıklar ortaya çıkmaktadır. Bu atık ve artıkların teknolojik olarak bertaraf edilmesine çalışılsa da malesef tamamen yok edilmesi mümkün değildir. İşte bu atık ve artıkların bazen gelişmemiş ülkelere yasal veya yasal olmayan yollarla gönderildiği görülmektedir. Bu da belki de çevre sorunları büyük boyutlara ulaşmamış ülkeleri çok büyük çevre sorunları ile mücadele etmeye itmektir.

4.2.4. Fiil (Eylem)

Bir suçun meydana gelmesi için bir insan eyleminin bulunması şarttır. Ceza hukuku açısından eylem; hareket, sonuç ve nedensellik bağı şeklinde başklandırılan kavramları kapsar. Hareket insanda yapma veya yapmama şeklinde ortaya çıkan ve dışarıdan gözlenen tepkidir. Bu tanımdaki yapmama ihmali hareketi, yapma ise icrai hareketi ifade eder. Fiil, ceza hukuku bakımından suç tipinde tanımlanan ve dış dünyaya yansımış iradi insan hareketidir. Bilincin tam olarak yokluğunda gerçekleştirilen insan hareketleri eylem niteliğine sahip değildir.

Hareketin sonucunda dış dünyada meydana gelen ve kanuni suç tanımının da zorunlu saydığı değişikliğe sonuç denir.

Nedensellik bağı ise hareket ve suç arasında bulunması gereken neden-sonuç ilişkisidir.

TCK 181/2. maddesindeki çevrenin kasten kirletilmesi suç tipine bakıldığında fiil, atık ve artıkların ülkeye izinsiz olarak sokulmasıdır. Dünyada her geçen gün atık ve artık üretimi artmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler bu atık ve artıkları ilk önce bertaraf etmeye çalışmışlar, ancak bu atık ve artıkların yok edilmesinin çok maliyetli bir iş olduğunu görünce, atıkları biriktirip boşaltabileceği uygun ülkeler aramışlardır. Daha çok gelişmemiş ülkeler bu iş için uygun bulunmuş ve o ülkelere para karşılığında bu atık ve artıklar götürülmüştür. Bu azalsa ve çeşitli uluslararası kanunlara bağlansa da devam etmekte olan bir durumdur ve atık ticareti olarak adlandırılmaktadır. Atık ticareti bir çok gelişmemiş ülke için önemli bir gelir kaynağıdır. Yapılan araştırmalar bu atıkların döküldüğü yer ve ülkelerde çevre kirliliğinin arttığını ve insan sağlığına büyük tehdit oluşturduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2013:137).

Uluslararası sivil toplum örgütleri özellikle 1970 ve 1980’li yıllarda gelişmiş ülkelerden ihraç edilip Afrika, Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa’ya kontrolsüz bir şekilde atılan atıklarla ilgili olarak harekete geçmişlerdir. Küresel anlamda oluşan baskılar sonucunda atıkların sınır ötesi taşınmalarına ilişkin uluslararası antlaşmalar yapılmaya başlamıştır. Bu anlamda ilk çok taraflı çevresel anlaşma, çevre kontrol sistemi oluşturan 1989 tarihli Basel Sözleşmesidir. Mayıs 1992 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma ile önceden bildirilen onaya dayalı kontrol sistemi kurulmuştur. Ayrıca

sözleşme geri alma zorunluluğu da getirmiştir. Yani taşımanın başarısız ya da yasa dışı olduğunun düşünülmesi halinde, ihracatı yapan atığın gönderildiği yere geri gitmesinden sorumlu tutulmuştur. Türkiye bu anlaşmaya 1994 tarihinden beri taraftır. Bu nedenle Basel Sözleşmesine uymak zorundadır. Türkiye’de atıkların taşınması konusunda yetkili kuruluş Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Atık Yönetimi Dairesi Başkanlığıdır (Yılmaz, 2013:138).

İç mevzuatımızda 14/03/2005 tarihli Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe bağlı olarak 2005 yılı Kasım ayında Tehlikeli Atık Taşınımı Genelgesi kabul edilmiştir. Genelge ile Valiliklerden lisans alma şartı getirilmiştir. Bu Genelgeye göre atık ve artık taşımak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin taşımak istedikleri atığın çeşidini, ne miktarda ve hangi özellikte olduğunu, kullanacakları aracın bu işe uygunluğunu gösteren belge ve dökümanları bulundurmaları gerekecektir.

TCK madde 181/2’de ki suçun oluşması için en temel şart atık ve artıkların ülkeye izinsiz olarak sokulmasıdır. Nasıl ve ne şekilde olursa olsun atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması ile suç işlenmiş olur. Ülkeye sokmak demek bu atık ve artıkları ülkede yakalamak demektir.

Bu kapsamda izin alınması gereken kurum Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevre Yönetim Genel Müdürlüğü Atık Yönetimi Dairesi Başkanlığı ve bu kuruma bağlı birimlerdir. Atık ve artıkların hava, kara veya deniz yolu ile ülkeye sokulmaları, suçun muhtevasını etkilemez. Yani suç işlenmiş olur.

5237 sayılı TCK madde 8’deki tanıma göre; Türk Ülkesi, Türk topraklarını, iç sularını, karasularını ve bunların üzerindeki hava tabakasını ifade eder. Karasuları bir devletin ülkesini çevreleyen ve açık denize kadar uzanan deniz kuşağına verilen addır. 1982 tarihli Karasuları Kanunu, Türk karasularının genişliğini 6 deniz mili olarak hükme bağlamıştır.

TCK madde 181/2’de atık ve artıkların ülkeye sokulması suç olarak hükme bağlamıştır. Bu atık ve artıkların ülkeden çıkarılmasını, örneğin başka bir ülkeye ihraç edilmesini suç olarak kabul etmemiştir. Bu nedenle atık ve artıkların ülke dışında başka yerlere atılması bu madde ve fıkra kapsamında değildir. Ancak şüphesiz ki bu eylemin

kanunun başka madde ve fıkralarını veya başka kanunları ihlal etmesi halinde ilgili hükümler uygulanacaktır.

TCK madde 181/2’de düzenlenen atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçunda nedensellik bağı bakımından yapılan incelemede; bu suç soyut bir tehlike suçu olduğundan, atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması ile çevre açısından tehlikenin gerçekleştiği kabul edilir ve suç oluşur.

4.2.5. Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılık, hukuk düzeninin emir, yasak ve yükümlülüklerine uyulmamasıdır. Hukuk düzeni bazı durumlarda hukuka aykırı bir eylemi hukuka uygun hale getirebilir. Hukuka uygunluk nedenlerinin bulunması durumunda eylem hukuka uygun olacak ve suç oluşmayacaktır. 5237 sayılı TCK’da düzenlenen hukuka uygunluk nedenleri; Hakkın Kullanılması (m. 26/1), Kanun Hükmünü Yerine Getirme (m. 24/1), Meşru Savunma (m. 25/1) ve İlgilinin Rızası (m.26/2) ‘dır.

TCK’nın 181/2. maddesindeki ülkeye izinsiz olarak atık ve artık maddelerin sokulması suçu açısından hukuka uygunluk nedenleri somut olayın şartlarına göre hakkın kullanılması veya kanun hükmünün icrası olabilir. Atık ve artıkların ilgili yönetmeliklerde belirtilen esaslara uygun olmadan ülkeye sokulması yasaklanmış ve yaptırıma bağlanmıştır. Bu eylem suçtur. Ancak atık ve artıkların ilgili yönetmelikteki hususlara uygun olarak ve gerekli izinler alınarak ülkeye sokulması hali bir hukuka uygunluk nedenidir. Mevzuattan kaynaklanan bu hakkı kullanan kişiye ceza verilmez (Yılmaz, 2013:139).

Hukuka uygunluk nedenlerinden yararlanabilmek için, sınırın aşılması gerekir. Örneğin 181. madde için söz konusu olan hukuka uygunluk nedeninde, yasal bir hakkını kullanan kişinin bu hakkını sınırları içinde kullanması gerekir. Eğer hukuka uygunluk nedeninin sınırı kasten aşılmış ise, artık burada hukuka uygunluk nedeninin varlığının bir önemi yoktur. Fail kasten işlediği suçtan dolayı sorumludur. Örneğin failin ülkeye 10 ton plastik atık sokmak için yasal izni olduğu halde, bilerek 15 ton atık sokması durumunda artık hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeninden faydalanamaz, çünkü kasten sınır aşılmıştır. Yaptığı eylem artık suçtur.

4.2.6. Manevi Unsur

Fail ile fiil arasındaki manevi bağa manevi unsur denir. Suçun manevi unsurları 5231 sayılı TCK'nın 21. maddesinde düzenlenen kast ve 22. maddesinde düzenlenen taksirdir. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. Bilme failin yaptığı hareketi ve bunun sonucunu, hareketi yapmadan önce anlayabilmesidir. Taksir ise dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranıştır. Fail kendisine yüklenen ödev olan dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranarak öngörebilme ve önleyebilme olanağına sahip bulunduğu bir sonucun gerçekleşmesine neden olmuştur.

TCK'nın 181/2. maddesinde yer alan atık ve artıkları izinsiz olarak ülkeye sokma suçu kasten işlenebilen bir suçtur. Bu suç taksirle işlenemez. Kanun koyucu bu suçun işlenmesi için ayrıca bir saik aramamıştır. Failin atık ve artıkları izinsiz olarak ülkeye soktuğunun farkında olması ve istemesi yeterlidir.

Atık ve artıkları izinsiz olarak ülkeye sokma suçu olası kastla da işlenebilir. Yani fail suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen fiili işlerse artık burada da suç oluşur. Örneğin failin 5 tonluk bir ilacı tüm resmi evrakları ile birlikte ve yönetmeliklere uygun olarak Türkiye'ye getirmek için yola çıktığı, bu ilaçların yanında bulunan ve ilaç yapımı sonrası oluşan iki bidon artığı da kamyonu ile beraber gümrüğe gelmeden atmayı planladığı, fakat artıkları atmaya unuttuğu ve bidonlarla beraber gümrük sahasına girdiği, gümrük işlemleri yapılırken artık bidonlarını atmadığını hatırladığı, geri dönüp bırakma olanağı varken, olan oldu deyip Türkiye'ye bu bidonlarla birlikte giriş yaptığı olayda fail artık atık ve artıkların ülkeye sokulması suçunu olası kastla işlemiş olacaktır.

4.2.7 Suçun Nitelikli Halleri

TCK madde 181/2'deki atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçunun nitelikli halleri, yine 181. maddenin 2 ve 3. fıkralarında düzenlenmiştir.

İki türlü kirlenme olduğunu geçmiş konularımızda anlatmıştık. Bunlardan birincisi biyolojik olarak ya da kendi kendine zararsız hale dönüşebilen kirlenmedir.

İkincisi ise biyolojik olarak veya kendi kendine yok olamayan veya çok uzun sürede yok olan maddelerin oluşturduğu kalıcı kirlenmedir.

TCK'nın 181/3. maddesinde; atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hâlinde, 1 ve 2. fıkraya göre verilecek cezanın iki kat arttırılacağı düzenlenmiştir. Burada ülkeye izinsiz olarak sokulan atık ve artıkların toprakta, suda ve havada kalıcı özellik gösterebilecek madde olmaları halinde ceza arttırılacaktır. Atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçu soyut bir tehlike suçu olduğundan, ülkeye sokulan bu atık ve artıkların somut olarak toprakta, suda ve havada kalıcı özellik göstermeleri beklenmemektedir. Bu atık ve artıkların kalıcı özellik gösteren maddeler olmaları 3. fıkradaki nitelikli halin uygulanması için yeterlidir.

TCK'nın 181/4. maddesinde; bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükümlenacağı düzenlenmiştir. Burada da 2. fıkradaki suçun soyut bir tehlike suçu olmasından dolayı, atık ve artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması yeterlidir. Nitelikli halin uygulanması için artık bu kötü sonuçların ortaya çıkmasına gerek yoktur.

4.2.8. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

4.2.8.1 Teşebbüs

Teşebbüs 5237 sayılı TCK'nın 35. maddesinin birinci fıkrasında; "Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur" (TCK m. 35) şeklinde düzenlenmiştir.

Kişi bir suç işleme kararı verdikten sonra hazırlık hareketlerini yapıp, suçun icra hareketlerine başlamış, ancak elinde olmayan nedenlerle suçu tamamlayamamış ise artık

suç teşebbüs aşamasında kalmıştır. Bu halde de fail cezalandırılacaktır. Kısaca teşebbüs, işlenmesine karar verilen bir suçun, elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icrasına başlanıp, elde olmayan nedenlerle tamamlanamamasıdır. Bir suçun teşebbüs aşamasındaki halinden ceza verilebilmesi için o suçun teşebbüse uygun olması gerekir (Yılmaz, 2013:140).

TCK'nın 181/2. maddesindeki atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçu teşebbüse elverişlidir. Örneğin failin tırın gizli bölmesine yarım ton kimyasal atık koyduğu, tırın diğer bölümüne ise dikkat çekmemek için beyaz eşya koyduğu, yurt dışından Türkiye'ye girmek için gümrük bölgesine geldiği, burada gerekli işlem ve kontrollerin yapıldığı esnada tırın gizli bölmesindeki atığın yakalandığı durumda failin eyleminin teşebbüs aşamasında kaldığının kabul edilmesi gerekir. Çünkü fail henüz Türkiye'ye girememiştir. Ancak TCK'nın 181/2. maddesindeki suç ile 5607 sayılı kanundaki kaçakçılık suçlarını karıştırmamak gerekir. 5607 sayılı kanun 3. maddesinin 21. fıkrasına göre, bu kanun kapsamında sayılan kaçakçılık fiilleri teşebbüs aşamasında kalsa dahi tamamlanmış gibi cezalandırılır. Örneğin özel bölmesinde kaçak mazot saklayan bir kamyonun gümrük sahasında yapılan kontrolünde tespit edilmesi halinde, fail henüz ülkeye giremediğinden suç tamamlanmamış, yani teşebbüs aşamasında kalmış olsa da 5607 sayılı kanun 3/21. maddesine göre suç tamamlanmış kabul edilecek ve ceza tamamlanmış suça ilişkin verilecektir.

4.2.8.2 İştirak

5237 sayılı TCK'nın 37, 38, 39, 40 ve 41. maddelerinde iştirake ilişkin yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Tek bir kişi tarafından işlenebilecek bir suçun birden çok kişi ile işlenmesi durumunda, suçu beraber işleyenler arasındaki hukuki ilişkiye iştirak denir. İştirak ceza sorumluluğunu genişleten bir kurumdur. Çünkü sadece suç tanımında gösterilen hareketi yapan kişiler değil, suçun işlenişine katılan kişiler de katkılarına göre cezalandırılmaktadır. Faillik; suçun yasal tanımında yer alan eylemi birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri ile suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişinin içinde bulunduğu sorumluluk statüsüdür. Müşterek faillik, birden fazla kişinin birlikte suç işlemek kararıyla, eylem üzerinde ortak egemenlik kurarak suç

işlemesidir. Azmettirme ise hiçbir suç işleme kararı ve isteği olmayan kişiye suç işlettirilmesidir.

TCK'nın 181/2. maddesindeki atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçunda iştirak hükümleri uygulanabilir. Yani tek bir faille işlenebilen atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçu birden fazla fail tarafından da işlenebilir. Bu suça iştirak edenlerin özel bir ünvanı olabileceği gibi, ünvensiz konumdaki kişilerde bu suça iştirak edebilir. Örneğin; yurt dışında kamyonuna büyük miktarda izinsiz ülkeye sokulması yasak olan artık madde koyan failin gümrük kapısında, kendisinin kontrolü yapacak gümrük muhafaza memuru ile önceden anlaşması ve gümrük muhafaza memurunun atıkları bildiği halde kamyonun geçişine izin vermesi durumunda artık gümrük muhafaza memuru işlediği görev suçundan başka, bir de TCK'nın 181/2. maddesindeki suçta iştirak hükümleri gereğince fail olur ve cezalandırılması gerekir.

4.2.8.3 İçtima

Kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır. Ancak Bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima kurumları bu kuralın istisnalarını oluşturur.

Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir.

Zincirleme suçun ise kanunda iki farklı düzenlemesi vardır. İlki; bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilmesi düzenlemesi, ikincisi ise aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da yine tek cezaya hükmedileceği düzenlemesidir. Ancak her iki durumda verilen tek ceza kanuni oranlarda arttırılacaktır.

İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır ilkesi ise fikri içtimayı ifade eder.

TCK'nın 181/2. maddesindeki atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçu bir birleşik suç değildir. Ayrıca bu suç fikri içtimaya da konu olamaz. Ancak bu suçta zincirleme suç hükümlerinin ilk tanımının yani TCK madde 43/1'in uygulanması

mümkündür. Yani bu suç aynı kişiye karşı, tek suç işleme kararı ile değişik zamanlarda birden fazla kez işlenirse artık zincirleme suç hükümleri uygulanır (Yılmaz, 2013:140). Örneğin komşu ülkede faaliyet gösteren bir fabrikanın, kendi yönetim kurulunun gizlice aldığı bir karar ile fabrikadan çıkan atıkların sürekli olarak Türkiye sınırları içerisinde sınıra yakın bir yere ilgili yönetmeliklere aykırı olarak ve gümrük kapıları dışından bir yolla birden fazla kez dökülmesi durumunda burada artık zincirleme suç hükümleri uygulanır.

Yukarıdaki örnekten hareketle zincirleme suç kapsamında tüzel kişilik bünyesinde bu suç işlenirse, bu atıkların izinsiz olarak ülkeye sokulmasına karar veren yetkili organdaki gerçek kişiler hakkında suçun birden fazla işlenmesi durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır. Suçu fiilen gerçekleştirenler açısından ise (örneğin kamyon şoförü açısından) bu eyleme bir kez katılanlar hakkında tek suçtan işlem yapılmalı, birden fazla katılan herkes için ise zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır (Yılmaz, 2013:140-141).

4.2.9. Yaptırım ve Yargılama

4.2.9.1. Yaptırım

Suç oluşturan eylemlere karşı devletin kanun ile belirlediği ve mahkeme kararları ile uyguladığı hukuksal sonuçlara ceza hukuku anlamında yaptırım denir. Suç; hukuk düzeni tarafından ceza yaptırımına bağlanmış, kanuni aykırılık tipine uygun kusurlu fiillerdir. Ceza ise; suç işleyen kişi veya kişilere hukuka aykırılığın veya kusurluluğun ağırlığına göre uygulanan ve kişiyi belirli bazı yoksunluklara uğratan yaptırımdır. Suçlardaki tehlike durumu ile orantılı olarak hükmedilen ve esas itibariyle toplumsal savunma amacına yönelik bulunan yaptırımlara güvenlik tedbiri denir.

Türk Ceza Hukukunda ceza ve güvenlik tedbiri olmak üzere iki tür yaptırım benimsenmiştir. Ceza, hapis ve adli para cezası olmak üzere ikiye ayrılır.

TCK'nın 181/2. maddesinde yazılı atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması suçunun cezası bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır.

181. maddenin üçüncü fıkrasındaki nitelikli halde ise atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre

verilecek cezanın iki kat arttırılacağı düzenlenmiştir. Mahkeme fiilin TCK madde 181/2 kapsamında bir suç olduğuna kanaat getirirse, madde kapsamında bir ceza tayin ettikten sonra, 3. fıkra göre bir arttırım varsa bu arttırımı az önce tayin ettiği ceza miktarı üzerinden yapacaktır.

181. maddenin üçüncü fıkrasındaki nitelikli halde ise bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolunacağı düzenlenmiştir. Bu nitelikli halin gerçekleşmesi durumunda ise mahkeme, 2. fıkra göre belirlediği cezada arttırım yapmayacak, beş yıldan az olmamak üzere bir ceza miktarına hükmedecektir.

4.2.9.2. Yargılama

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkındaki Kanun'da 18/06/2014 tarihinde meydana gelen değişiklikle kanun 11. maddesine göre, kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, sulh ceza hakimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır. Bu düzenlemeye göre TCK'nın 181/2. maddesindeki suçta görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleridir. Maddenin 3. fıkrasında geçen; atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde yapılacak arttırım da göz önüne alındığında yine görevli mahkeme asliye ceza mahkemeleridir. Ancak maddenin 4. fıkrasındaki; fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde uygulanacak beş yıldan az olmayan ceza yaptırımını göz önüne alındığında, artık bu nitelikli eylemde görevli mahkeme ağır ceza mahkemeleridir.

4.3. YARGITAY KARARLARI

Aşağıda 5237 sayılı Türk Ceza Kanu'nun 181. maddesinde düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçu ile alakalı olarak Yargıtay tarafından verilmiş bazı kararlara yer verilmiştir;

**... Tebliğnamede "1-Çevrenin kasten kirletilmesi suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 181. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre " ilgili kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi.... cezalandırılır" denilmektedir. Söz konusu suç bakımından korunan hukuki yarar çevredir. Mülkiyet çevrenin kasten kirletilmesi suçu bakımından suçun unsuru olarak kanunda düzenlenmemiştir. Dolayısıyla atık maddelerin verildiği toprak parçasının mülkiyetinin tespiti suçun sübutu bakımından mutlak sayılan bir delil niteliği taşımamaktadır. Kaldı ki, aksinin kabulü halinde mülkiyet hakkının çevreyi kirletebilecek biçimde sınırsız kullanımının çevreyi kasten kirletme suçunu oluşturmayacağı sonucuna varılacaktır ki, yasa koyucunun bu sonucu amaçladığı da düşünülemez. Örneğin havaya, toprağa ve suya karışabilecek bir takım çevreye ve yaşam formlarına zarar verebilecek nitelikteki atıkların kişinin mülkiyetinden arazide biriktirilmesi ile çevrenin kirletilmesi söz konusu olabilmektedir. Yasanın bu durumu kapsamadığını ileri sürmek maddenin lafzına uymadığı gibi ruhuna da uygun değildir. Dolayısıyla suçun unsuru olmayan bir hususun sorulmamış olması ile suçun sübutuna etki eden bir delil toplanmaksızın düzenlenen iddianamenin düzenlenmesinde kanuna aykırı bir durumun olmadığı,*

2-İddianamenin iadesine karar veren Sulh Ceza Mahkemesince konu edilmeyen, çevrenin kirletildiği iddia olunan yerin tapu kayıtları ile krokisinin mahkemece yapılacak keşif bakımından gerekli olduğu hususu itiraz makamı olan Asliye Ceza Mahkemesince ileri sürülmeyeceği,

Gözetilmeden itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir" denilmektedir.

Gereği görüldü;

5271 sayılı Ceza Yargılama Yasasının 174/1. maddesinde; "Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle; a) 170 inci maddeye aykırı olarak düzenlenen, b) Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen, c) Önödeme veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen, iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir." 2872 sayılı Çevre Yasasının 2. maddesinde; "Bu Kanunda geçen terimlerden; Çevre : Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı, Çevre korunması: Çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye, mevcut bozulmaları gidermeye, çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bütünü, Çevre kirliliği: Çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkiyi, Alıcı ortam: Hava, su, toprak ortamları ile bu ortamlarla ilişkili ekosistemleri, Atık: Herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü maddeyi, ifade eder." Aynı Yasanın 8. maddesinin 1. fıkrasında "Her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır." 2. fıkrasında ise "Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle; kirlenmenin meydana geldiği hallerde kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla hükümlüdürler" hükümleri yer almaktadır.

“Somut olayda, Şereflikoçhisar Cumhuriyet Başsavcılığınca, şüpheli Serkan Tokgöz hakkında, sorumlu müdür olarak görev yaptığı şirketin tuz işletmesinde tuzun yıkanması sonucu ortaya çıkan atık maddenin tesis içerisindeki toprağa bırakılmasına yol açarak çevrenin kasten kirletilmesi suçunu işlediği iddiasıyla kamu davası açıldığı anlaşılmaktadır. İncelenen iddianamede, şüphelinin kimliği, ihbarda bulunan kurumun adı, yüklenen suç ve uygulanması gereken yasa maddeleri, yüklenen suçun işlendiği yer ve tarih ile suçun kanıtlarının açıklandığı görülmektedir. İddianamenin iadesi kararının, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir kanıt toplanmadan kamu davası açılmasına dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Mahkeme kirletildiği ileri sürülen arazinin kime ait olduğunun tespit edilmesini suçun sübutuna mutlak etki edecek bir kanıt olarak değerlendirmiş ise de 5237 sayılı TCY.nın 181. maddesinde kirletilen toprağın mülkiyetinin kime ait olduğu hususu suçun öğeleri veya nitelikli halleri açısından önemli olmadığından atık madde biriktirilen arazinin tapu kayıt ve krokisinin dosya içerisinde bulunması da zorunlu değildir. Anılan yasal düzenlemenin ilgili kanun olarak gönderme yaptığı 2872 sayılı Çevre Yasası’nda da atık maddenin bırakıldığı toprağın, mülkiyetinin kime ait olduğu gözetilmeksizin korunması zorunluluğuna değinilmiştir. İddianamenin iadesi kararının gerekçesinin, 5237 sayılı TCY.nın 181. maddesinin koruduğu hukuki değere karşı gerçekleştirilecek eylemlerin bir kısmını yaptırımsız bırakacağı açıktır. Belirtilen nedenlerle iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazı inceleyen merciin verdiği ret kararı hukuka aykırıdır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın, düzenlediği tebliğnamedeki düşünce, yapılan açıklamalar ışığında yerinde görüldüğünden, çevrenin kasten kirletilmesi suçundan şüpheli Serkan Tokgöz hakkında düzenlenen iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın reddine ilişkin, Şereflikoçhisar Asliye Ceza Mahkemesince verilip kesinleşen 12.09.2007 gün ve 2007/105 D.İş sayılı kararın, 5271 sayılı CYY.nın 309. maddesi uyarınca BOZULMASINA, aynı yasa maddesinin 4-a fıkrası gereğince, sonraki işlemlerin yeride tamamlanmasına, 21.05.2008 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 21.05.2008, Esas No 2008/6206, Karar No : 2008/10019).

*...Vicdani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar belgeler ve gerekçe içeriğine göre yapılan incelemede;

1- Ankara Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü görevlileri tarafından sanığa ait işyerinde 30.05.2007 tarihinde yapılan denetimde, işletmenin arkasında bulunan beton zeminde metal talaşlarının depolandığı bölümden sızan suların bahçe duvarından boru vasıtasıyla kot farkıyla tesisin dışına atıldığı ve bu durumun görüntülediğinin belirtilmesi karşısında sanığın eyleminin TCK.nın 181/1. maddesinde tanımlanan çevrenin kasten kirletilmesi suçunu oluşturduğu gözetilmeden yazılı şekilde önödeme önerisine uyduğundan bahisle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi,

2- Kabule göre de;

a) Önödeme önerisine uyan sanık hakkında TCK.nın 75/2 ve CMK.nın 223/8. maddeleri uyarınca düşme kararı verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi,

b) Çevreye bırakılan atığın toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakıp bırakmadığı araştırılıp sonucuna göre TCK.nın 182/1-2. cümle’nin uygulanıp uygulanmayacağıının tartışılmaması,

Yasaya aykırı ve katılan Ankara Valililiği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü vekilinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 27.12.2011 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 27.12.2011, Esas No 2010/16636, Karar No : 2011/25395).

*... Kemalpaşa Kaymakamlığı Çevre Koruma Ünitesi görevlilerince suç tarihinde alınan 5 litrelik numunenin TÜRKAK laboratuvarında yapılan analizinde atık suyun çevreyi kirletecek nitelikte olduğu belirtilmesine rağmen, bu rapora neden itibar edilmediği karar yerinde açıklanıp tartışılmadan, fabrikanın değişik tarihlerde bildirdiği değerlerin ortalamasını

dikkate alarak görüş bildiren bilirkişi raporuna dayanılarak beraat kararı verilmesi,... (4. CD., 02.11.2012, Esas No: 2011/1952, Karar No: 2012/22799).

*... yapılan incelemede:

A- Kudret Metal İzabe AŞ. hakkında tüzel kişilere özgü güvenlik tedbiri uygulanması istemine ilişkin temyiz davasının incelenmesinde:

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda tüzel kişilerin ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiş, ancak tüzel kişi yararına suç işlenmesi durumunda, 60. madde uyarınca tüzel kişilere özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunması esası benimsenmiştir. Bu düzenleme uyarınca her ne kadar sanık sıfatını alamayacak ise de, iddianame ile hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesi talep edilen tüzel kişinin bu sıfatla yargılamada yer almasının ve duruşma günü tebliğ edilerek şirketi temsilen savunmanın alınması da zorunlu bulunmakla birlikte, Ticaret Sicil Memurluğu yazısı ile münferiden her türlü işlem yapmaya yetkili olduğu belirtilen şirket yönetim kurulu üyesi Eyüp Yiğit'e duruşma gününün tebliğ edilmesi ve yapılan savunmanın bu konuyu da kapsamı karşısında belirtilen yasal gereklerin yerine getirildiği düşünülmüş ve mahkemece TCK'nın 60/3. maddesi uyarınca yapılan değerlendirme, takdir ve gerekçeler yerinde görüldüğünden;

Yükletilen eyleme ve Kudret Metal İzabe A.Ş. hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmesine yer olmadığına ilişkin hükme yönelik O yer Cumhuriyet Savcısının temyiz iddiaları yerinde görülmediğinden tebliğnameye uygun olarak temyiz davasının esastan reddiyle HÜKMÜN ONANMASINA,

B- Sanıkların, çevrenin kasten kirletilmesi eylemlerine yönelik temyize gelince:

Başkaca nedenler yerinde görülmemiştir.

Ancak;

TCK'nın 181/1. maddesinde düzenlenen suçun oluşması için atık veya atıkların, ilgili kanunlarda belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, toprağa suya veya havaya verilmesi gerekir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 2. maddesinde çevre kavramının; "canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı" ifade ettiği belirtilmiştir. İnsanlığın müşterek yaşam hazinesini oluşturan çevrenin korunmasına yönelik gelişmeler, çağdaş toplumlarda "çevre hakkının üçüncü kuşak insan hakları arasında yer almasıyla sonuçlanmış ve bu hakkın devlete bazı pozitif yükümlülükler öngördüğü kabul edilmiştir. TCK'nın 181. maddesinde düzenlenen "çevrenin kasten kirletilmesi suçu"; Anayasanın 56. maddesi ile güvence altına alınan "sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama" hakkını korumakta ve bu hakkı ihlal eden eylemleri yaptırma bağlamaktadır. Suçun oluşması için bir zararın meydana gelmesi aranmamış, fiilin çevreye zarar verecek şekilde işlenmesi yeterli görülmüş, bu nedenle tehlike suçu olarak düzenlenmiş, ancak belirli kişi veya kişilere değil, topluma yönelik tehlikenin önlenmesi amaçlandığından genel tehlike yaratan suç tipleri içerisinde yer almıştır. Diğer taraftan suç tanımında fiilin yarattığı tehlikenin; "çevreye zarar verecek şekilde" (181/1.f) veya "kalıcı özellik göstermesi" (181/3.f) ya da eylemin maddede belirtilen etkilere neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya atıklarla ilgili olarak işlenmesi (181/4.f) aranmakla, suçun somut tehlike suçu vasfında olduğu anlaşılmaktadır.

2872 sayılı Kanunun 2. maddesinde atık terimi; herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde şeklinde tanımlanmış, Kanunun 8. maddesinde; "her türlü atık ve artığı, çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır" hükmüyle kirletme yasağı getirilmiş ve kirliliğe yol açacak her türlü atık ve artığın kanunda belirlenen temel esaslara uygun olarak düzenlenen yönetmeliklerde öngörülen standart ve yöntemlere uygun olarak alıcı ortama verilebileceği hükme bağlanmıştır. 2872 sayılı Kanunun 11/1. maddesinde de; "üretim, tüketim ve hizmet faaliyetleri sonucunda oluşan atıklarını alıcı

ortamlara doğrudan veya dolaylı vermeleri uygun görülmeyen tesis ve işletmeler ile yerleşim birimleri atıklarını yönetmeliklerde belirlenen standart ve yöntemlere uygun olarak arıtmak ve bertaraf etmekle veya ettirmekle ve öngörülen izinleri almakla yükümlüdürler" denilerek, tesis ve işletmeler ile yerleşim birimlerine yasal yükümlülükler getirilmiş, aynı maddenin 9. fıkrasında atıkların üretimi, zararlarının önlenmesi veya azaltılması ile atıkların geri kazanılması ile ilgili esasların yönetmelikte düzenleneceği, 13. fıkrasında ise, tehlikeli atık üreticilerinin yönetmelikte belirtilecek esaslara göre atıklarını bertaraf etmek veya ettirmekle yükümlü oldukları belirtilmiştir. Böylece, çevreye zarar verebilecek atık veya artıkların alıcı ortama katılmasına ilişkin temel esaslar 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda açıklanmış, bu esaslara uygun olarak düzenlenen yönetmeliklerde de ilgili standart ve yöntemler belirlenmiş, atık ve artıkların anılan standart ve usullere aykırı olarak çevreye zarar verecek şekilde kasten toprağa, suya veya havaya verilmesi TCK'nun 181. maddesi ile yaptırıma bağlanmıştır.

Bu kapsamda katı atıklarla ilgili ayrıntılı düzenleme 14.03.1991 tarihli ve 20814 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinde, tehlikeli atıklar hakkında ise 14.03.2005 tarih ve 25755 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'nde düzenleme yapılmış, bu Yönetmeliğin "Atık Üreticisinin Yükümlülükleri" başlıklı 9. maddesinin birinci bendinde, "Atık üreticisi,... Atıklarını bu Yönetmelikteki esaslara uygun olarak kendi imkanları ile veya kurulmuş atık bertaraf tesisinde gerekli harcamaları karşılayarak veya belediyelerle yada gerçek ve tüzel kişilerle kurulacak ortak atık bertaraf tesislerinde bertaraf etmek veya ettirmekle,...yükümlüdür" hükmüne yer verilmiş, 6. maddede ise yönetmeliğin uygulanmasıyla ilgili olarak bakanlık görevlendirilmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde dosyada incelenen uyumsuzluğa gelince:

1- Her ne kadar dosyada mevcut bilirkişi raporunda kullanılmış akü geri kazanım işlemi sonucu ortaya çıkan cüruf şeklindeki atıkların, analiz gereksiz Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği'nin Ek-7 Listesinde (A) kategorisinde 'tehlikeli atık' niteliğinde bulunduğu belirtilmekte ise de, sanıklar ve müdafilerinin savunmalarında; Eskişehir'deki fabrikada yapılan üretim sonucu ortaya çıkan atıkların bir kısmının evsel atıklarla aynı yere atılabileceğinin, diğer kısmının ise tehlikeli atık olması nedeniyle rutin olarak yıllardır İzmit'te bulunan İZEYDAŞ firmasındaki lisanslı depoya gönderildiğini ve bu gönderilerle ilgili belgeleri dosyaya ibraz ettiklerini, evsel atık türündeki cürufun ise Eskişehir bölgesinde belediye atık alanına dökülmekte olduğunu, nitekim bu yöndeki uygulama nedeniyle Çevre İl Müdürlüğüne önce idari para cezası uygulanmış ise de, yaptıkları itiraz üzerine Bakanlıktan alınan görüş doğrultusunda Eskişehir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nün 15.1.2007 tarihli ve 124 sayılı yazısı ile işletmenin atıklarının tehlikesiz olarak depolanabilme özelliğine sahip bulunması sebebiyle evsel atık düzenli depo tesislerinde ayrı olarak depolanabileceğinin belirtilmesi nedeniyle uygulamalarının bu yönde devam ettiğini, şirketin aldığı malları getirmek üzere Ankara'ya gidecek kamyonları ile Çevre İl Müdürlüğü yazısında belirtilen nitelikteki atıkların, Sincan Belediyesi tarafından gösterilen alana ücreti ödenip makbuz alınarak ve diğer atıklarla karışmayacak şekilde depo edildiği, ancak numune alınan son kamyonun boşaltılan atıklar üzerinde yapılan incelemede tehlikeli atık niteliğinde bulunduğunun belirlenmesi üzerine yaptıkları araştırma neticesinde, son kamyonun yüklenmesi sırasında, lisanslı şoförlerin yükleme için aracı depo önüne bırakıp yemeğe gittikleri sırada yakında bulunan bir kısım tehlikeli atığın yanlışlıkla işçiler tarafından kamyonu yüklendiğinin taraflarınca sonradan anlaşılması karşısında, önceki kamyonlarca dökülen atıkların Çevre İl Müdürlüğüne uygun bulunan yöntemle belediyenin evsel atıklar alanına ve diğer atıklarla karışmayacak şekilde dökülmesi nedeniyle suç kastının bulunmadığını, son kamyonun atıkların ise taksirle depo alanına döküldüğünü ileri sürmeleri ve dosyada mevcut Eskişehir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nün sanıkların çalıştıkları Kudret Metal A.Ş. adlı şirkete hitabeden 15.01.2007 tarihli ve 124 sayılı yazısında, "işletmenin atıklarının Ek-11 A'ya göre tehlikesiz olarak depolanabilme özelliğine sahip atık olması sebebiyle, Katı atıkların Kontrolü Yönetmeliği beşinci bölümünde yer alan teknik standartları ve alt yapıyı haiz evsel atık düzenli depo tesislerinde ayrı olarak (tek tür) depolanarak nihai bertarafının sağlanabileceğinin belirtilmesi karşısında; Eskişehir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nden, anılan bu yazıdan sonra suç tarihine kadar ilgili şirketin belediye çöplüğüne dökme şeklinde yaptığı uygulamanın yasaklanmasına yönelik bir işlem yapıp yapılmadığı da araştırılarak, idarenin

yönlendirmesiyle bu şekilde bir uygulamanın ortaya çıktığı sonucuna ulaşılması durumunda suç kastının oluşmayabileceğinin gözetilmesi ve maddi olgunun savunmadaki gibi son kamyonda tehlikeli atıkların özensizlikle toprağa bırakıldığı biçiminde kabul edilmesi durumunda da çevrenin taksirle kirletilmesi suçunun tartışılması gerektiği gözetilmeden, eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle TCK'nın 181. maddesi ile hüküm kurulması,

2- Kabule göre de;

Mahkemece hükme dayanak yapılan ve çevre mühendisi ve kimyager bilirkişiler tarafından hazırlanan 12.12.2007 ve 16.06.2008 tarihli raporlarda, yukarıda açıklanan, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili yönetmelik hükümlerinde öngörülen esas ve usullere aykırı olarak, Kudret Metal İzabe San. Ve Tic. A.Ş. tarafından Ankara İli Bağlıca köyünde bulunan belediyeye ait hafriyat döküm alanına atılan ve Tübitak Bursa Test ve Analiz Laboratuvarı sonucuna göre içinde 24.09 mg/Lt kurşun olduğu belirlenen, hurda akü geri dönüşümü sırasında ortaya çıkan tehlikeli atığın (cürufun) TCK'nın 181/4. maddesi kapsamında "insan ve hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye" neden olup olmayacağı konusunda bilimsel verilerle desteklenmiş kesin ve net açıklamaların yer almaması karşısında, aralarında Genetik ve Metalürji mühendislerinin de bulunduğu üniversitelerden oluşturulacak uzman bilirkişi kurulundan geçerliliği ulusal veya uluslararası düzeyde bilimsel olarak verilere dayalı yeni bir rapor alınması ve sanıkların eylemlerinin anılan fıkra kapsamında kalıp kalmayacağının kuşkuya yer bırakmayacak biçimde saptanması ve sonucuna göre sanıkların hukuksal durumunun belirlenmesi gerektiğinin gözetilmemesi,

b) Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği EK-7'de "Tehlikeli Atık Listesi" verilmekte ve bu listeye ilişkin olarak "Bu ekte (A) işareti ile belirlenmiş atıklar tehlikeli özelliklerine bakılmaksızın kesinlikle tehlikeli atıktır" değerlendirmesi yer almaktadır. Bu çerçevede, kurşun ısl işlemlerinden kaynaklanan tüm cüruf atıkları (A) kategoridir. Bu kategorideki atıklar analiz yapılmasına gerek olmaksızın "tehlikeli" görülmektedir. Bu açıklamalar karşısında; aynı şirket tarafından aynı suç işleme kararı ile aynı hafriyat döküm alanına kısa aralıklarla atılan cürufun analiz yapılmasına gerek olmaksızın sözü edilen listedeki (A) kategorisinde yer alan "tehlikeli atık" kapsamında olması nedeniyle TCK'nın 43/1. maddesinin uygulanması gerektiğinin gözetilmemesi,

Yasaya aykırı, O Yer Cumhuriyet Savcısı, sanıklar Eyüp Yiğit, Osman Karaaslan, Hikmet Yıldırım ve Ahmet Tanyeli müdafinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKÜMLERİN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 27/12/2012 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 27/12/2012, Esas No: 2010/31681, Karar No: 2012/32675)

* ... Sanığın, tarlasına döktüğü atıkları Erege Metal A.Ş'den dolgu malzemesi olarak aldığını savunarak buna ilişkin belgeleri sunması ve Karayolları 2. Bölge Müdürlüğüne dökülen cüruflardan numune alınarak dolguda kullanılabilirliği açısından analiz raporu bulunması karşısında; çevreye bırakılan atığın dolgu malzemesi olup olmadığı, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakıp bırakmadığı hususlarında ayrıntılı bilirkişi raporu alınıp, sonucuna göre sanığın hukuki durumunun tespiti gerekirken, sanığın ne şekilde çevreye zarar verdiği de kararda açıklanıp tartışılmadan, eksik kovuşturma ve yetersiz gerekçeyle hüküm kurulması, Kanuna aykırı, O Yer Cumhuriyet Savcısı ile katılan İl Çevre ve Orman Müdürlüğü vekilinin temyiz nedenleri ve tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 04/06/2013 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 04/06/2013, Esas No 2012/2837, Karar No : 2013/17334).

* ... 1-Çevre Müdürlüğüne düzenlenen tutanakta, sanığa ait besi çiftliğinde gübrelerin herhangi bir önlem alınmaksızın toprak bir havuzda biriktirildiği ve büyükbaş hayvanlardan kaynaklanan idrar atıklarının toprak zeminde açılmış bir çukurda toplanarak toprağa

süzüldüğünün belirtilmesi karşısında, atıkların ilgili Kanun ve yönetmelikteki hangi düzenlemelere ve teknik usullere aykırı olarak toprağa katıldığı, çevreye zarar verip vermediğinin ve TCK'nın 181/1. maddesi koşulların saptanması durumunda, aynı maddenin 3 ve 4. fıkralarında belirtilen şekilde atıkların toprak, su veya hayvan ve bitkilerin doğal özelliklerinin değiştirmeye neden olup olmayacağına uzman bilirkişi aracılığı ile tespit edilerek sonucuna göre karar verilmesi gerektiği gözetilmeden, eksik kovuşturma ile hüküm kurulması,

2-Kabule göre de;

Sabikasız olan sanık hakkında, 5271 sayılı CMK'nın 231/6. maddesinde öngörülen kanuni ölçütler tartışılıp değerlendirilmeden, "sanık hakkında seçenek yaptırım uygulandığı" biçimindeki kanuni olmayan gerekçeyle, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına yer olmadığına karar verilmesi,

Kanuna aykırı ve sanık Erdoğan Demirci müdafinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 11/06/2013 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 11/06/2013, Esas No 2012/6872, Karar No : 2013/18322).

*... Vicdani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar belgeler ve gerekçe içeriğine göre yapılan incelemede;

I-Genel İlkeler:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 56/1. maddesine göre herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında getirilen düzenleme ile de çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek gerek Devlete gerekse vatandaşlara ödev olarak yüklenmiştir. Anayasada yer alan bu ilkeler 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3/a maddesinde de benzer biçimde düzenlenmiştir. Buna göre; gerçek ya da tüzel kişi olarak herkes, çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi ile görevli olup, alınacak tedbirlere ve belirlenen esaslara uymakla yükümlüdür. Bu bağlamda, "kamu sağlığını ve çevreyi koruma" prensibi Türk Ceza Kanunu'nun birinci maddesinde Kanun'un amaçlarından birisi olarak öngörülmüş, ayrıca "sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" başta bu Kanunun 181 ilâ 184. maddeleri olmak üzere, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda ve diğer bir kısım mevzuatta koruma altına alınmış, çevreyi kirletme eylemi farklı suç ve kabahat türleri ile yaptırıma bağlanmıştır.

Türk Ceza Kanununun 181. maddesinin birinci fıkrasında suç olarak düzenlenen atık veya artıklarla çevrenin kasten kirlenmesi fiili, kanunlarda belirtilen teknik usullere aykırı olarak, çevreye zarar verecek şekilde atık veya artıkların alıcı ortamlar olan toprak, su ve havaya kasten verilmesidir. Buna göre suç, atık veya artıkların teknik usullere aykırı olarak bir defa alıcı ortama verilmesiyle oluşacaktır.

Fıkarda sözü edilen "ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırılık" hali; 2872 sayılı Çevre Kanunu, 2690 sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Kanunu, 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu, 3213 sayılı Maden Kanunu gibi kanunların, kapsadıkları alanlarla ilgili olarak "çevreyi kirletmeme" ilkesi gereğince çerçeve olarak benimsedikleri düzenlemelere dayanılarak oluşturulan yönetmeliklerde açıklanan ve somut olayın özelliklerine göre değerlendirilecek olan, arıtma, depolama, imha etme, taşıma, koruma, alıcı ortama verme, uzaklaştırma gibi hususlar bakımından öngörülen yükümlülüklerle aykırı davranmayı ifade etmektedir.

"Çevreyi kirletmeme" prensibi ise genel olarak 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun "Kirletme Yasağı" kenar başlıklı 8. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

"Her türlü atık ve artığı çevreye zarar verecek şekilde, ilgili yönetmeliklerde belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak, uzaklaştırmak ve benzeri faaliyetlerde bulunmak yasaktır.

Kirlenme ihtimalinin bulunduğu durumlarda ilgililer kirlenmeyi önlemekle, kirlenmenin meydana geldiği hallerde ise kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini gidermek veya azaltmak için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”

Yine aynı Kanunun “Tanımlar” kenar başlıklı 2. maddesine göre atık, herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde, alıcı ortam ise, hava, su, toprak ortamları ve bu ortamlarla ilişkili ekosistemlerdir. Mevzuatımızda tanımı bulunmayan “artık” ise; öğretilerdeki düşüncelerden de yararlanılarak, bir maddenin tüketimi, kullanımı ya da harcanmasından sonra artan, geriye kalan kısım olarak tanımlanabilir.

Türk Ceza Kanununun “çevreyi kasten kirletme” suçunu düzenleyen 181/1, “taksirle kirletme” suçunu düzenleyen 182/1 ve 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 8. maddelerinde suçun unsuru olarak kabul edilen “çevreye zarar verecek şekilde” kavramı ise, “gerçekleşen somut bir zararı” değil, “zarar vermeye elverişliliği, zarar ihtimalini” anlatmaktadır. Madde gerekçesinde de açıklandığı üzere atık veya artığın; kasten su, hava ve toprak şeklinde gruplandırılan alıcı ortama ya da bu ortamlarla ilişkili ekosistemlerden birine verilmesi ile suç oluşacaktır. Çevrenin kasten kirletilmesi, kanunda tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Zararın gerçekleşmesi, bu suçta unsur olmadığı gibi cezalandırma şartı da değildir.

Öte yandan atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hali TCK’nın 181. maddesinin 3. fıkrasında, bunların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek etkilerinin olması ise aynı maddenin 4. fıkrasında cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli haller olarak düzenlenmiştir.

II – Yargılamaya Konu Olayda Uygulanacak Mevzuat ve Düzenleyici İşlemler:

2872 sayılı Kanunun ek 1/a maddesi “Toprağın korunmasına ve kirliliğinin önlenmesine, giderilmesine ilişkin usul ve esaslar ilgili kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir” hükmünü içermektedir. Aynı Kanun’un 20. maddesinin (j) bendine göre Kanunda ve yönetmelikte öngörülen yasaklara veya standartlara aykırı olarak veya gerekli önlemleri almadan atıkları toprağa vermek yaptırım gerektiren bir eylem olarak tanımlanmıştır.

Alıcı ortam olan toprağın kirlenmesinin önlenmesi, kirliliğin giderilmesi, artıma çamurlarının ve kompostun toprakta kullanımında gerekli tedbirlerin alınması esaslarını sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde ortaya koymak amacıyla önce 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 8. maddesine istinaden 31.05.2005 tarihli Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. 08.06.2010 tarihinde ise aynı amaçlar için bu kez 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun ek 1/a maddesine dayanılarak Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik kabul edilerek uygulamaya konulmuş ve 2005 tarihli Yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

2005 tarihli Yönetmeliğin 7/a, 2010 tarihli Yönetmeliğin ise 6/b maddesiyle, genel ilke olarak her türlü atık ve artığın, Çevre Kanunu ve ilgili mevzuatta belirlenen standart ve yöntemlere aykırı olarak ve toprağa zarar verecek şekilde, doğrudan veya dolaylı biçimde toprağa verilmesi, depolanması gibi faaliyetlerde bulunmak yasaklanmıştır.

Her iki Yönetmelik de, “Tanımlar” kenar başlıklı 4. maddelerinde atık tanımı yapmak suretiyle, toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali bulunan atıkların neler olduğunu belirlemiştir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, bu iki Yönetmeliğin, atıkların çeşitlendirilmesi ve sınıflandırılmasına ilişkin düzenlemelerinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda;

A) 2005 tarihli Yönetmelik, Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin 3., Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin 3., Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin 4., Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin 4. maddelerinde atık olarak tanımlanmış unsurları toprak kirliliğine neden olacak atıklar olarak kabul etmiştir.

B) 2010 tarihli Yönetmelik ise “Tanımlar” kenar başlıklı 4. maddenin;

a) 4/(b) bendindeki düzenleme ile 05.07.2008 tarihli Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin EK-1’inde yer alan sınıflardaki maddeleri,

b) 4/(n) bendindeki düzenleme ile kendi ekindeki Ek-1 listesinde yer verilen maddeleri,

c) 4/(z/ğğ) bendindeki düzenleme ile Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Ek IV listesinde (A) ve (M) ile işaretlenmiş atıklarla, Ek-III/B'de yer alan eşik konsantrasyonu üzerinde değere sahip olan atıkları,

d) 4/(z/hh) bendindeki düzenleme ile Tehlikeli Maddelerin ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinin birinci fıkrasının (II) bendinde tanımlanan tehlikeli maddeler ve müstahzarlar ile Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin 3. maddesinde yer alan tehlikeli maddeler tanımına giren tüm maddeleri,

Toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali olan atık olarak kabul etmiş, (u) bendindeki düzenleme ile de kendi eklerinden olan Ek-2 Tablo 2'de yer alan faaliyetleri potansiyel kirletici faaliyetler olarak belirlemiştir.

2005 tarihli Yönetmeliğin 4. maddesinde stabilize arıtma çamurunun; "Fermente edilebilirliğini ve kullanımından kaynaklanan sağlık tehlikelerini önemli ölçüde azaltmak üzere, biyolojik, kimyasal ya da ısıl işlemde, uzun süreli depolama ya da diğer uygun işlemlerden geçirilmiş arıtma çamurları" olduğu ifade edilmiş, 10 ilâ 13. maddelerinde bunların toprakta kullanım koşulları belirlenmiştir. Yine 4. maddedeki tanımlamaya göre "ham çamur"; "evsel ya da kentsel atıksuları işleyen arıtma tesislerinden ve evsel ve kentsel atıksulara benzeyen bileşimdeki atıksuları arıtan diğer arıtma tesislerinden gelen arıtma çamurları, fosseptik tanklarından ve evsel ya da kentsel atıksuları arıtmak için kullanılan diğer tesislerden gelen arıtma çamurları ve bunların dışındaki diğer arıtma tesislerinden gelen arıtma çamurları" olup, bunların toprakta kullanımı da 12. maddedeki düzenleme ile yasaklanmıştır.

Doğrudan toprağın korunmasına ve kirliliğinin önlenmesine hizmet eden bu yönetmeliklerin yanı sıra, "atıkların oluşumundan bertarafına kadar çevre ve insan sağlığına zarar vermeden yönetimlerinin sağlanmasına yönelik esasları" belirleyen 2008 tarihli Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik ile "Her türlü atık ve artığın çevreye zarar verecek şekilde doğrudan ve dolaylı biçimde alıcı ortama verilmesi, depolanması, taşınması vb faaliyetleri düzenleyen" 1991 tarihli Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin de toprak kirliliğine ilişkin yasaklamalarına değinmek gerekir.

05.07.2008 tarihinden itibaren yürürlükte olan Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 4/a ve 6. maddelerine göre, Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan sınıflandırılmış atıkların, toprağa, denizlere, göllere, akarsulara ve benzeri alıcı ortamlara dökülmesi, dolgu yapılması yasaktır. Anılan Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan sınıflandırılmış atıklar, 08.06.2010 tarihinde yürürlüğe giren Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmeliğin 4/b maddesinde de toprağı kirleten/kirletme ihtimali bulunan atık olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla 05.07.2008 tarihinden itibaren Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin EK-I listesinde yer verilen atıklar, toprağı kirleten/kirletme ihtimali bulunan atıklar olarak kabul edilmelidir.

Öte yandan, 1991 tarihli Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliğinin 18. maddesi, "evsel ve evsel nitelikli endüstriyel atıksuların, fiziksel, kimyasal ve biyolojik işlemleri sonucunda ortaya çıkan, suyu alınmış, kurutulmuş çamuru" ifade eden ve katı atık sınıfında kabul edilen "arıtma çamurunun", denizlere, göllere ve benzeri alıcı ortamlara, caddelere, ormanlara ve çevrenin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olacak yerlere dökülmesini yasaklamıştır.

Görüleceği üzere; toprak kirliliğine ilişkin 2005 ve 2010 tarihli yönetmeliklerin her ikisi de, Çevre Kanunu ve ilgili mevzuatta belirlenen standartlara ve yöntemlere aykırı olarak toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali bulunan her türlü atık ve artığın doğrudan toprağa verilmesini yasaklamakla birlikte, toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali bulunan atıkların çeşitlendirilmesi ve sınıflandırılması hususunda farklı düzenlemelere yer vermiştir.

Bu durumda, alıcı ortamlardan toprağa verilmesi suç oluşturacak olan atığın, 1991 tarihli Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği kapsamında bulunması, bu kapsamda değilse;

A) 2005 tarihli Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği'nin yürürlüğe girme tarihi olan 31.05.2005 ile Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin yürürlüğe girme tarihi olan 05.07.2008 tarihleri arasında gerçekleşen eylemler bakımından, 2005 tarihli Toprak

Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliğinin 4. maddesinde diğer Yönetmeliklere atıf suretiyle belirlenen atıklardan olması,

B) Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 05.07.2008 tarihinde yürürlüğe girmesi, 2010 tarihli Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmeliğin anılan yönetmeliğe yollama yapmış olması ve 08.06.2010 tarihinde yürürlüğe girmesi dikkate alındığında, 05.07.2008 ile 08.06.2010 tarihleri arasında işlenen eylemler yönünden Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Ek-1 listesinde belirtilen atık türlerinden olması,

C) 2010 tarihli Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmeliğin 08.06.2010 tarihinde yürürlüğe girmesi, toprağı kirlüten, kirlenme ihtimali bulunan atıklara ilişkin önceki yönetmelikten farklı nitelikte atık gruplarını oluşturması nedeniyle de 08.06.2010 tarihinden sonra işlenen suçlar bakımından, 4/b maddesinde bahsedilen kirleticiler unsurlara ilaveten, atığın;

- (n) bendi ile kendi ekindeki Ek-1 'de tablo halinde gösterilen jenerik kirleticiler sınır değerlerini aşması,

- z/ğğ bendinde belirtilen nitelikte tehlikeli atık veya z/hh bendinde tanımlanan tehlikeli madde sınıfına ilişkin koşulları taşınması,

Gerekmektedir.

Farklı tarihlerde farklı atık listeleri benimsenmiş olması karşısında, zaman bakımından uygulama ilkesinin zorunlu sonucu olarak suç tarihinde yürürlükte bulunan yönetmelikte toprağı kirlettiği yahut kirlenme ihtimali taşıdığı kabul edilen atığa, sonradan yürürlüğe giren yönetmelikte de yer verilmiş olmalıdır.

III – Davaya Katılma:

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun "Denetim, bilgi verme ve bildirim yükümlülüğü" kenar başlıklı 12. maddesine göre kanun hükümlerine uyulup uyulmadığını denetleme yetkisi Çevre ve Orman Bakanlığı ile yetkisini devrettiği diğer kurumlara aittir. Bu durumda aynı Kanununun 30. ve CMK'nun 237/1 maddelerine göre Çevre ve Orman Bakanlığı ile denetleme yetkisinin devredildiği kurumlar veya çevreyi koruma ve çevre ile ilgili düzenleme yapma yetki ve görevi bulunan mahalli idareler davaya katılabileceği gibi, çevre kirliliği eyleminden zarar görmeleri koşulu ile gerçek ya da diğer tüzel kişilerin davaya katılması da mümkündür.

IV - Yargılamaya Konu Olay

Sanığın, yöneticisi olduğu Diler Demir Tic. A.Ş'nin yapımını üstlendiği Bostancı İş ve Alışveriş Merkezi inşaatının yapımı sırasında, çıkan hafriyat ve toprağın bir kısmını İstanbul Anadolu yakasında Kadıköy-Maltepe ilçe sınırlarını oluşturan Çamaşırçı Deresi'nin kaynağına doğru E-5 Karayolu geçiş menfezinin üst kısmına çevre kirliliğine neden olmayacak şekilde döküldüğü, daha sonra yağın yağmurlar neticesi dere yatağının taşmasına üzerine menfezin kapanması nedeniyle sel baskınına ve taşkına sebebiyet vermesi şeklindeki eyleminin TCK'nun 170/1 (b) maddesinde düzenlenen sel veya taşkına neden olmak suretiyle genel güvenliğin tehlikeye sokulması suçunu oluşturup oluşturmadığı tartışılmaksızın yetersiz gerekçeyle beraat kararı verilmesi,

V - Sonuç ve Karar:

Katılan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü vekilinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 22.12.2014 tarihinde oybirliğiyle karar verildi (4. CD., 22.12.2014 , Esas No 2012/11804, Karar No : 2014/36813).

**... yapılan incelemede,08.06.2010 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ek 1/a maddesine dayanılarak Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik uygulamaya konularak kabul edilmiştir.*

Bahsi geçen bu Yönetmeliğin 4/b maddesinde toprağı kirleten/kirletme ihtimali bulunan atıklar belirlenmiştir.

2010 tarihli Yönetmelik ise "Tanımlar" kenar başlıklı 4. maddenin;

a)4/(b) bendindeki düzenleme ile 05.07.2008 tarihli Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin EK-1 'inde yer alan sınıflardaki maddeleri,

b)4/(n) bendindeki düzenleme ile kendi ekindeki Ek-1 listesinde yer verilen maddeleri,

c)4/(z/ğğ) bendindeki düzenleme ile Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin Ek IV listesinde (A) ve (M) ile işaretlenmiş atıklarla, Ek-III/B'de yer alan eşik konsantrasyonu üzerinde değere sahip olan atıkları,

d)4/(z/hh) bendindeki düzenleme ile Tehlikeli Maddelerin ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinin birinci fıkrasının (II) bendinde tanımlanan tehlikeli maddeler ve müstahzarlar ile Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliğinin 3. maddesinde yer alan tehlikeli maddeler tanımına giren tüm maddeleri,

Toprağı kirleten ya da kirletme ihtimali olan atık olarak kabul etmiş, (u) bendindeki düzenleme ile de kendi eklerinden olan Ek-2 Tablo 2'de yer alan faaliyetleri potansiyel kirletici faaliyetler olarak belirlemiştir. Ayrıca 2010 tarihli bu Yönetmeliğin 4/b maddesinde bahsedilen kirletici unsurlara ilaveten, atığın; (n) bendi ile kendi ekindeki Ek-1'de tablo halinde gösterilen jenerik kirletici sınır değerlerini aşması ve (z/ğğ) bendinde belirtilen nitelikte tehlikeli atık veya (z/hh) bendinde tanımlanan tehlikeli madde sınıfına ilişkin koşulları taşımaması gerekmektedir.

05.07.2008 tarihinden itibaren yürürlükte olan Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin 4/a ve 6. maddelerine göre, Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan sınıflandırılmış atıkların, toprağa, denizlere, göllere, akarsulara ve benzeri alıcı ortamlara dökülmesi, dolgu yapılması yasaktır. Anılan Yönetmeliğin EK-I listesinde yer alan sınıflandırılmış atıklar, 08.06.2010 tarihinde yürürlüğe giren Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirletmiş Sahalara Dair Yönetmeliğin 4/b maddesinde de toprağı kirleten/kirletme ihtimali bulunan atık olarak benimsenmiştir. Dolayısıyla 05.07.2008 tarihinden itibaren Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmeliğin EK-I listesinde yer verilen atıklar, toprağı kirleten/kirletme ihtimali bulunan atıklar olarak kabul edilmelidir.

Yargılamaya konu olayda, sanığın, bir miktar hafriyatı izinsiz olarak boş araziye döktüğü anlaşılmıştır.

Çevre uzmanı ve inşaat mühendisi tarafından düzenlenen bilirkişi raporunda alıcı ortam olan toprağa bırakılan bahse konu atığın, Hafriyat Toprağı, İnşaat Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği'nin 13. maddesi ve Kabahatler Kanunu'nun 41/4. maddesindeki düzenlemelerden hareketle, ilgili atığın doğal taş ve topraktan ibaret olup çevre üzerinde etki bırakması ya da canlılar için tehlike oluşturmasının söz konusu olmadığı, eylemin bu haliyle canlıların sağlığını, çevresel değerleri veya ekolojik dengeyi bozmasının mümkün olmadığı açıklanmıştır.

Ayrıca sanığa, inşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atmasından dolayı 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41/4. maddesi gereğince katılan idare tarafından 25.05.2012 tarihinde idari yaptırım kararı verildiği belirtilmiştir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle eyleme ve yükletilen suçla yönelik, katılan Aydın Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü vekilinin temyiz iddiaları yerinde görülmediğinden, tebliğnameye uygun olarak TEMYİZ DAVASININ ESASTAN REDDİYLE HÜKMÜN ONANMASINA, 11.11.2015 tarihinde oy birliğiyle karar verildi (18. CD., 11.11.2015, Esas No 2015/13217, Karar No : 2015/10928).

SONUÇ

18 ve 19. yüzyılda Avrupa’da başlayan Endüstri Devrimi sayesinde sanayi ve teknoloji, yıllar içinde gelişerek ülkelerin kalkınmasında ve büyümesinde ilk etken oldu. 20. yüzyıla gelindiğinde sanayi ve teknolojideki hızlı gelişimin yan etkilerinin fark edilir boyutlara ulaşmasıyla, insanlık çevre kirliliği ile tanıştı. Tabii Sanayi Devrimi’nden önce de çevre kirliliği vardı. Ancak bu kirlilik sağlık açısından ülkelerin dikkatini çekecek boyutlara ulaşmamıştı. Çevre kirliliğinin bir tehdit olarak görülmesinden önce, doğa ekonomik faaliyetler için girdi olarak görülmekte ve doğanın maliyetinin olmadığı düşünülmekteydi. Bu düşüncede çevrenin bilinçsizce kullanılmasını doğurdu. Ülkelerin büyüme ve kalkınma endişeleri çevreye verilen hasarın uzun bir süre göz ardı edilmesini beraberinde getirdi.

1970’li yıllara gelindiğinde teknolojinin ve sanayinin çevreye verdiği zararlar insan sağlığını ve yaşam hakkını tehdit eder duruma gelince, çevre duyarlılığı kişilerden artık devletlere oradan da uluslararası boyutlara taşındı. Uluslararası sempozyumlar ve anlaşmalar ile varılan uzlaşmalar sonucu bir çok ülke her bireyin, sağlıklı, dengeli, düzenli ve temiz bir çevrede yaşama hakkını ifade eden “çevre hakkını” tanımaya başladı. Böylece çevre hakkına yasal statü tanındı.

Ülkemizde ise 1982 Anayasası’nın 56. maddesinin birinci fıkrasında; “herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” denilerek çevre hakkı tanınmıştır. Hukukumuzda çevre ile ilgili çeşitli kanuni düzenlemeler bulunmakla birlikte, doğrudan ve bir bütün olarak çevre konusunu düzenleyen, çevrenin korunmasına, iyileştirilmesine ve kirliliğin önlenmesine ilişkin temel ilkeler, önlemler ve yasaklar koyan en önemli kanuni düzenleme 1983 yılında yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu’dur. Bu kanuna istinaden çıkartılan uygulama yönetmeliklerinde ise; toprak, su, hava gibi farklı çevre unsurlarının korunmasına, özellikle ticari ve sınai üretim faaliyetleri sonucu ortaya çıkan ve çevre unsurlarını çoğu zaman uzun vadede telafisi güç, hatta imkansız zararlara uğratan, ekolojik denge ile insan ve diğer canlıların doğal yapılarının bozulmasına neden olan atık ve artıkların imhasına ve bertarafına ilişkin kural, standart, teknik usul ve sınır değerler düzenlenmiştir.

Ülkemizde özellikle 12/10/2004 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda “Çevreye Karşı Suçlar” başlığı altında dört adet yeni suç

tipinin öngörülmesi, çevre kirliliğinin önüne geçmekte büyük bir adım olmuştur. Böylece anayasal bir hak olarak güvence altında olan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, ceza hukuku açısından da güvenceye kavuşturulmuştur.

Çevre suçlarının TCK'da kendine özgü bir başlık altında "Topluma Karşı Suçlar" bölümünde düzenlenmesiyle, sadece belirli kişilerin söz konusu eylemlerden zarar görmesi veya tehlikeye düşmesi koşulu aranmaksızın çevreye ve unsurlarını oluşturan bütün bitki örtüsüne, hayvanlara ve insanlara yönelik genel ve somut tehlikelerin de suç olarak tanımlanabilmesi sağlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 181. maddesinde çevrenin kasten kirletilmesi ile atık ve artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulması olmak üzere iki farklı suç tipine yer verilmiştir. Maddenin ilk fıkrasında düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçunun oluşabilmesi için atık veya artıkların ilgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak toprağa, suya veya havaya verilmesi, ayrıca fiilin çevreye zarar verecek şekilde işlenmesi gerekmektedir. Maddenin ikinci fıkrasındaki suçun oluşması için ise atık ve artıkların ülkeye izinsiz sokulması gerekmektedir.

Yasa koyucu Türk Ceza Kanunu'nda bu dört maddeyi işleyerek, çevrenin korunması konusunda önemli bir adım atmıştır. Dünyanın ilerleyen yıllarda daha büyük çevre sorunlarıyla karşılaşacağı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Bir ülkede ortaya çıkan çevre sorunlarının diğer ülkeleri de etkileyeceği muhakkaktır. Bu da bize çevrenin korunmasında, bireylerin olduğu kadar toplumun, tek bir devletin olduğu kadar tüm dünya devletlerinin ortak ve kararlı mücadelesinin ne kadar önemli ve sonuç alıcı olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Albayrak Mustafa (2010), *Türk Ceza Kanunu*, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk M. Emin, Gökçen Ahmet, Yenidünya Caner (2002), *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Baskı 3, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Badur Emel (2006), *Çevre Hukuku Sempozyumu*, Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- Centel Nur, Zafer Hamide, Çakmut Özlem (2006), *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Baskı 4, İstanbul: Beta Yayınları.
- Des Jardins Joseph R. (2006), *Çevre ve Etiği* (Çev. Ruşen Keleş), 1. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Duman Bahattin (2002), *Çevre Hukuku*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Rektörlük Basımevi.
- Ercan İsmail (2007), *Ceza Hukuku*, 3.Baskı, İstanbul: İkinci Sayfa.
- Erdoğan Teziç (2004), *Anayasa Hukuku*, 9. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Ertaş Şeref (1997), *Çevre Hukuku*, İzmir: DEÜ Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gezgin Kayan Rahşan Bengi (2007), *Çevre Hakkı ve Türk Ceza Kanunda Çevreye Karşı Suçlar*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Giritli Suna (1991), *Günümüzde Çevre*, İstanbul.
- Güngör Engin (2013), *Türk Ceza Kanununda Çevreye Karşı Suçlar*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Güneş Yusuf, Coşkun Aynur Aydın (2004), *Çevre Hukuku*, İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş.
- Gürpınar Ergun (1992), *Çevre Sorunları*, İstanbul: Der Yayınları.
- Hakeri Hakan (2005), *Sorularla Ceza Hukuku*, Ankara: TBB Yayınları.
- Hamamcı Can (1992), *"Çevrenin Uluslararası Boyutu" İnsan-Çevre-Toplum*, Ankara: İmge Yayınları,
- İçel Kayıhan, Donay Süheyl (2005), *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- İmga Orçun, Olgun Hakan (2012), *Yeşil ve Siyaset*, Ankara: Lotus Yayınevi.
- Kabaoğlu İbrahim, *Çevre Hakkı*, Ankara: İletişim Yayınları.

- Kabaoğlu İbrahim Özden (1996), *Çevre Hakkı*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kabaoğlu İbrahim Ö. (2000), *İnsan Hakları*, İstanbul: YKY.
- Keleş İhsan, Metin Hatice, Sancak Hatice Özkan (2005), *Çevre Kalkınma ve Etik*, Ankara: Birlik Matbaacılık.
- Keleş Ruşen, Hamamcı Can (1993), *Çevrebilim*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş Ruşen, Hamamcı Can (2005), *Çevre Politikası*, 5. Baskı, Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş Ruşen, Ertan Birol (2002), *Çevre Hukukuna Giriş*, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kuzu Burhan (1997), *Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşam Hakkı: Çevreye Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Önder Ayhan (1992), *Ceza Hukuku Genel Hükümleri*, İstanbul.
- Özcan Onur (2008), *Türk Hukukunda Çevre Suçları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdek E. Yasemin (1993), *İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı*, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Özgenç İzzet (2005), *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, 2. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç İzzet, Şahin Cumhuriyet (2001), *Uygulamalı Ceza Hukuku*, 3. Bası, Ankara: Seçkin.
- Öztürk Bahri, Erdem Mustafa Ruhan (2005), *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Öztürk Bahri, Erdem Mustafa Ruhan (2007), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sabuncu Yavuz (2007), *Anayasaya Giriş*, İstanbul: İmaj Yayıncılık.
- Soyaslan Doğan (2005), *Ceza Hukuku: Özel Hükümler*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Şen Ersan (1994), *Çevre Ceza Hukuku: Ceza Hukuku Açısından Sağlıklı ve Düzenli bir Çevrede Yasama Hakkı*, İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Parlar Ali, Hatipoğlu Muzaffer (2010), *Asliye Ceza Davaları*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Parlar Ali, Hatipoğlu Muzaffer (2009), *Sulh Ceza Davaları*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tanör Bülent , Yüzbaşıoğlu Necmi (2004), *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı (2007), *Türkiye Çevre Durum Raporu*, Ankara: Yayın no:5.

Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Önok R. Murat (2007), *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Önok R. Murat (2006), *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'na Göre Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Topçuoğlu Metin (1998) , *Çevre Hakkı Ve Yargı*, Ankara: TÇV Yayınları.

Torosoğlu Nevzat (1982), *Ceza Hukuku ve Çevre*, Ankara: TÇV Yayınları.

Turgut Nukhet (2001), *Çevre Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.

Uşak Muhammet (2006), *Çevre Bilimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Uygun Oktay (2000), *İnsan Hakları*, İstanbul: YKY.

Üçışık H. Güzin, Üçışık H. Fehim (2013), *Çevre Hukuku*, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Yılmaz Sacit (2013), *Çevre Suçları*, Ankara: Adalet Yayınevi.

Yılmaz Turgut Nukhet (2009), *Çevre Politikası ve Hukuku*, Ankara: İmaj Yayınevi.

2872 sayılı Çevre Kanunu (1983).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (2004).

ÖZGEÇMİŞ

Volkan Işık; 1985 yılında Erzincan ili Tercan ilçesinde doğdum. İlk, orta ve lise eğitimini Erzurum ilinde tamamladım. 2008 yılında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldum. 2009 yılında Erzurum Hakim/Savcı Adayı olarak mesleğe başladım. 2011-2013 yılları arasında Saray (Van) Cumhuriyet Savcısı olarak görev yaptıktan sonra 2013 yılından bu yana Osmaneli (Bilecik) Cumhuriyet Savcısı olarak görev yapmaktayım. Evliyim ve bir çocuk babasıyım.